

**Program Operacyjny
Współpracy Transgranicznej Polska
(Województwo Lubuskie) – Brandenburgia
2007 – 2013 w ramach
„Europejskiej Współpracy Terytorialnej“**

Zatwierdzony 25 marca 2008 r.

Spis treści

1. WPROWADZENIE	1
2. PRZEBIEG PROCESU KONSULTACJI	3
3. OBSZAR WSPARCIA	6
4. ANALIZA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA ORAZ MOCNYCH I SŁABYCH STRON	7
4.1 STRUKTURA PRZESTRZENNA I ZALUDNIENIE	8
4.2 LUDNOŚĆ.....	9
4.3 INFRASTRUKTURA I WARUNKI BYTOWE.....	11
4.4 ZASOBY I ŚRODOWISKO NATURALNE	14
4.5 GOSPODARKA	18
4.6 NAUKA	23
4.7 RYNEK PRACY I ZASOBY LUDZKIE.....	24
4.8 WYNIKI I ZALECENIA WYNIKAJĄCE Z OKRESU WSPARCIA 2000 – 2006	28
5. PODSUMOWANIE ANALIZY SWOT I JEJ KONSEKWENCJE DLA PLANOWANEGO WSPARCIA	31
6. STRATEGIA PROGRAMU	38
7. PRIORYTETY I DZIAŁANIA	44
7.1 PRIORYTET 1: WSPIERANIE INFRASTRUKTURY ORAZ POPRAWA STANU ŚRODOWISKA	45
7.2 PRIORYTET 2: WSPIERANIE POWIĄZAŃ GOSPODARCZYCH ORAZ WSPÓŁPRACY SEKTORÓW GOSPODARKI I NAUKI	48
7.3 PRIORYTET 3: WSPIERANIE DALSZEGO ROZWOJU ZASOBÓW LUDZKICH I TRANSGRANICZNEJ KOOPERACJI.....	50
7.4 PRIORYTET 4: POMOC TECHNICZNA	52
8. WSKAŹNIKI	56
9. PLAN FINANSOWY	60
10. SPÓJNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU	64
10.1 STRATEGIA LIZBOŃSKA I STRATEGICZNE WYTYCZNE WSPÓLNOTY.....	64
10.2 NARODOWE STRATEGICZNE RAMY ODNIESIENIA DLA NIEMIEC I POLSKI.....	66
10.3 STRATEGIE ROZWOJU DLA KRAJU ZWIĄZKOWEGO BRANDENBURGII I WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO ..	67
10.4 EUROREGIONALNE KONCEPCJE ROZWOJU I DZIAŁANIA	69
10.5 SPÓJNOŚĆ Z CELEM 1 EFRR I Z EFRROW	70
11. WDRAŻANIE PROGRAMU	74
11.1 ZARZĄDZANIE PROGRAMEM.....	74
11.2 INSTYTUCJE PROGRAMU I ICH ZADANIA	74
11.2.1 <i>Instytucja Zarządzająca</i>	74
11.2.2 <i>Instytucja Certyfikująca</i>	74
11.2.3 <i>Instytucja Audytowa</i>	75
11.2.4 <i>Audyt wewnętrzny</i>	75
11.2.5 <i>Kontrolerzy, o których mowa w art. 16 ust. 1 rozporządzenia EFRR</i>	75
11.2.6 <i>Wspólny Sekretariat Techniczny</i>	76
11.2.7 <i>Regionalne Punkty Kontaktowe</i>	76
11.3 PROCEDURA WNIOSKOWANIA O DOFINANSOWANIE I KONTRAKTOWANIE.....	78
11.3.1 <i>Przygotowanie wniosków</i>	79
11.3.2 <i>Składanie wniosków</i>	79
11.3.3 <i>Formalna weryfikacja wniosków</i>	79
11.3.4 <i>Ocena merytoryczna wniosków</i>	79
11.3.5 <i>Wybór projektów przez Komitet Monitorujący</i>	79
11.3.6 <i>Kontraktowanie</i>	79
11.4 PRZEPIY W ŚRODKÓW FINANSOWYCH.....	80
11.5 PROJEKTY W RAMACH FUNDUSZU MAŁYCH PROJEKTÓW I PROJEKTY SIECIOWE	81
11.6 REALIZACJA I KONTROLA PROJEKTU.....	82
11.7 MONITORING I OCENA	82
11.7.1 <i>Wspólny Komitet Monitorujący</i>	82
11.7.2 <i>Systemy monitoringu i oceny programu</i>	83
11.8 INFORMACJA I PROMOCJA.....	84
11.9 REJESTRACJA DANYCH	BŁĄD! NIE ZDEFINIOWANO ZAKŁADKI.
ZAŁĄCZNIK 1. PODSTAWY PRAWNE	87
ZAŁĄCZNIK 2. OCENA EX-ANTE	90
ZAŁĄCZNIK 3. INFORMACJE DOTYCZĄCE PROGNOZY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO ..	117

1. Wprowadzenie

Niniejszy Program tworzy podstawę do uzyskania wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) dla dalszego rozwoju współpracy transgranicznej między Polską (Województwem Lubuskim) i Brandenburgią na lata 2007-2013. Zostaną w nim opisane sposoby interwencji oraz pomocy z EFRR, które są niezbędne ze względu na charakterystykę obszaru wsparcia oraz specyfikę celu „Europejska Współpraca Terytorialna”.

Podstawą opracowania Programu obok priorytetów wspólnotowych i odpowiednich rozporządzeń Unii Europejskiej są narodowe i regionalne koncepcje oraz strategie rozwoju (patrz zał. 1). Metodyczne założenia do opracowania Programu stanowiły ocenę przedłożonych analiz i koncepcji, dwustronne i grupowe rozmowy przeprowadzone z lokalnymi podmiotami, konferencje z udziałem partnerów gospodarczych i społecznych, dyskusje i uzgodnienia z ewaluatorami oraz dyskusje w polsko-niemieckiej Grupie Roboczej. Ponadto zostały uwzględnione różnorodne doświadczenia ogólnokrajowych i regionalnych instytucji oraz podmiotów realizujących projekty, które w sposób miarodajny kształtowały dotychczasową współpracę transgraniczną. Wszystkie instytucje są świadome, że przyszła współpraca, której podstawą jest Program Operacyjny musi sprostać coraz to wyższym wymogom w celu osiągnięcia nowego poziomu współpracy.

W Brandenburgii i Polsce (Województwie Lubuskim) istnieją doskonałe podstawy dla tej współpracy. Po stronie Kraju Związkowego Brandenburgii współpraca z Polską jest zapisana w ustawie zasadniczej i opiera się na doświadczeniach wynikających z partnerstwa z sześcioma województwami. W związku z bezpośrednim sąsiedztwem z Województwem Lubuskim kontakty i stosunki są tutaj oczywiście najbardziej intensywne i obie strony traktują siebie nawzajem jako najważniejszego partnera. Również w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego jako jeden z celów operacyjnych określono „Uzyskanie trwałych efektów płynących ze współpracy transgranicznej i międzyregionalnej”. Z kolei jedno z najważniejszych przedsięwzięć w tym zakresie zdefiniowano jako „Współpraca z Brandenburgią w ramach wdrażania IW Interreg III A i Programu Współpracy Transgranicznej 2007-2013”¹. Kontakty robocze istnieją na prawie każdym szczeblu administracji, a różnego rodzaju działania społeczne na terenie przygranicznym rozwijają tą współpracę w praktyce.

Te bezpośrednie lokalne i regionalne doświadczenia płynące ze współpracy transgranicznej są bardzo ważne. Szczególne znaczenie i funkcję spełniają tutaj

1)

Zarząd Województwa Lubuskiego, Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku, Zielona Góra, październik 2005, str. 71 i 98.

Euroregiony Pro Europa Viadrina i Sprewa-Nysa-Bóbr². Euroregiony, które istnieją już od 13 lat, mają liczne zasługi we wspieraniu pojedynczych projektów i działań transgranicznych oraz w organizacji i realizacji programów wsparcia. Od momentu powstania ich rozwój doprowadził do tego, iż są one powszechnie uznanymi partnerami dla lokalnych oraz regionalnych instytucji i świadczą istotną pomoc przy wdrażaniu odpowiednich programów wsparcia.

Od 1994 roku w obszarze wsparcia zdobywano doświadczenia z wykorzystywania programów pomocowych Interreg, Phare / CBC, jak również Phare Transborder. Poprzedni okres wsparcia razem z Programem Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A Brandenburgia / Polska (Województwo Lubuskie) 2000-2006 (CCI 2000 CB 16 0 PC 005) wymógł nową jakość współpracy transgranicznej. Od stycznia 2004 roku projekty, które wcześniej współfinansowane były z różnych programów w Polsce i w Niemczech, wspierane są po stronie polskiej również z Inicjatywy Wspólnotowej Interreg

III A. Odpowiednie dokumenty programowe zostały w tym celu wspólnie opracowane i dostosowane, a następnie zatwierdzone przez Komisję Europejską 13 grudnia 2004 roku.

W okresie wsparcia 2007-2013 nie występuje ta „oddzielna” faza wstępna. Niniejszy Program obowiązuje od samego początku i bez jakichkolwiek ograniczeń na całym obszarze wsparcia. Z jednej strony ułatwiło to znacznie planowanie, ale z drugiej strony podwyższyło wymagania wobec procesu konsultacji i koordynacji. Ponadto wzrosły wymogi wobec współpracy transgranicznej, odpowiedniej wartości dodanej oraz celów niniejszego Programu. Nowy okres wsparcia musi bardziej niż dotychczas wzmacniać postrzeganie obszaru wsparcia jako jednego regionu Brandenburgia – Polska (Województwo Lubuskie). W tym zakresie lokalnymi partnerami do rozmów są Euroregiony Pro Europa Viadrina oraz Sprewa-Nysa-Bóbr. Niniejszy Program tworzy podstawy do tego odpowiedzialnego zadania.

2)

Euroregiony te są po stronie niemieckiej zorganizowane jako stowarzyszenia zarejestrowane, w których gminy, przedsiębiorstwa, szkoły wyższe, instytucje, stowarzyszenia oraz mieszkańcy dobrowolnie współpracują w celu wspierania transgranicznych kontaktów. Po stronie polskiej Euroregiony mają również formę stowarzyszeń gmin.

2. Przebieg procesu konsultacji

Powstanie niniejszego Programu Operacyjnego charakteryzuje się nową, bardziej intensywną współpracą partnerów zaangażowanych w jego opracowanie. W procesach konsultacji i planowania Programu skupiono się na jego najistotniejszych celach i zadaniach, które zapewnią osiągnięcie najlepszych efektów współpracy transgranicznej oraz priorytetów wspólnotowych.

Dokument został opracowany w ścisłym porozumieniu brandenburskiego Ministerstwa Gospodarki i polskiego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Zgodnie z art. 11 rozporządzenia Rady nr 1083/2006/WE z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25-78), zwanym dalej „rozporządzeniem ogólnym”, opracowanie niniejszego Programu nastąpiło również z udziałem władz i podmiotów zlokalizowanych na obszarze wsparcia:

- powiatów, miast na prawach powiatu i gmin,
- administracji zespolonej,
- izb przemysłowo-handlowych i rzemieślniczych,
- zrzeszeń przedsiębiorców z Berlina i Brandenburgii,
- Krajowego Urzędu ds. Środowiska Brandenburgii, Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska i stowarzyszeń na rzecz ochrony środowiska i przyrody,
- właściwych urzędów ds. planowania w Brandenburgii,
- instytucji otoczenia biznesu,
- instytucji i stowarzyszeń społecznych, ochrony zdrowia, wiejskich, sportowych i naukowych z Polski (Województwa Lubuskiego),
- Agencji Pracy Brandenburgii oraz Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Zielonej Górze,
- uniwersytetów i szkół wyższych,
- przedstawicieli związków zawodowych,
- przedstawicieli policji oraz straży pożarnej Województwa Lubuskiego,
- polskich i brandenburskich ministerstw.

Najbardziej istotnymi partnerami oraz pośrednikami w procesie konsultacji społecznych były Euroregiony obejmujące terenem swojego działania obszar wsparcia. Szczególnie istotną podstawą przy opracowywaniu niniejszego Programu są ich koncepcje rozwoju i działania³.

Proces konsultacji społecznych przebiegał w następujący sposób:

3)

Euroregion Pro Europa Viadrina: Koncepcja rozwoju i działania Viadrina 2007, wersja z dnia 27.06.2006 r.; Regionomica GmbH: Koncepcja rozwoju i działania Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr, wersja z dnia 9.10.2006 r.

- W Euroregionach opracowano w ramach przygotowania do nowego okresu wsparcia, począwszy od drugiej połowy roku 2005, transgraniczne koncepcje rozwoju i działania, które z kolei powstały na bazie intensywnych konsultacji z udziałem różnorodnych instytucji regionalnych. Tylko w ramach konsultacji społecznych koncepcji rozwoju i działania Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr odbyły się od grudnia 2005 r. do października 2006 r. trzy warsztaty, cztery rundy konsultacji oraz 15 pojedynczych i grupowych rozmów. W Euroregionie Pro Europa Viadrina opracowaniem koncepcji rozwoju i działania zajęła się, podczas licznych posiedzeń w latach 2005 i 2006, powołana przez Radę Euroregionu (w skład której wchodzi: starostowie, burmistrzowie, izby przemysłowo-handlowe i rzemieślnicze, związki zawodowe oraz urząd do spraw planowania), specjalna polsko-niemiecka Grupa Robocza. Podsumowanie wyników prac odbyło się podczas warsztatów, w których udział wzięli przedstawiciele wszystkich członków Euroregionu. W czerwcu 2006 r. opracowanie zostało przyjęte przez Radę Euroregionu Pro Europa Viadrina.
- Szczególnie pomocna okazała się opracowana w połowie 2005 roku przez niemieckie ministerstwa, sekretariaty Euroregionów, powiaty i wybranych partnerów społeczno-gospodarczych, jako dokument roboczy, lista niezbędnych projektów i priorytetów wsparcia. Na polsko-niemieckich warsztatach w dniu 30.08.2005 r. w Słubicach lista ta została po raz pierwszy przedyskutowana i uzgodniona przez polskich i niemieckich uczestników. Te zamierzenia zostały następnie, w procesie konsultacji partnerskich, stopniowo uszczegółowiane i dostosowane.
- Potencjalne obszary wsparcia Programu zostały przedyskutowane w październiku i listopadzie 2006 r. z 20 partnerami z Brandenburgii (ministerstwa, powiaty, miasta na prawach powiatu, izby rzemieślnicze i przemysłowe) oraz z 21 partnerami z Polski (z Województwa Lubuskiego) - urzędy, szkoły wyższe oraz instytucje otoczenia biznesu).
- W opracowaniu Programu Operacyjnego brała udział Grupa Robocza składająca się z przedstawicieli Ministerstwa Gospodarki i Kancelarii Stanu Kraju Związkowego Brandenburgii, polskiego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, Euroregionów Pro Europa Viadrina i Sprewa-Nysa-Bóbr oraz niemieckich i polskich ekspertów. Na czwartym posiedzeniu Grupy Roboczej szczegółowo przedyskutowano pierwszą wersję Programu. Opracowanie drugiej wersji nastąpiło po uwzględnieniu stanowisk poszczególnych podmiotów.
- Druga wersja niniejszego Programu została przedstawiona partnerom społeczno-gospodarczym na dwóch polsko-niemieckich konferencjach regionalnych w dniach 28 listopada 2006 roku w Cottbus i 29 listopada 2006 roku w Słubicach.

Dzięki tym konferencjom partnerzy społeczno-gospodarczy mieli możliwość przedstawienia swoich stanowisk i oczekiwań w ramach konsultacji. W celu przygotowania konferencji umieszczono polską i niemiecką wersję Programu na stronach internetowych Ministerstwa Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgii, polskiego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego i Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego. Umożliwiło to opinii publicznej zapoznanie się z Programem.

- Następnie uwagi i stanowiska zgłoszone przez partnerów społeczno-gospodarczych zostały poddane intensywnej dyskusji podczas dwóch kilkudniowych posiedzeń polsko-niemieckiej Grupy Roboczej, które odbyły się w grudniu 2006 r. oraz w styczniu 2007 r. W posiedzeniach tych brali również udział autorzy ewaluacji ex-ante oraz oceny oddziaływania na środowisko. Ponadto odbyły się regularne bilateralne rozmowy pomiędzy ewaluatorami oraz instytucjami, którym zlecono opracowanie Programu. W ten sposób osiągnięto ciągły i interaktywny proces planowania programowego, a wskazówki i zalecenia ewaluatorów mogły być szybko wprowadzane do Programu.
- Wiele wskazówek i zaleceń zgłoszonych przez partnerów społeczno-gospodarczych, zaangażowanych instytucji oraz ewaluatorów odnosiło się do opisu sytuacji społeczno-ekonomicznej oraz wynikających z niego konkluzji. Wskazówki te mogły zostać uwzględnione w wysokim stopniu. W ramach procesu uzgodnień partnerskich nastąpiła również intensywna i celowa dyskusja z przedstawicielami ministerstw, towarzystwami przyrodniczymi, organizacjami pozarządowymi i ochrony środowiska, w wyniku której uzupełniono opis dotyczący zasobów i środowiska naturalnego oraz mocniej uwzględniono koncepcję zrównoważonego rozwoju. Kolejnym ważnym punktem były konkretne propozycje przedsięwzięć oraz sformułowania dotyczące strategii Programu. W wyniku intensywnej dyskusji w polsko-niemieckiej Grupie Roboczej nie zostały uwzględnione wszystkie propozycje przedsięwzięć, ze względu na konieczność wyraźnego rozmieszczenia punktów ciężkości Programu oraz sformułowania jego strategii. Również ze względu na dotychczas osiągnięte wyniki wsparcia nie umieszczono w strategii Programów niektórych przedsięwzięć i działań.

3. Obszar wsparcia

Obszar wsparcia Programu obejmuje⁴ (patrz rys. 1):

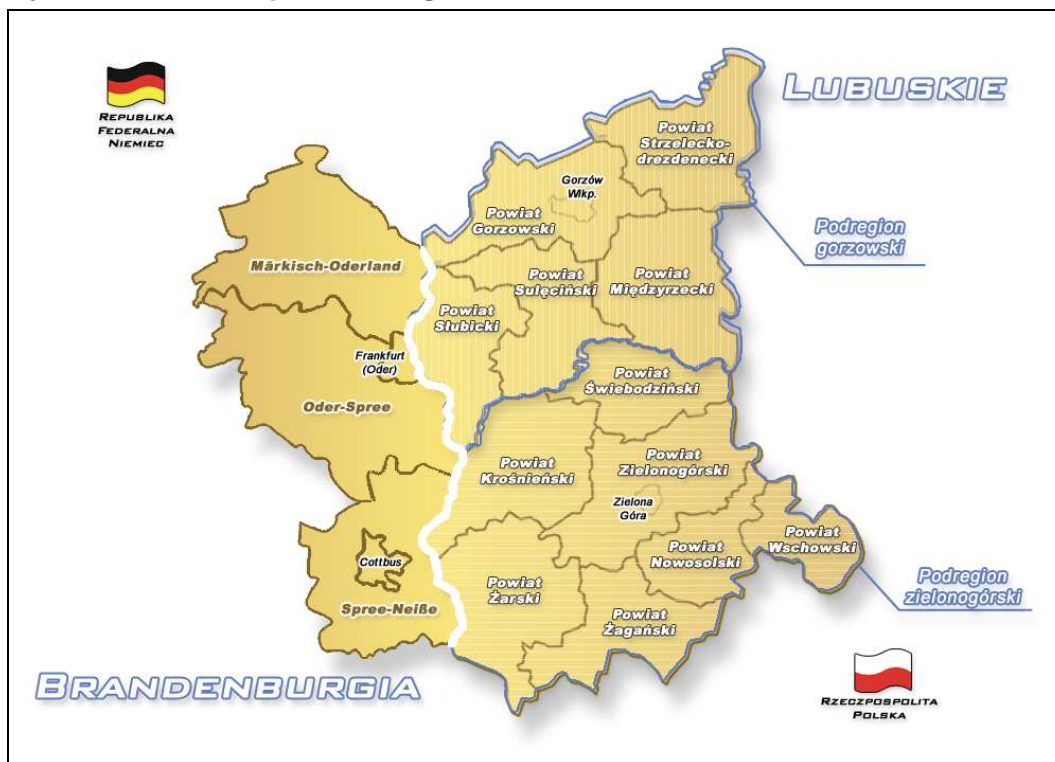
po niemieckiej stronie:

- Powiat Märkisch-Oderland (DE 413)
- Powiat Oder-Spree (DE 415)
- Miasto na prawach powiatu Frankfurt nad Odrą (DE 411)
- Powiat Spree-Neiße (DE 429)
- Miasto na prawach powiatu Cottbus (DE 422)

po polskiej stronie:

- Podregion Gorzowski (PL 431 – w skład którego wchodzi powiaty: gorzowski, międzyrzecki, słubicki, strzelecko – drezdenecki, sulęciński i miasto na prawach powiatu Gorzów Wielkopolski)
- Podregion Zielonogórski (PL 432 - w skład którego wchodzi powiaty: krośnieński, nowosolski, świebodziński, zielonogórski, żagański, żarski, wschowski i miasto na prawach powiatu Zielona Góra)

Rys. 1. Obszar wsparcia Programu

Zródło: Opracowanie własne

4)

Na podstawie rozporządzenia ogólnego, artykuł 7 w powiązaniu z wykazem regionów i obszarów kwalifikujących się w latach 2007-2013 do finansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach współpracy transgranicznej i transnarodowej będących częściami składowymi celu „Europejska współpraca terytorialna” (Decyzja Komisji z dnia 31.10.2006 r. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 312/47 z dnia 11.11.2006 r.). Artykuł 21 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 Nr 1080/2006 (WE) w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie nr 1783/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006 r., str. 1) nie znajduje zastosowania.

4. Analiza społeczno – gospodarcza oraz mocnych i słabych stron

W niniejszym rozdziale przedstawiona zostanie sytuacja społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia. Analiza i opis odwołują się do istotnych analiz społeczno-gospodarczych niemieckiego i polskiego regionu⁵, względnie do analiz SWOT przedłożonych

w koncepcjach rozwoju i działania obu Euroregionów⁶. Przedmiotem opisu będzie głównie cały obszar wsparcia. Tylko tam, gdzie występują znaczne różnice pomiędzy obiema częściami regionu i jest to metodologicznie wskazane, dokonano odrębnej analizy i opisu.

Ponieważ cały obszar wsparcia objęty jest również pomocą w ramach celu 1, a tym samym wykazuje odpowiednią do tego charakterystykę, poniżej wymienione zostaną tylko takie aspekty i dane, gdzie mamy do czynienia z istotnymi, wynikającymi z przygranicznego położenia, różnicami w stosunku do średnich wartości regionalnych i narodowych⁷. Na tej podstawie mogą zostać przedstawione w odpowiednim skrócie tylko najważniejsze mocne i słabe strony. Oczywiście istnieją dalsze różnorodne społeczno-ekonomiczne różnice pomiędzy polską i niemiecką częścią regionu oraz wewnątrz nich. W tym miejscu nie można było przedstawić ich wszystkich. Dokładniejszy opis można odnaleźć we wskazanych analizach zawartych w koncepcjach rozwoju i działania Euroregionów bądź też w analizach SWOT Brandenburgii i Województwa Lubuskiego.

Na koniec rozdziału zostaną raz jeszcze przedstawione wyniki analizy SWOT (patrz rozdział 5) oraz wysunięte pierwsze wnioski końcowe dla strategii Programu. Ponadto celem zobrazowania sytuacji wyjściowej zaprezentowane zostaną dotychczasowe wyniki Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A na obszarze Brandenburgia - Polska (Województwo Lubuskie) z aktualnego okresu wsparcia oraz przytoczone zostaną zalecenia wynikające z dotychczasowej ewaluacji Programu (patrz rozdział 4.8).

5) Söstra, Regionomica, SLS: Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej w Kraju Związkowym Brandenburgia – Zalecenia działań związanych z wykorzystaniem funduszy strukturalnych UE 2007-2013, 31.10.2005; Analiza społeczno-gospodarcza Województwa Lubuskiego (Zarząd Województwa Lubuskiego: Lubuski Regionalny Program Operacyjny w na lata 2007-2013).

6) Euroregion Pro Europa Viadrina: Koncepcja Rozwoju i Działania Viadrina 2007, Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr, wersja z dnia 09.10.2006 r.

7) Söstra, Regionomica, SLS 2005, str. 222.

4.1 Struktura przestrzenna i zaludnienie

Obszar wsparcia rozciąga się obustronnie wzdłuż Odry i Nysy na odcinku 144 km. Obejmuje on łącznie **powierzchnię** 20.314 km². Do obszaru wsparcia należy 21,5% powierzchni Brandenburgii (1,7% powierzchni Niemiec) oraz 100% powierzchni Województwa Lubuskiego (4,3% łącznej powierzchni Polski).

Cały obszar wsparcia liczył na koniec roku 2005 ok. 1,7 mln. mieszkańców, z tego 688.803 osób (27% ludności Brandenburgii, 0,8% ludności Niemiec) zamieszkiwało w części niemieckiej, a 1.009.198 osób (2,6% ludności Polski) w części polskiej. Średnia **gęstość zaludnienia** dla obszaru wsparcia wynosiła 84 mieszkańców/km², przy czym wartości dla poszczególnych części regionu różniły się znacznie. Gęstość zaludnienia części niemieckiej wynosząca 109 mieszkańców/km², była wyższa niż landu Brandenburgii (87). Polska część regionu, w której gęstość zaludnienia wynosi 72 mieszkańców/km², zalicza się raczej do słabo zaludnionych regionów Polski (przeciętna gęstość zaludnienia dla kraju wynosi 118 mieszkańców/km²).

Tab. 1. Powierzchnia i zaludnienie w roku 2005

Obszar	Powierzchnia w km ²	Mieszkańcy	Gęstość zaludnienia
Razem obszar wsparcia	20.314	1.698.001	84
Niemiecka część regionu	6.330	688.803	109
Polska część regionu	13.984	1.009.198	72
Brandenburgia	29.477	2.559.483	87
Niemcy	357.045	82.438.000	231
Polska	322.577	38.157.055	118

Źródło: Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung (LDS) Brandenburg 2006, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, Bank Danych Regionalnych 2006

Do największych **miast** należą Gorzów Wlkp. (125.578 mieszkańców), Zielona Góra (118.730 mieszkańców), Cottbus (105.309 mieszkańców) i Frankfurt nad Odrą (63.748 mieszkańców). Charakterystyczne dla omawianego obszaru jest istnienie gmin przygranicznych (w szczególności: Gubin – Guben, Słubice - Frankfurt n. Odrą, Kostrzyn – Kiez), przede wszystkim ze względu na transgraniczną współpracę komunalną.

Obszar wsparcia znajduje się w korzystnym położeniu gospodarczo-geograficznym między centrami gospodarczymi: Berlinem, Dreznem, Wrocławiem i Poznaniem. Duże szanse na przezwyciężenia ciągle istniejącego położenia „pomiędzy” daje włączenie obszaru wsparcia do sieci transeuropejskich, w tym korytarzy komunikacyjnych Paryż-Berlin-Warszawa-Moskwa oraz Berlin-Wrocław-Kijów⁸.

8)

W ramach sieci transeuropejskich istnieją połączenia drogowe i kolejowe z Berlina przez Frankfurt nad Odrą, Słubice, Poznań do Warszawy (korytarz paneuropejski Nr II, autostrada BAB 10 / BAB 12 / A 2). Kolejna trasa łączy Berlin przez Forst, Olszynę, Wrocław z Krakowem (korytarz paneuropejski Nr III, autostrada BAB

Wspomniane położenie „pomiędzy” tworzy jednocześnie szanse i zagrożenia: szanse istnieją w związku z powiązaniem obszaru wsparcia z wymienionymi centrami oraz zyskami pochodzącymi z efektu promieniowania. Zagrożenia pojawiają się, gdy region nie będzie potrafił wykorzystać tych efektów i zostanie pominięty.

W odniesieniu do niemieckiej części obszaru objętego wsparciem należy dodać, iż wydzielenie tzw. „Regionalnych Centrów Wzrostu Gospodarczego”, wprowadzone przy korekcie Brandenburskiego Wsparcia Gospodarki w marcu 2006 r., będzie prowadziło do koncentracji działań prorozwojowych w wyznaczonych centrach tj.: Cottbus, Frankfurt n. Odrą, Eisenhüttenstadt, Fürstenwalde i Spremberg⁹. W polskiej części miasta: Zielona Góra, Sulechów i Nowa Sól jako tzw. Lubuskie Trójmiasto oraz miasto Gorzów Wlkp. tworzą porównywalne centra rozwoju gospodarczego.

Kolejnymi znaczącymi centrami gospodarczymi w polskiej części obszaru wsparcia, które dysponują dostateczną liczbą stref przemysłowych i potencjałem gospodarczym są ponadto: Żary, Świebodzin, Gubin, Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna.

4.2 Ludność

W obszarze wsparcia, od roku 2000, ciągle spada liczba ludności. Przy tym jednak w obu częściach regionu obserwuje się różne tendencje. Podczas gdy w niemieckiej części regionu liczba ludności spadła łącznie o 4,5%, po polskiej stronie w latach 2000-2005 utrzymywała się ona na stałym poziomie. W roku 2005 obszar wsparcia zamieszkiwało łącznie ok. 31.000 osób mniej niż w roku 2000, co odpowiada spadkowi o 1,8%.

15 / A 18). Oprócz tego wybudowany zostanie odcinek autostrady A2 z Berlina do Warszawy. W fazie początkowej znajduje się budowa drogi ekspresowej S 3 (Szczecin – Zielona Góra – Praga – Wiedeń). Poza tym, rozbudowana będzie trasa Odra-Łużyce, która dla regionu będzie połączeniem komunikacyjnym północ-południe.

9) Ministerstwo Gospodarki Brandenburgii, Nowe zasady wspierania gospodarki Brandenburgii, Marzec 2006

Tab. 2. Liczba ludności w latach 2000-2005

Obszar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Dyna- mika (2000 r. = 100)
Razem obszar wsparcia	1.729.959	1.725.333	1.718.592	1.709.720	1.704.857	1.698.001	98,2
Niemiecka część regionu	720.972	715.701	708.932	700.610	695.253	688.803	95,5
Polska część regionu	1.008.987	1.009.632	1.009.660	1.009.110	1.009.604	1.009.198	100,0
Brandenburgia	2.601.962	2.593.040	2.582.379	2.574.521	2.567.704	2.559.483	98,4
Niemcy	82.187.600	82.339.800	82.482.300	82.520.200	82.498.500	82.438.000	100,3
Polska	38.253.955	38.242.197	38.218.531	38.190.608	38.173.835	38.157.055	99,7

Źródło: LDS Brandenburg 2006, Statistisches Bundesamt 2006, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2006

Tendencja spadkowa liczby ludności niemieckiej części regionu wynika z wysokiego ujemnego salda migracji¹⁰. Również w przyszłości należy liczyć się z dalszym odpływem ludności. Ponadto **struktura ludności** niemieckiej części regionu, w porównaniu do Brandenburgii i Niemiec, charakteryzuje się małym udziałem młodzieży poniżej 15 roku życia i większym odsetkiem ludzi starszych. W roku 2004 liczba młodzieży poniżej 15 roku życia w niemieckiej części regionu wynosiła niecałe 10% (Kraj Związkowy Brandenburgia zanotował 11,0%, Niemcy 14,5%). Natomiast odsetek ludzi starszych, powyżej 65 roku życia, na terenie niemieckiej części regionu wynosił 19,2% i był wyższy od średniej krajowej i federalnej (Brandenburgia 18,8%, Niemcy 18,6%).

W polskiej części obszaru wsparcia struktura wieku kształtuje się znacznie korzystniej. Tutaj ogólna liczba osób poniżej 15 roku życia kształtuje się powyżej średniej wartości krajowej, natomiast liczba ludności powyżej 65 roku życia poniżej średniej¹¹. Reasumując należy stwierdzić, iż niemiecki obszar charakteryzuje się bardziej intensywnym procesem starzenia się społeczeństwa¹².

10)

Odpływ ludności z niemieckiej części regionu (w roku 2003 -11,3 na każdy 1000 mieszkańców) przewyższa znacznie niewielkie negatywne saldo odpływu ludności w polskiej części (rok 2003: -0,6 na każdy 1000 mieszkańców) i Polsce (rok 2004: -0,4 na każdy 1000 mieszkańców). Negatywne saldo migracji na niemieckim obszarze, począwszy od roku 2000, jest o wiele wyższe od średniej dla landu i kraju.

11)

Brandenburski Urząd Przetwarzania Danych i Statystyki(LDS) 2006, Federalny Urząd Statystyczny 2006, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2006 r.

12)

Np. w Euroregionie Sprewa Nysa Bóbr w okresie od 1999 do 2004 zanotowano wzrost ludności powyżej 65 roku życia o 19,5%, i jednocześnie znaczny spadek ludności o (32,9%) w grupie wiekowej poniżej 15 roku życia. (Regionomica GmbH 2006 r.).

Aktualna **prognoza** dla niemieckiej części analizowanego obszaru przewiduje do roku 2020 duży spadek liczby ludności. Należy liczyć się ze spadkiem o 8,5%, czyli większym niż w całym Kraju Związkowym o 2,5 punktu procentowego (-6,1%)¹³. Dla polskiego regionu prognoza wygląda korzystniej. Przypuszcza się, że liczba ludności do roku 2020 spadnie tylko o 2,0% (Polska: -2,6%)¹⁴.

4.3 Infrastruktura i warunki bytowe

Dostępność regionu objętego wsparciem, tak ponadregionalna, jak i lokalna jest w dalszym ciągu niewystarczająca, mimo licznych udogodnień o charakterze infrastrukturalnym wprowadzonych w latach ubiegłych oraz aktualnie trwającej dalszej rozbudowy (patrz rysunek 2). Przykładowo długość dojazdu do najbliższego wjazdu na autostradę w niemieckiej części obszaru wsparcia kształtuje się na poziomie niższym niż przeciętny dla Brandenburgii. Natomiast dojazd do stolic regionalnych oraz do stacji kolejowych obsługujących pociągi InterCity, EuroCity i EuroCity Express jest dłuższy¹⁵.

Na sieć drogową w niemieckiej części obszaru wsparcia składa się ok. 2.826 km dróg ponadlokalnych, w tym:

- 135 km autostrad krajowych,
- 713 km dróg krajowych,
- 1.322 km dróg landowych,
- 646 km dróg powiatowych¹⁶.

Z kolei sieć drogowa Województwa Lubuskiego obejmuje ok. 5.900 km dróg ponadlokalnych, w tym:

- 838 km dróg krajowych, łącznie z autostradami,
- 1.580 km dróg wojewódzkich,
- 3.483 km dróg powiatowych¹⁷.

Gęstość sieci drogowej niemieckiej części regionu jest podobna do średniej gęstości w całej Brandenburgii. Z kolei gęstość sieci drogowej w Województwie Lubuskim kształtuje się poniżej średniej ogólnopolskiej. Jest to przede wszystkim spowodowane znacznie niższą gęstością sieci dróg powiatowych.

13) Brandenburgski Urząd Przetwarzania Danych i Statystyki / Krajowy Urząd ds. Środowiska: Prognoza demograficzna 2003-2020, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2005 r.

14) Prognoza ludności na lata 2003-2030; Główny Urząd Statystyczny (http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/ludnosc/prognoza_ludnosc/index.htm).

15) Söstra, Regionomica, SLS 2005, str. 51.

16) Brandenburgski Zarząd Dróg Krajowych, 2006 r.

17) Bank Danych Regionalnych, 2005 r.

Jeżeli chodzi o cały obszar wsparcia, to sieć dróg wyższych kategorii jest w polskiej jego części słabiej rozwinięta niż w niemieckiej. Natomiast Województwo Lubuskie dysponuje gęstszą siecią dróg powiatowych.

W nie mniejszym stopniu zauważalne są w rejonie przygranicznym braki w infrastrukturze komunikacyjnej (mosty dla połączeń drogowych i szynowych, promy, porty rzeczne, itp.) jak również jej towarzyszącej¹⁸. Obecnie przygotowywana jest szczegółowa prognoza do roku 2015 dotycząca rozwoju komunikacji na granicy brandenbursko-polskiej. Przewiduje ona wzrost ruchu osobowego i towarowego. Wg wstępnych wyników, do roku 2015 ruch osobowy między Niemcami a Polską zwiększy się ok. 1,5-krotnie, a towarowy ok. 3,5-krotnie¹⁹.

Rys. 2. Transgraniczna infrastruktura drogowa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Infrastruktury i Planowania Przestrzennego Kraju Związkowego Brandenburgii, *Brandenburg in Europa 2/2006*.

18) Ruch graniczny dla samochodów ciężarowych i osobowych oraz pieszych odbywa się na siedmiu przejściach granicznych: Küstrin-Kietz – Kostrzyn, Frankfurt n. Odrą – Słubice, Frankfurt n. Odrą – Świecko, Guben – Gubin, Guben/Schlagsdorf – Gubinek, Forst – Olszyna i Forst – Zasioeki. Celem odtworzenia mostów granicznych lub nowych przejść łączących Polskę z Niemcami na poziomie gminnym, polskie i niemieckie władze sporządziły listę zadań priorytetowych. Lista ta zawiera 10 połączeń, o znaczeniu pierwszorzędym, które należy uwzględnić w porozumieniu rządowym pomiędzy Republiką Federalną Niemiec a Polską o przejściach granicznych i rodzaju transgranicznej komunikacji (np. most dla pieszych Guben – Gubin (Wyspa Teatralna), trasy dla rowerzystów i pieszych Zelz – Siedlec).

19) Söstra, *Regionomica*, SLS 2005, str. 70/71.

Również duże ośrodki miejskie takie jak Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Cottbus oraz obszar Frankfurt n. Odrą/Eisenhüttenstadt nie są optymalnie skomunikowane zarówno wewnątrzregionalnie, jak i ponadregionalnie. Poza tym transgraniczna lokalna komunikacja publiczna nie odpowiada w żaden sposób istniejącym okolicznościom i zapotrzebowaniu.

Tylko jeśli region będzie dysponował wystarczającą i pokrywającą zapotrzebowanie ilością transgranicznych połączeń komunikacyjnych, można poprawić rozwój obszaru wsparcia i stworzyć wspólny obszar gospodarczy, a tym samym doprowadzić do rozszerzenia stosunków pomiędzy „starymi” i „nowymi” państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Podsumowując można stwierdzić, że istnieje dalsza potrzeba poprawy w zakresie **transgranicznej infrastruktury komunikacyjnej**. Na podstawie wspólnej koncepcji i uzgodnień musi zostać sukcesywnie zaspokojony popyt na transgraniczne połączenia komunikacyjne, a odpowiednie braki powinny zostać uzupełnione.

W zakresie **infrastruktury technicznej** występują znaczne różnice pomiędzy polską i niemiecką częścią obszaru wsparcia. O ile w części niemieckiej z sieci wodociągowej korzysta prawie 100% ludności, to w części polskiej wskaźnik ten wynosi 87,9%. Jeżeli chodzi o sieci kanalizacyjne to wskaźniki przyłączeń wynoszą odpowiednio ok. 80% i 60,4%, przy czym występują znaczące różnice, jeżeli chodzi o stopień skanalizowania miast i wsi²⁰.

Zastosowanie nowoczesnych technologii komunikacyjnych po polskiej stronie, w szczególności na obszarach wiejskich, jest w dalszym ciągu niezadowalające.

W związku z utrzymującym się spadkiem ilości mieszkańców placówki **infrastruktury społecznej** w obszarze wsparcia zmagają się z problemem rentowności. Przykładowo, ze względu na rozwój demograficzny zmieniła się infrastruktura szkolnictwa. Pomimo, iż w Polsce funkcjonuje odmienny od niemieckiego system edukacji, a dane w zakresie szkolnictwa uzyskane po polskiej i niemieckiej stronie są trudno porównywalne, należy stwierdzić, że zarówno liczba szkół ogólnokształcących, jak i ilość uczniów znacząco zmalały w porównaniu do roku 2000²¹.

20) Dane za rok 2004: Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego, US w Zielonej Górze, Zielona Góra 2006, str. 158.

21) Przykładowo liczba **szkół ogólnokształcących** w niemieckiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr w latach 2001 do 2004 spadła o 12,6 % a uczniów o 24,6 % (Regionomica GmbH 2006). W Województwie Lubuskim w tym samym okresie zanotowano spadek liczby uczniów o 27,6% (Bank Danych Regionalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdr/bdrap.strona.indeks>).

Zależne od demografii zawężenie infrastruktury instytucji użyteczności publicznej można też stwierdzić na podstawie liczby przedszkoli²², przy czym ich liczba w niemieckim regionie jest daleko wyższa do średniej federalnej.

W nawiązaniu do infrastruktury oświatowej należy zwrócić uwagę na szkolne projekty transgraniczne, ze względu na ich wyjątkowe znaczenie dla współpracy. Od początku lat dziewięćdziesiątych powstał cały szereg niemiecko – polskich projektów szkolnych, jak Szkoły Europejskie Cottbus-Zielona Góra, Guben, Frankfurt nad Odrą oraz projekty w zakresie opieki nad dziećmi (np. Eurokita we Frankfurcie nad Odrą).

W dalszym ciągu zauważalna jest słaba znajomość **języka** partnera, przede wszystkim po stronie niemieckiej. Aspekt ten jest nadal poruszany w koncepcjach rozwoju Euroregionów jako jedna z najważniejszych barier intensyfikacji współpracy partnerskiej. Podobne wnioski wypływają z rozmów przeprowadzonych w celu opracowania niniejszego Programu. Ponadto należy wziąć pod uwagę fakt, że część społeczeństwa zamieszkującego tereny przygraniczne nie ma powiązań z regionem i nie identyfikuje się z nim. Również wciąż zbyt słabo rozwinięta jest infrastruktura kulturalna, sportowa i społeczna o znaczeniu transgranicznym i ponadlokalnym. Dlatego też należy wykorzystać istniejące szanse i pobudzić współpracę inicjatyw społecznych, zrzeszeń, organizacji pozarządowych, centrów kształcenia, centrów kulturalnych oraz instytucji publicznych, jak również administracji (np. w zakresie transgranicznych projektów rozwoju regionalnego, rozwoju miast i gmin oraz związanych z nimi procesów planowania, w tym planowania zagospodarowania przestrzennego).

4.4 Zasoby i środowisko naturalne

Obszar objęty wsparciem posiada wydatne walory przyrodnicze i charakteryzuje się dużą ilością unikalnych i chronionych **terenów przyrodniczych i parków krajobrazowych**.

W polskiej części regionu najbardziej cenne przyrodniczo obszary stanowią parki narodowe: Park Narodowy Ujście Warty i fragment Drawieńskiego Parku Narodowego. W regionie utworzono do tej pory 8 Parków Krajobrazowych. Należą do nich: Barlinecko-Gorzowski, Ujście Warty, Pszczewski, Łagowski, Gryżyński, Krzesiński, Przemęcki oraz Łuk Mużakowa. Łącznie obszary objęte ochroną (parki narodowe,

22)

W niemieckiej części Euroregionu Sprewa Nysa Bóbr zanotowano przykładowo między rokiem 1998 a 2002 spadek **liczby przedszkoli** o 17,6 %. Tym samym ich liczba spadła bardzo znacząco w stosunku do ich liczby w Brandenburgii (-11 %) i Niemczech (-1,9 %). Spadek w polskiej części regionu wyniósł 19 % i był jeszcze bardziej uciążliwy. Również spadek **liczby wolnych miejsc** w latach 1998 - 2002 w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr i osiągnął poziom 27,7 % i był wyższy od średniej w Brandenburgii (-19,1 %). Polska część regionu odnotowała w tym czasie spadek o 12,5 % (Regionomica GmbH 2006).

krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu oraz formy ochrony indywidualnej) zajmują 5.492 km², co stanowi 39,3% całkowitej powierzchni województwa²³.

W odniesieniu do niemieckiej części regionu należy zwłaszcza wymienić wielkoobszarowe formy ochrony przyrody: Rezerwat Biosfery Spreewald, Park Przyrodniczy Barnim, Märkische Schweiz, Schlaubetal oraz Dahme-Heideseen. Około 23 procent powierzchni Euroregionów po niemieckiej stronie jest włączonych do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000, jako europejskie Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków lub Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk.

W województwie lubuskim wyznaczono następujące obszary Natura 2000:

A. Obszary specjalnej ochrony:

- "Ujście Warty", pow. 33.000,5 ha;
- fragment obszaru "Dolina Dolnej Odry", o powierzchni 174,3 ha, leżący w gminie Kostrzyn;

B. Specjalne obszary ochrony:

- "Dolina Leniwej Obry", pow. 8.072,8 ha;
- "Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry", pow. 15.294,1 ha, z czego 8.466,81 ha w woj. lubuskim;
- "Nietoperek", pow. 1.474,8 ha;
- "Torfowisko Chłopiny", pow. 571,6 ha;
- "Torfowisko Młodno", pow. 191,9 ha;
- "Ujście Noteci", pow. 3.648,3 ha.

Ponadto w województwie lubuskim zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004r. (Dz. U. Nr 229, poz. 2313) wyznaczone zostały następujące obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000:

- Stawy Przemkowskie, na terenie gminy Niegosławice (1409,3 ha);
- Ujście Warty, na terenie gmin Kostrzyn, Bogdaniec, Deszczno, Witnica, Górzycy, Słubice, Krzeszyce, Słońsk (33017,8 ha);
- Dolina Dolnej Odry, na terenie gminy Kostrzyn (175,4 ha).

²³⁾

Lubuski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013. Wstępny projekt, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, czerwiec 2005r., str. 18.

Łącznie powierzchnia obszarów chronionych wynikających z sieci Natura 2000, położonych w woj. lubuskim, wynosi 55.601,01 ha.

Ponieważ zdaniem organizacji ekologicznych w Polsce lista obszarów sieci ekologicznej Natura 2000 jest wysoko niewystarczająca, została stworzona, tzw. Shadow List obszarów Natura 2000, która obejmuje obszary niezbędne do wyznaczenia i zgłoszenia. Lista tych obszarów znajduje się w raporcie środowiskowym do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Również Brandenburgia ma swój wkład w powstanie europejskich obszarów chronionych NATURA 2000. Wytyczony do tej pory system ochrony obszarowej składa się z jednej strony z europejskich obszarów ochrony ptactwa (SPA „Special Protected Areas), zgłoszonych zgodnie z dyrektywą w sprawie ochrony ptactwa²⁴ i z drugiej strony z obszarów o znaczeniu wspólnotowym (SAC „Special Areas of Conservation”), wytyczonych zgodnie z dyrektywą Flora-Fauna-Habitat.²⁵ :

- 27 obszary ochrony ptactwa (SPA) obejmują powierzchnię 648.431 ha, co stanowi 22% powierzchni całego landu,
- 620 wytyczonych obszarów FFH (SAC) obejmuje powierzchnię 332.842 ha, co stanowi 11,3% powierzchni landu; około połowa obszarów FFH to obszary leśne.

Obszary NATURA 2000 wytyczone w Brandenburgii to przeważnie części obszarów ochrony ścisłej. Łącznie obszary te zajmują 26% powierzchni Brandenburgii.²⁶

209.911 ha, tj. 6,8% powierzchni landu, zajmuje 426 obszarów ochrony przyrody. Poza tym około jedną trzecią powierzchni Brandenburgii – 974.803 ha – zajmuje 116 obszarów ochrony krajobrazu. 32% powierzchni landu, tj. 9.563 km², zajmują obszary ochrony ścisłej, które zawierają w sobie co najmniej 50% obszarów ochrony przyrody i krajobrazu.²⁷

Brandenburskie pogranicze to w 6% obszary ochrony przyrody, a w 22% obszary ochrony krajobrazu. 6 europejskich obszarów ochrony ptactwa zajmuje powierzchnię około 967 km², a 145 obszarów o znaczeniu wspólnotowym to około 510 km² terytorium brandenburskiego obszaru objętego programem.

W powiatach przygranicznych wytyczono następujące obszary ochrony ścisłej:

²⁴ rozporządzenie nr 79/409/EWG

²⁵ rozporządzenie 92/43/EWG

²⁶ Obszary ochrony ptactwa i obszary FFH pokrywają się częściowo.

²⁷ Stan na koniec 2005 roku.

- powiat Märkisch-Oderland: nieznaczną część parku przyrodniczego Barnim (łącznie 732 km²), park przyrodniczy Märkische-Schweiz (205 km²)
- powiat Oder-Spree: części parku przyrodniczego Dahme-Heideseen (łącznie 592 km²), części parku przyrodniczego Schlaubetal (łącznie 228 km²)
- powiat Spree-Neiße: części parku przyrodniczego Schlaubetal, części rezerwatu biosfery Spreewald (łącznie 472 km²).

Kilka obszarów chronionych ma charakter transgraniczny dzięki istnieniu podobnych form ochrony przyrody po obu stronach granicy. Należą do nich przykładowo polsko-niemiecki Park Krajobrazowy Łuk Mużakowa, obszary chronione w rejonie ujścia Nysy Łużyckiej, czy chronione murawy kserotermiczne w obszarze Górzycy po stronie polskiej i Lebus po stronie niemieckiej.

Wielkoobszarowe formy objęte ochroną w obu krajach reprezentują różne obszary przyrodnicze, chronione ze względu na zasoby naturalne i krajobrazowe, jak również obszary szczególnie wartościowe, jeżeli chodzi o walory wypoczynkowe i turystyczne. Zarządzanie zasobami przyrodniczymi oraz kulturowymi służy m.in. realizacji europejskich celów ochrony środowiska (Natura 2000), jak również jednocześnie jako podstawa do gospodarczego rozwoju turystyki przyrodniczej.

Kilka regionów jest znanych jako cele turystyczne (np. Ujście Warty, Rezerwat Biosfery Spreewald, jak również wielkoobszarowe formy ochrony przyrody w obu krajach jako cele podróży dla turystyki przyrodniczej) i stanowią dla obszaru wsparcia czynnik rozwoju gospodarczego, z perspektywą dalszej rozbudowy. Przesądzają one o turystycznych zaletach obszaru wsparcia.

Na podstawie ponadnarodowych zadań, problemów i szans w zakresie ochrony przyrody, wzmocniona ponadgraniczna współpraca pomoże nadal podnosić jakość i efektywność działalności związanej z ochroną środowiska oraz regionalną gospodarką.

Kolejną cechą charakterystyczną obszaru wsparcia są wielkopowierzchniowe, powiązane ze sobą obszary leśne. Z tego faktu wynika wyzwanie polegające na ochronie kompleksowego ekosystemu pełniącego szczególne ekologiczne funkcje dla równowagi i wypoczynku ludzi.

Szczególnie na terenie Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr nadal występują problemy z zachowaniem bilansu wodnego, czego przyczyną jest zanikanie wód gruntowych związane z przemysłem wydobywczym. Przytoczone powyżej niedogodności w zakresie gospodarki wodnej są wprawdzie sukcesywnie redukowane dzięki prowadzonym pracom rekultywacyjnym, lecz nadal istnieją.

Kolejnym ważnym aspektem w zakresie ochrony środowiska naturalnego jest ochrona przeciwpowodziowa. Przez region przepływają rzeki graniczne Odra i Nysa Łużycka, które wymagają zintegrowanych działań na rzecz ochrony przeciwpowodziowej. System terenów zalewowych pomiędzy Odrą i Nysą Łużycką powinien zostać utrzymany, a tam gdzie to możliwe odtworzony i zabezpieczony jako część wspólnego polsko-niemieckiego systemu ochrony. Poprawiona powinna zostać również jakość wód granicznych. Nabrzeża po lewej i prawej stronie rzek, jak również same rzeki powinny zostać wykorzystane do rozwoju transgranicznej turystyki przyrodniczej.

Reasumując, należy zwrócić uwagę na fakt, że warunki przyrodnicze i ochrony środowiska po obu stronach granicy nadal wymagają poprawy, przykładowo ze względu na dużą emisję hałasu oraz substancji szkodliwych (emisja hałasu dotyczy szczególnie obszarów położonych wzdłuż ciągów komunikacyjnych), niewystarczające połączenia obszarów o walorach przyrodniczych i krajobrazowych w sieci oraz liczne pozostałości po przemysłowym i wojskowym wykorzystaniu terenów (np. na pograniczu w Küstrin/Kostrzyn i po polskiej stronie w okolicach Żagania). Tym samym w regionie objętym wsparciem występują obszary do wspólnej transgranicznej ochrony środowiska naturalnego, przyrody i ochrony przeciwpowodziowej, jak również odpowiedniego rozwoju turystyki.

Projekty współfinansowane w ramach programu będą w pełni respektowały zalecenia zawarte w dyrektywie w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko oraz dyrektyw ptasiej i siedliskowej. Zastosowane zostaną odpowiednie kryteria kontrolne na etapie wyboru projektów w celu zagwarantowania, że projekty przewidziane do wsparcia są zgodne z zaleceniami wymienionych dyrektyw. Współfinansowanie projektów mających negatywny wpływ na potencjalne obszary Natura 2000 w Polsce (tj. na obszary, które w opinii Komisji powinny zostać wyznaczone jako obszary Natura 2000 w terminie do dnia 1 maja 2004 r., lecz jako takie nie zostały wyznaczone przez Rzeczpospolitą Polską) jest zabronione.

4.5 Gospodarka

Zagregowanym wskaźnikiem służącym do opisu gospodarki regionu jest **produkt krajowy brutto (PKB)**. Obszar wsparcia charakteryzuje się dużymi różnicami w wartości siły gospodarczej. Poziom PKB niemieckiej części regionu jest przy tym około 2,5 raza wyższy od PKB w części polskiej (patrz tabela 3).

Tab. 3. PKB w mln euro w latach 2000 – 2004*

Obszar	2000	2001	2002	2003	2004	Dynamika (2000 r. = 100)	Dynamika a 2004 do 2003r.
Cały obszar wsparcia	18.032	18.109	18.449	18.579	19.523	108,3	105,1

Niemiecka część regionu	13.402	13.343	13.539	13.543	13.802	103,0	101,9
Polska część regionu	4.630	4.766	4.910	5.036	5.721	123,6	113,6
Brandenburgia	44.985	46.026	46.560	47.266	48.526	107,9	102,7
Niemcy	2.062.500	2.113.160	2.145.020	2.163.400	2.215.650	107,4	102,4
Polska	195.055	204.114	211.620	220.595	241.846	124,0	109,6

Źródło: LDS Brandenburg 2005, Statistisches Bundesamt 2005, GUS Warszawa; Regionalny Bank Danych, 1 PLN = 3,9840 EUR (08.09.2006)

Tab. 4. PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2000 – 2004*

Obszar	2000	2001	2002	2003	2004	Dynamika (2000 r. = 100)	Dynamika 2004 do 2003r.
Cały obszar wsparcia	10.423	10.495	10.734	10.866	11.451	109,9	105,4
Niemiecka część regionu	18.589	18.643	19.097	19.330	19.852	106,8	102,7
Polska część regionu	4.592	4.724	4.865	4.996	5.669	123,5	113,5
Brandenburgia	17.298	17.726	18.001	18.348	18.888	109,2	102,9
Niemcy	25.095	25.664	26.006	26.217	26.856	107,0	102,4
Polska	5.099	5.336	5.535	5.776	6.334	124,2	109,7

Źródło: LDS Brandenburg 2005, Statistisches Bundesamt 2005; US w Zielonej Górze 2005 r. * zastosowano kurs EUR/PLN z 06.02.2006 r.

PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosi w niemieckiej części regionu 19.582 euro i jest wyższy od PKB w Brandenburgii (18.888 euro). Jednakże w dalszym ciągu PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Brandenburgii stanowi dwie trzecie wartości ogólnoniemieckiej (26.856 euro). Analizując zmiany tego wskaźnika dla całego obszaru wsparcia stwierdza się jego wzrost, jednak odnosi się to głównie do części polskiej.

Większość zatrudnionych na obszarze wsparcia pracuje w sektorze usług. **Struktura gospodarki** obszaru wsparcia jest również porównywalna ze strukturą Brandenburgii i Polski (patrz tabela 5)²⁸.

28)

Söstra, Regionomica, SLS 2005, str. 111.

Tab. 5. Osoby czynne zawodowo wg sektorów gospodarki w roku 2005
w %

Obszar	Rolnictwo i leśnictwo	Prod. przemysł. (w tyμβudownictwo)	Handel, rzemiosłο, transport	Pozostałe usługi	Łącznie
Cały obszar wsparcia	2,6	31,9	21,4	44,1	100,00
<i>Kobiety</i>	<i>1,6</i>	<i>19,1</i>	<i>20,3</i>	<i>59,0</i>	
Niemiecka część regionu	2,7	25,6	23,2	48,5	100,0
<i>Kobiety</i>	<i>1,8</i>	<i>11,7</i>	<i>22,7</i>	<i>63,8</i>	
Polska część regionu	2,5	38,2	19,6	39,7	100,0
<i>Kobiety</i>	<i>1,3</i>	<i>26,6</i>	<i>17,9</i>	<i>54,2</i>	
Brandenburgia	3,7	25,9	24,6	45,8	100,0
<i>Kobiety</i>	<i>2,5</i>	<i>12,4</i>	<i>24,1</i>	<i>61,0</i>	
Niemcy	1,2	32,7	23,4	42,7	100,0
<i>Kobiety</i>	<i>0,7</i>	<i>16,4</i>	<i>20,4</i>	<i>58,0</i>	<i>95,5*</i>
<i>(*nt. brakującego udziału – brak danych)</i>					
Polska	1,5	36,8	20,5	41,2	100,0
<i>Kobiety</i>	<i>0,8</i>	<i>22,4</i>	<i>19,5</i>	<i>57,3</i>	

Zródło: CD Statystyki Regionalne 2005 r., US w Zielonej Górze 2005 r.

W roku 2005 na terenie obszaru wsparcia zatrudnionych było łącznie 396.628 pracowników, z tego 10.189 osób w gospodarce rolnej, leśnej i rybołówstwie (2,6%), 126.588 w sektorze produkcyjnym (31,9%), 84.783 w handlu, gastronomii i hotelarstwie, oraz transporcie (21,4%), a 174.757 w sektorze pozostałych usług (44,1%).

W latach 2000 - 2005 następowały systematycznie zmiany struktury zatrudnienia.

Rolnictwo jest gałęzią gospodarki, która na skutek restrukturyzacji straciła na znaczeniu w całym obszarze wsparcia (patrz również struktura gospodarki), niemniej jednak jest ciągle istotnym elementem gospodarki. W zakresie rolnictwa nie są jednak zauważalne żadne tendencje, spowodowane położeniem przygranicznym, które wyróżniałyby obszar wsparcia od pozostałych części Polski i Niemiec²⁹.

Ponadprzeciętny spadek zatrudnienia w ubiegłych latach osłabił **sektor przetwórczy** w obszarze wsparcia³⁰. Wskaźnik zatrudnienia w przemyśle (liczba zatrudnionych w sektorze na każdy 1.000 mieszkańców) wynosi w polskim regionie 71,9 i jest prawie dwa razy wyższy niż w niemieckiej części regionu (38,5).

29) Söstra, Regionomica, SLS 2005, str. 150.

30) Przykładowo w niemieckiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr liczba zatrudnionych zmniejszyła się od roku 2000 o 23,2% z 12.338 na 9.470 zatrudnionych. Zmiana ta jest szczególnie widoczna przy porównaniu ze średnią krajową (-7,8%) (Regionomica 2006). Liczba zatrudnionych w tym samym okresie zmniejszyła się także w polskiej części regionu o 10,5%, co jednak jest poniżej średniej krajowej (-12,4%).

Obszar wsparcia posiada jeszcze spory deficyt, jeżeli chodzi o potencjał w zakresie badań i rozwoju. Intensywność działań o charakterze badawczo-rozwojowym, na przykład w sektorze przetwórstwa (miejsca pracy w obszarze badań i rozwoju na każdy 1000 mieszkańców) na obszarze wsparcia kształtują się poniżej przeciętnej³¹. Potencjał naukowy po polskiej stronie jest wciąż wykorzystywany w stopniu niewystarczającym. Ograniczenia te wynikają m.in. z istniejącej niekorzystnej struktury gospodarki, ze zbyt małej zdolności ekonomicznej przedsiębiorstw oraz niskiego poziomu innowacji.

Powiązania gospodarcze między partnerami z Brandenburgii i Polski na terenie przygranicznym uległy poprawie z początkiem lat dziewięćdziesiątych, dzięki staraniom osób prywatnych, instytucji oraz wspieraniu tych działań. Jednak w dalszym ciągu te powiązania nie są jeszcze na odpowiednim poziomie, co wynika ze względów historycznych i długoletniej izolacji, pomimo wieloletnich doświadczeń, współpracy transgranicznej przedsiębiorców brandenburskich i polskich, istnienia grup przedsiębiorstw i działalności transgranicznej. Należy w dalszym ciągu rozwijać drobny handel przygraniczny oraz handel zagraniczny. Przyczyną takiej sytuacji są, powstałe jeszcze przed wstąpieniem Polski do UE, obecnie już nieistniejące bariery rynkowe, jak również w dalszym ciągu słaba znajomość rynków po obu stronach granicy. Reasumując, należy ocenić, że obszar wsparcia charakteryzuje się niekorzystną strukturą gałęzi gospodarki, branż i wielkości przedsiębiorstw. Z tego powodu ograniczone są możliwości podejmowania współpracy transgranicznej³².

Poprzez poprawki wprowadzone do Strategii Wspierania Gospodarki, w Kraju Związkowym Brandenburgii będą w przyszłości wspierane te obszary, które wykazują ponadprzeciętny potencjał rozwoju³³. W Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego³⁴ wskazuje się natomiast na znaczenie intensyfikacji wielostronnych kontaktów zagranicznych przedsiębiorstw, tak aby stały się one równorzędnymi partnerami oraz podniesienie innowacyjności przedsiębiorstw³⁵.

31) W niemieckiej części obszaru objętego wsparciem wskaźnik kształtuje się na poziomie 4 miejsca pracy w sektorze badań i rozwoju na każdy 1.000 mieszkańców (Rep. Federalna Niemiec: 11,2); w województwie lubuskim wskaźnik ten jest jeszcze niższy (1,9; Polska 4,6). IMU-Institut Clusterhandbuch Brandenburg, Berlin / Eisenhüttenstadt, 2003 r. i Bank Danych Regionalnych (<http://stat.gov.pl/bdrap.strona.indeks>).

32) Söstra, Regionomica, SLS 2005.

33) **Cechy:** ponadregionalna orientacja przedsiębiorstwa, współpraca z jednostkami naukowymi i uczelniami, wspólne opracowanie produktów, penetracja rynków, i stworzenie łańcucha kreacji wartości produktów, jak również ponadprzeciętne znaczenie dla regionu i szanse wzrostu dla branży. **Euroregion Pro Europa Viadrina:** Beeskow, Eisenhüttenstadt, Frankfurt nad Odrą, Freienbrink, Fürstenwalde, Rüdersdorf i Straußberg; **Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr:** Cottbus, Guben, Peitz i Spremberg (Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgii).

34) Zarząd Województwa Lubuskiego, Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku, Zielona Góra, październik 2005, str. 64 i 65.

35) Lubuska Regionalna Strategia Innowacji wskazuje tutaj konieczność rozwoju branż: sprzęt i urządzenia medyczne, instrumenty i przyrządy pomiarowe i kontrolne, badawcze i nawigacyjne oraz spożywcza. Podkreśla się jednak, iż jest to lista otwarta i przedsięwzięcia pojawiające się w różnych branżach mogą być wspierane. (Lubuska Regionalna Strategia Innowacji, str. 15)

Obszar wsparcia charakteryzuje się pozytywnym **saldem rejestracji i likwidacji działalności gospodarczej** (w polskiej części regionu począwszy od roku 2004). Jak dalece firmy, które powstały na skutek istniejącego bezrobocia i braku możliwości zatrudnienia, ustabilizują swoją pozycję na rynku pokaże przyszłość, a zależy to również w dużym stopniu od jakości udzielanego im wsparcia. Dynamika zakładania firm (liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na każdy 1000 mieszkańców)

w niemieckiej części regionu kształtowała się na poziomie 11,5 zgłoszeń na każdy 1000 mieszkańców, przy czym był to poziom nieco niższy niż w całej Brandenburgii (11,7) i Niemczech (11,6). Z kolei w roku 2004 na terenie polskiej części regionu odpowiedni wskaźnik kształtował się na poziomie 6,4 i był dwa razy mniejszy od poziomu osiąganego w części niemieckiej.

Potencjał turystyczny obszaru wsparcia skupia się na turystyce rowerowej, pieszej, wodnej, krajoznawczej i jeździectwie. Ogólnie rzecz biorąc można stwierdzić, że na obszarze wsparcia występuje ciągle zbyt mało terenów turystycznych i przyrodniczych, które byłyby znane także poza regionem. Również oferta turystyki transgranicznej jest znikoma i, jak dotąd mało znana. Kolejny deficyt stanowi brak połączonej ze sobą infrastruktury dla ścieżek rowerowych i pieszych. W tym zakresie pozytywnym przykładem jest Europejska Ścieżka Rowerowa R1.

Bez wątplenia z bliskości aglomeracji, takich jak Berlin czy Szczecin wynikają poważne szanse na rozwój turystyki, które powinny być jeszcze lepiej wykorzystywane.

W zakresie turystyki jako gałęzi gospodarki na obszarze wsparcia można odnotować począwszy od roku 1999 ograniczenie miejsc noclegowych (zwłaszcza w hotelarstwie, odpowiednio o -4,5% i -2,7%), przy czym tendencja ta w niemieckiej części regionu jest odwrotna do zmian notowanych w Brandenburgii i Niemczech, gdzie nastąpił wzrost (odpowiednio o +7,2% i +3,3%); z kolei spadek w polskim obszarze wsparcia był mniejszy od tego, który zanotowano w całej Polsce (-24,1%). W niemieckiej części regionu zanotowano co prawda w latach 1999 – 2004 wzrost liczby turystów i udzielonych noclegów, są one jednak nadal dużo niższe niż w całej Brandenburgii i Niemczech. Natomiast polska część regionu charakteryzuje się bardzo dużym wzrostem i ponadprzeciętnym popytem w zakresie usług turystycznych³⁶.

³⁶⁾

Niemiecka część regionu: ruch turystyczny +0,8 % do poziomu 258.427 osób (Brandenburgia: +19,4 %, Niemcy: +14,5 %), noclegi +1,6 % do poziomu 624.573 osobodni (Brandenburgia: +8,2 %, Niemcy: +10,0 %); **polski region:** ruch turystyczny: +41,6 % do poziomu 529.006 osób (Polska: +20,2 %), noclegi: +5,4 % do poziomu 1.182.930 osobodni (Polska: -4,9 %). Źródło: Bank Danych Regionalnych; Główny Urząd Statystyczny <http://www.stat.gov.pl/bdri/bdrap.strona.indeks> LDS Brandenburg 2006, Statistisches Bundesamt 2006.

4.6 Nauka

Na obszarze wsparcia funkcjonuje łącznie 11 **szkół wyższych**³⁷. Największym ośrodkiem akademickim na obszarze wsparcia jest Uniwersytet Zielonogórski (18.341 studentów, z czego 9.981 kobiet)³⁸. Na terenie niemieckiej części znajdują się dwa spośród trzech brandenburskich uniwersytetów: Uniwersytet Europa Viadrina we Frankfurcie nad Odrą (w semestrze zimowym roku akademickiego 2006/2007 liczył 5.001 studentów, z czego 3.168 kobiet; 1.190 studentów z Polski, w tym 785 kobiet) i Brandenburski Uniwersytet Techniczny w Cottbus (BTU) (w semestrze zimowym roku akademickiego 2005/2006 liczył 4.678 studentów, z czego 1.576 kobiet; 98 studentów z Polski, w tym 66 kobiet)³⁹. W zakresie współpracy transgranicznej w obszarze nauki i badań szczególnie aktywny jest Uniwersytet Viadrina, współpracujący przede wszystkim z Collegium Polonicum w Słubicach, jako częścią Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu⁴⁰. Jeżeli chodzi o wymiany studenckie, to poziom zainteresowania niemieckich studentów wyjazdem na studia do Polski jest niski, dlatego w tym zakresie wymagane są działania promujące.⁴¹

Obok szkół wyższych i działających przy nich instytucji transferu technologii po stronie niemieckiej znajdują się **centra badawcze i technologiczne**, które mają nieoceniony wkład w rozwój regionu. Dotyczy to polsko-niemieckiej współpracy, intensyfikacji działalności badawczej, a w szczególności efektywnego zastosowania wyników badań.

Podobne jednostki istnieją również po stronie polskiej, ich rola jest jednak o wiele mniejsza niż w przypadku Brandenburgii. Zadania badawcze i transferu technologii przejmują przede wszystkim szereg instytutów Uniwersytetu Zielonogórskiego. Przy Uniwersytecie Zielonogórskim utworzono również Centrum Przedsiębiorczości i Transferu Technologii.

37) **Frankfurt nad Odrą:** Uniwersytet Europejski Viadrina, **Cottbus:** Brandenburski Uniwersytet Techniczny (BTU), Łużycka Wyższa Szkoła Zawodowa, **Zielona Góra:** Uniwersytet Zielonogórski, 2 oddziały zamiejscowe Uniwersytetu Szczecińskiego i Wrocławskiego, Zachodnia Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych, **Gorzów Wlkp.:** Wyższe Szkoły Zawodowe, Wyższa Szkoła Biznesu, Wydział Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, **Sulechów:** Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, **Żary:** Łużycka Wyższa Szkoła Humanistyczna.

38) Uniwersytet Zielonogórski, 2007

39) Uniwersytet Europejski we Frankfurcie nad Odrą, 2007; Brandenburski Uniwersytet Techniczny (BTU) w Cottbus, 2006.

40) Söstra, Regionomica, SLS 2005, str. 77

41) W semestrze zimowym 2004/05 tylko w ramach programu Erasmus na Uniwersytecie Technicznym w Cottbus studiowało 109 polskich studentów. Dla porównania zaledwie 5 studentów z Cottbus studiowało w ramach wymiany w tym czasie w Polsce (Regionomica GmbH 2006).

Średnioroczne nakłady na działalność B+R w Województwie Lubuskim wynoszą 6,3 mln euro⁴². W 2004 roku w Województwie Lubuskim funkcjonowało 14 jednostek badawczo-rozwojowych, a nakłady tych placówek na działalność badawczo-rozwojową wynosiły 5,8 mln euro⁴³.

Udział wydatków na B+R w PKB w Województwie Lubuskim zmniejszył się w ostatnich latach i jednocześnie był bardzo mały w porównaniu do średniej krajowej. W roku 2001 wynosił 0,23% (kraj 0,70%), natomiast w roku 2003 kształtował się na poziomie 0,18% (kraj 0,56%). Bardzo wysoka niestabilność wielkości nakładów na B+R, utrudniała zachowanie ciągłości i skuteczności działalności badawczej i rozwojowej⁴⁴.

4.7 Rynek pracy i zasoby ludzkie

Zmiany w **poziomie zatrudnienia** kształtują się negatywnie w większości obszaru wsparcia, przy czym są one bardziej niekorzystne niż w pozostałych regionach Brandenburgii lub Polski. Liczba zatrudnionych, jak pokazują dane w tabeli 6, wykazuje silniejszy spadek między rokiem 2000 a 2005 (o 10,4%) w porównaniu do średnich krajowych Polski i Niemiec⁴⁵, przy czym spadek w niemieckiej części regionu jest większy niż w polskiej części. Również średnioterminowo nie należy liczyć na pozytywne zmiany w zakresie zwiększenia liczby ofert pracy. W długofalowej prognozie dotyczącej obszaru wsparcia podaż pracy będzie się zmniejszać, w szczególności ze względu na zmiany demograficzne w części niemieckiej, co może skutkować zrównaniem podaży i popytu na pracę.

W Województwie Lubuskim liczba pracujących objętych ubezpieczeniem społecznym w 2002 roku wyniosła 187.718, a w roku 2005 wzrosła do 199.885 osób. Współczynnik aktywności zawodowej wynosił odpowiednio w tych latach: 75,9% i 79,9%.

42) Lubuska Regionalna Strategia Innowacji, Województwo Lubuskie, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra, marzec 2005r., str. 17.

43) Lubuski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013. Wstępny projekt, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, czerwiec 2005r., str. 11.

44) Lubuska Regionalna Strategia Innowacji, Województwo Lubuskie, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra, marzec 2005r., str. 18

45) Söstra, Regionomica, SLS 2005, str. 131.

Tab. 6. Zatrudnieni objęci pełnym ubezpieczeniem społecznym w latach 2000 – 2005

Obszar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Dyna- mika (2000r. = 100)
Cały obszar wsparcia	442.772	426.680	406.171	397.577	396.006	396.628	89,6
<i>Kobiety</i>	<i>214.690</i>	<i>209.351</i>	<i>201.077</i>	<i>197.296</i>	<i>196.808</i>	<i>196.867</i>	<i>91,7</i>
Niemiecka część regionu	236.929	226.105	218.453	209.819	203.878	196.743	83,0
<i>Kobiety</i>	<i>112.658</i>	<i>109.395</i>	<i>106.732</i>	<i>103.475</i>	<i>101.413</i>	<i>99.053</i>	<i>87,9</i>
Polska część regionu	205.843	200.575	187.718	187.758	192.128	199.885	97,1
<i>Kobiety</i>	<i>102.032</i>	<i>99.956</i>	<i>94.345</i>	<i>93.821</i>	<i>95.395</i>	<i>97.814</i>	<i>95,9</i>
Brandenburgia	811.036	778.772	759.775	732.935	715.500	698.915	86,2
<i>Kobiety</i>	<i>381.583</i>	<i>371.658</i>	<i>365.357</i>	<i>354.594</i>	<i>348.702</i>	<i>343.067</i>	<i>89,9</i>
Niemcy	27.825.624	27.817.114	27.571.147	26.954.686	26.523.982	26.178.266	94,1
<i>Kobiety</i>	<i>12.281.713</i>	<i>12.372.527</i>	<i>12.391.665</i>	<i>12.181.310</i>	<i>11.983.131</i>	<i>11.892.008</i>	<i>96,8</i>
(*przy 100 brakują %: brak danych)							
Polska	8.170.747	7.974.606	7.685.524	7.575.563	7.670.167	7.835.758	95,9
<i>Kobiety</i>	<i>3.939.310</i>	<i>3.881.431</i>	<i>3.766.227</i>	<i>3.668.437</i>	<i>3.694.880</i>	<i>3.759.921</i>	<i>95,4</i>

Zródło: LDS Brandenburg 2006, Statistisches Bundesamt 2006, Bank Danych Regionalnych (<http://stat.gov.pl/bdrap.strona.indeks>).

Poziom kwalifikacji osób czynnych zawodowo na obszarze wsparcia w wielu dziedzinach jest dobry⁴⁶. W tym zakresie daje się jednak zauważyć również słabe strony

i zagrożenia. Stosunkowo niski, w porównaniu z innymi obszarami, jest poziom kwalifikacji zawodowych na terenach wiejskich w polskiej części regionu. Ponadto wysoki poziom bezrobocia (patrz tabela 7) i długotrwałe pozostawanie bez pracy prowadzi do systematycznego obniżania jakości zdobytych kwalifikacji.

Obecność szkół wyższych w Województwie Lubuskim powoduje, iż najwyższy wskaźnik zatrudnienia obserwuje się wśród ludności z wykształceniem wyższym (wskaźnik w 2004r. na poziomie – 94,4%), natomiast najmniej aktywna zawodowo jest ludność z wykształceniem podstawowym (wskaźnik zatrudnienia – 58,0%)⁴⁷.

46)

Dane dotyczące poziomu kwalifikacji zatrudnionych istnieją tylko dla niemieckiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr. W niemieckiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr w roku 2003 poziom zatrudnionych z wyższym wykształceniem kształtował się na poziomie (11,6 %) i był wyższy od średniej Krajowej Brandenburgii i średniej federalnej (Brandenburgia: 9,7 %, Republika Federalna Niemiec: 9,2 %). Poniżej średniej krajowej i federalnej na poziomie 9,3 % kształtował się poziom zatrudnionych bez wykształcenia zawodowego.

47)

Zgodnie z istniejącym systemem 9 klas (szkoła podstawowa i gimnazjum).

Tab. 7. Bezrobocie (rok 2005)

Obszar	Stopa bezrobocia	Stopa bezrobocia wśród kobiet	Stopa bezrobocia wśród młodzieży poniżej 25 roku życia ⁴⁸
Cały obszar wsparcia	19,5	19,2	b.d.
Niemiecka część regionu	18,9	18,6	b.d.
Polska część regionu	20,1	19,7	37,2
Brandenburgia	19,1	18,5	18,8
Niemcy	9,4	9,8	17,5
Polska	16,2	19,1	41,1

Źródło: Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung (LDS) Brandenburg 2006, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, Bank Danych Regionalnych (<http://stat.gov.pl/bdrap.strona.indeks>).

Na całym obszarze wsparcia stopy bezrobocia przekraczały w roku 2005 średnie krajowe. W roku 2005 zarejestrowanych było na obszarze wsparcia 157.891 bezrobotnych. Województwo Lubuskie mimo lekkiej poprawy posiada wciąż jedną z najwyższych stóp bezrobocia w Polsce.

48)

W niemieckiej części regionu nie jest prowadzona we wszystkich powiatach statystyka dotycząca średniej stopy bezrobocia wśród młodzieży poniżej 25 roku życia. Dane dotyczące bezrobocia wśród młodzieży poniżej 25 roku w wybranych powiatach niemieckiej części regionu: Cottbus 20,1%, Frankfurt nad Odrą 19,5%, Märkisch-Oderland 16,6%, Oder-Spree 17,8%, Spree-Neiße 20,9%.

Tab. 8. **Bezrobotni (lata 2000-2005)**

Obszar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Dynamika (2000r. = 100)
Cały obszar wsparcia	151 940	167 942	178 376	178 636	171 054	151 074	99,4
<i>(w tym kobiety)</i>	<i>80 180</i>	<i>85 092</i>	<i>88 032</i>	<i>88 359</i>	<i>84 572</i>	<i>76 128</i>	<i>94,9</i>
<i>(w tym młodzież poniżej 25 roku życia)</i>	<i>31 956</i>	<i>35 711</i>	<i>35 959</i>	<i>32 907</i>	<i>30 481</i>	<i>24 576</i>	<i>76,9</i>
Niemiecka część regionu	62 801	65 755	68 825	70 610	71 665	61 923	98,6
<i>(w tym kobiety)</i>	<i>31 677</i>	<i>32 155</i>	<i>32 552</i>	<i>33 685</i>	<i>33 438</i>	<i>28 827</i>	<i>91,0</i>
<i>(w tym młodzież poniżej 25 roku życia)</i>	<i>6 616</i>	<i>7 683</i>	<i>8 168</i>	<i>7 513</i>	<i>8 827</i>	<i>6 487</i>	<i>98,1</i>
Polska część regionu	89 139	102 187	109 551	108 026	99 389	89 151	100,0
<i>(w tym kobiety)</i>	<i>48 503</i>	<i>52 937</i>	<i>55 480</i>	<i>54 674</i>	<i>51 134</i>	<i>47 301</i>	<i>97,5</i>
<i>(w tym młodzież poniżej 25 roku życia)</i>	<i>25 340</i>	<i>28 028</i>	<i>27 791</i>	<i>25 394</i>	<i>21 654</i>	<i>18 089</i>	<i>71,4</i>
Brandenburgia	223 637	231 552	242 486	244 332	250 032	223 737	100,0
<i>(w tym kobiety)</i>	<i>113 947</i>	<i>114 640</i>	<i>116 183</i>	<i>116 761</i>	<i>116 752</i>	<i>105 458</i>	<i>92,6</i>
<i>(w tym młodzież poniżej 25 roku życia)</i>	<i>23 486</i>	<i>26 218</i>	<i>28 669</i>	<i>24 903</i>	<i>30 431</i>	<i>25 212</i>	<i>107,3</i>
Niemcy	3 808 884	3 963 503	4 225 104	4 316 535	4 464 230	4 603 644	120,9
<i>(w tym kobiety)</i>	<i>1 784 159</i>	<i>1 803 772</i>	<i>1 865 140</i>	<i>1 895 877</i>	<i>1 967 645</i>	<i>2 170 523</i>	<i>121,7</i>
<i>(w tym młodzież poniżej 25 roku życia)</i>	<i>406 001</i>	<i>449 254</i>	<i>488 278</i>	<i>454 351</i>	<i>512 819</i>	<i>524 908</i>	<i>129,3</i>
Polska	2 702 576	3 115 056	3 216 958	3 175 674	2 999 601	2 773 000	102,6
<i>(w tym kobiety)</i>	<i>1 491 613</i>	<i>1 642 109</i>	<i>1 645 750</i>	<i>1 634 689</i>	<i>1 568 536</i>	<i>1 486 441</i>	<i>99,7</i>
<i>(w tym młodzież poniżej 25 roku życia)</i>	<i>823 489</i>	<i>917 962</i>	<i>895 791</i>	<i>825 459</i>	<i>728 208</i>	<i>626 108</i>	<i>76,0</i>

Źródło: Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung (LDS) Brandenburg 2006, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, Bank Danych Regionalnych (<http://stat.gov.pl/bdrap.strona.indeks>).

Do roku 2003 wzrastała liczba bezrobotnych w obszarze wsparcia. W niemieckiej części obszaru wsparcia była ona w roku 2005 nieco niższa niż wartości wyjściowe z roku 2000. W polskiej części pozostała właściwie niezmieniona. Pozytywnie należy ocenić fakt, iż w analizowanym okresie wyraźnie spadła liczba bezrobotnych kobiet oraz osób poniżej 25 roku życia.

Niemniej jednak należy stwierdzić, że na obszarze wsparcia udział bezrobotnych z tzw. grup ryzyka (w wieku poniżej 25 roku oraz powyżej 55 roku życia) oraz osób długotrwale bezrobotnych kształtuje się na poziomie wyższym niż średnie krajowe. Ponadto niemiecka część regionu charakteryzuje się wysokim odsetkiem osób utrzymujących się wyłącznie z zasiłku dla bezrobotnych i innych zasiłków

socialnych⁴⁹. Prowadzi to między innymi to tego, że osoby młode posiadające kwalifikacje wyjeżdżają do bardziej atrakcyjnych (sąsiednich) regionów, a tym samym dochodzi do głębokich zmian w wielkości siły roboczej w regionie.

4.8 Wyniki i zalecenia wynikające z okresu wsparcia 2000 – 2006

Niniejsza tabela przedstawia aktualny stan wdrożenia wsparcia Interreg III A (patrz Tabela 9)

Tab. 9. Stan wdrażania Programu Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia. Stan na 31.12.2006 r.

Priorytet ⁵⁰	Liczba projektów	Środki alokowane w PO	Zakontraktowane środki z EFRR w EUR	w %	Wypłata środków z EFRR w EUR	w %
1	37	10.526.926	9.876.375	94%	6.224.453	59%
2	52	52.904.691	50.390.472	95%	35.849.692	68%
3	54	22.479.100	22.462.194	100%	11.819.370	53%
4	25	10.156.708	9.244.391	91%	4.677.054	46%
5	38	17.005.514	16.276.708	96%	9.678.228	57%
6	44	11.033.606	10.834.498	98%	6.026.442	55%
7	14	3.077.000	3.077.000	100%	3.077.000	100%
8	22	5.069.903	2.672.731	53%	1.738.399	34%
Razem:	286	132.253.448	124.834.370	94%	79.090.637	60%

Źródło: Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgii

Na dzień 31.12.2006 r. w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia zostało zakontraktowanych 124.83 milionów euro, co stanowi według planowanego udziału Programu 94% środków przyznanych z EFRR. Kwota wypłat ze środków EFRR sięga 60%. Pod względem ilości alokowanych środków priorytety 2 i 3 tworzą najważniejszą część składową Programu. W sumie priorytety 3, 5, i 6 wykazują prawie 100% zakontraktowanie środków. Szczegółowe informacje na temat postępów i wyników wdrażania poszczególnych działań i priorytetów agregowanych do poziomu celów i założeń programu przedstawiane są na bieżąco w składanych sprawozdaniach rocznych, o których mowa w art. 37 rozporządzenia 1260/1999/WE.

49)

Przykładowo, w niemieckiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr, w roku 2005, 223 osoby na każdy 1000 mieszkańców utrzymywały się z pieniędzy przekazywanych przez państwo (dla Kraju Związkowego Brandenburgii odpowiedni wskaźnik kształtował się na poziomie 150 osób) (Regionomica GmbH 2006r).

50)

Priorytet 1 – Kooperacja gospodarcza i wspieranie MSP, Priorytet 2 – Rozwój infrastruktury, Priorytet 3 – Środowisko, Priorytet 4 – Rozwój rolnictwa i terenów wiejskich, Priorytet 5 – Podnoszenie kwalifikacji i zatrudnienie, Priorytet 6 - Kooperacja, Priorytet 7 – Szczególne wsparcia regionów graniczących z krajami kandydującymi, Priorytet 8 – Pomoc techniczna

Następujące zalecenia wynikające przede wszystkim z ewaluacji śródkresowej Programu i jej aktualizacji⁵¹ oraz postanowień zawartych w koncepcjach działań i rozwoju obu Euroregionów Pro Europa Viadrina i Sprewa-Nysa-Bóbr, odnoszą się do obszaru wsparcia w nowym okresie finansowania:

- W okresie finansowania 2007-2013 konieczne będzie nadanie różnych rang poszczególnym priorytetom. Przy tym jednak, **transgraniczna wartość dodana** powinna odegrać jeszcze większą rolę.
- Szczególnie ważną rolę dla integracji brandenbursko – lubuskiego regionu przygranicznego odgrywa **Fundusz Małych Projektów** (Small Project Fund, Działanie 6.1), który należy nadal rozwijać. Konieczne są szczególnie silne bodźce do przełamywania barier językowych oraz kulturowych, dzięki nim może zostać osiągnięte szczególnie szerokie oddziaływanie na poziom współpracy transgranicznej.
- Na projekty wzmacniające **współpracę gospodarczą oraz wspieranie MŚP** istnieje podobnie jak wcześniej duże zapotrzebowanie. Poprawa transgranicznej współpracy gospodarczej powinna być jednym z istotniejszych punktów Programu i przez to przyczyniać się do gospodarczego rozwoju obszaru wsparcia.
W tym celu w przyszłości należy dla potencjalnych beneficjentów rozwijać istniejące punkty kontaktowe, które będą istniały przez dłuższy okres czasu, w szczególności dla grupy celowej jaką są przedsiębiorstwa.
- W obszarze ochrony środowiska istnieją możliwości interwencji w zakresie **ochrony przyrody i krajobrazu** oraz powietrza i ziemi. Na pierwszy plan należy wysunąć ochronę przeciwpożarową i ochronę przed katastrofami, które w znakomity sposób przekładają się na współpracę transgraniczną. Niezależnie od tego, czy chodzi o działania ochronne w zakresie gospodarki leśnej czy o zwalczanie pożarów lasów, zdarzenia w regionie przygranicznym mogą przenieść się na drugą stronę granicy. Projekty w ramach Programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej powinny m.in. czerpać z dobrych przykładów projektów zrealizowanych w ramach INTERREG III oraz zostać wzbogacone o nowe aspekty i docelowe grupy odbiorców.
- Program wykazuje szczególną skuteczność w zakresie rozbudowy i budowy nowych połączeń komunikacyjnych (przede wszystkim mostów, ulic i dróg wodnych), jak również wysokiej koncentracji na **transgranicznym rozwoju**

51)

INFRASTRUKTUR & UMWELT Professor Böhm und Partner, TAURUS Institut an der Universität Trier: Aktualizacja oceny śródkresowej INTERREG III A 2000 – 2006 Brandenburgia / Polska (Województwo Lubuskie) oraz Meklemburgia - Przedpomorze / Brandenburgia / Polska (Województwo Zachodniopomorskie), Potsdam/Trier, 11/2005, strony 16 i 21.

miast Frankfurt nad Odrą – Słubice oraz Guben – Gubin. W związku z tym podobne projekty powinny być realizowane także w latach 2007-2013 i stanowić priorytet w ramach Programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Projekty te powinny przede wszystkim zostać wzbogacone o nowe aspekty i docelowe grupy odbiorców.

- Powinny być uzyskiwane podobnie jak dotychczas pozytywne wyniki w zakresie projektów związanych ze szkolnictwem i kształceniem, za pomocą których przeciwdziałano się bezrobociu i dzięki którym mieszkańcy obszaru wsparcia mogą lepiej uporać się ze specyficzną sytuacją w obszarze przygranicznym (np. poprzez kształcenie językowe). Projekty w ramach Programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej powinny zostać wzbogacone o nowe aspekty i docelowe grupy odbiorców.

5. Podsumowanie analizy SWOT i jej konsekwencje dla planowanego wsparcia

Poniżej przedstawiono w przeglądowny sposób najważniejsze mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla obszaru wsparcia, które zostały podzielone na obszary tematyczne, w układzie podobnym do tego, który przyjęty został w rozdziale poprzednim. W miejscach gdzie obszary analizy przecinają się, zostały one razem zestawione. Wyniki zostały wykorzystane następnie do zbudowania strategii (porównaj rozdział 6). Analiza SWOT jest bowiem istotnym i jasnym instrumentem do budowy odpowiedniej strategii.

Należy zaznaczyć, iż nie wszystkie zidentyfikowane elementy analizy SWOT wynikają wprost z części diagnostycznej Programu (rozdział 4). W takim wypadku pochodzą one z wykorzystywanych do tworzenia niniejszego Programu dokumentów o charakterze strategicznym, w których szczegółowo została opisana sytuacja wyjściowa oraz mocne i słabe strony obszaru wsparcia⁵². Podobnie poniższe zestawienia mocnych i słabych stron, jak również szans i zagrożeń nie jest tylko wykazem faktów, lecz wynikiem analiz, interpretacji przeprowadzonych rozmów i przede wszystkim dyskusji z parterami społeczno-gospodarczymi, które miały miejsce na konferencjach regionalnych i polsko-niemieckiej grupie roboczej. Przy tym może się zdarzyć, że jeden z czynników jest postrzegany zarówno jako szansa, jak i zagrożenie. Zależy to od przyjętego przebiegu wydarzeń i działań podjętych przez podmioty. Zidentyfikowane szanse i zagrożenia wynikają z mocnych i słabych stron oraz odnoszą się do przyszłych tendencji rozwojowych.

52)

M.in. Söstra, Regionomica, SLS: Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej w kraju związkowym Brandenburgia; Analiza Społeczno-Gospodarcza Województwa Lubuskiego; Koncepcje Rozwoju i Działania Euroregionów Pro Europa Viadrina (2007) i Sprewa-Nysa-Bóbr (19.10.2006 r.).

Tab. 10. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
Struktura przestrzenna i zaludnienie			
<ul style="list-style-type: none"> - korzystne położenie gospodarczo-geograficzne dzięki niewielkiemu oddaleniu od metropolii (Berlin, Poznań, Wrocław) - ważne ośrodki miejskie (Frankfurt nad Odrą, Cottbus, Gorzów Wlkp., Zielona Góra) 	<ul style="list-style-type: none"> - tzw. położenie „pomiędzy” 	<ul style="list-style-type: none"> - uzgodnienia dot. rozwoju i planowania regionalnego - transgraniczne planowanie rozwoju miast i gmin, w tym planowanie przestrzenne 	<ul style="list-style-type: none"> - dalsze ograniczenia rozwoju gospodarczego ze względu na położenie przygraniczne - wzrastający wpływ atrakcyjnych metropolii na odpływ dobrze wykształconej kadry pracowniczej
Zasoby naturalne, środowisko, turystyka			
<ul style="list-style-type: none"> - transgraniczne obszary przyrodnicze i historyczne krajobrazy kulturowe - wielkoobszarowe formy ochrony przyrody i geoparki - potencjał turystyczny: turystyka przyrodnicza w tym turystyka rowerowa, piesza, wodna i jeździecka 	<ul style="list-style-type: none"> - niewielka liczba wspólnych, transgranicznych produktów turystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> - transgraniczna ochrona środowiska naturalnego, przyrody i ochrona przeciwpowodziowa - rozwój transgranicznej oferty turystycznej 	
Gospodarka, nauka i rynek pracy			

<ul style="list-style-type: none"> - doświadczenia przedsiębiorstw we współpracy transgranicznej - liczne szkoły wyższe z szeroką ofertą kierunków kształcenia, dobre podstawy do transgranicznej współpracy między szkołami wyższymi 	<ul style="list-style-type: none"> - duża różnica w sile gospodarczej regionu pomiędzy Wschodem a Zachodem - utrzymujący się ponadprzeciętny spadek zatrudnienia - ponadprzeciętnie wysoka stopa bezrobocia, wysoki udział długotrwale bezrobotnych w strukturze bezrobocia - po części niekorzystna struktura gospodarki w odniesieniu do zachodzących zmian w gałęziach gospodarki - marginalne powiązania gospodarcze - niski poziom innowacyjności i znikome nakłady na badania i rozwój w gospodarce 	<ul style="list-style-type: none"> - jednolita wizja regionu: rozwój wspólnej gospodarki / wspólna promocja w zakresie gospodarki i turystyki - transgraniczna współpraca w zakresie kształcenia, kształcenia zawodowego i ustawicznego - intensyfikacja współpracy naukowo – badawczej szkół wyższych, instytucji transferu technologii oraz jej transgraniczne ukierunkowanie - wzrost innowacyjności przedsiębiorstw - wzrost mobilności siły roboczej na terenie polskiej części obszaru wsparcia - transgraniczną współpracą przedsiębiorstw 	<ul style="list-style-type: none"> - szybki odpływ młodych i wykwalifikowanych pracowników (szczególnie kobiet) - trudności związane z ponownym znalezieniem się na rynku pracy ludzi długotrwale bezrobotnych - niski potencjał innowacyjności przedsiębiorstw
Infrastruktura			

<ul style="list-style-type: none"> - gęsta sieć połączeń komunikacyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca transgraniczna regionalna infrastruktura komunikacyjna (brakujące mosty graniczne, wymagająca rozbudowy sieć dróg, niedobór połączeń kolejowych) - ponadprzeciętne zawężenie infrastruktury społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> - wspólne wykorzystywanie istniejącej infrastruktury - umocnienie transgranicznej współpracy w zakresie infrastruktury transportowej (przejścia graniczne, połączenia wschód-zachód, obustronnie uzgodnione połączenia północ - południe, uwzględnienie połączeń kolejowych i transportu publicznego) - rozbudowa współpracy transgranicznej w zakresie infrastruktury technicznej (przede wszystkim: gospodarka wodno-kanalizacyjna, ochrona przeciwpożarowa i przed katastrofami), infrastruktury socjalnej, służby zdrowia oraz kultury i rekreacji 	<ul style="list-style-type: none"> - dalsza koncentracja funkcji społeczno-gospodarczych wokół istniejących centrów miejskich i tym spowodowany upadek rangi terenów podmiejskich
Szkolnictwo, współpraca i spotkania			
<ul style="list-style-type: none"> - istniejące doświadczenia w transgranicznej wymianie uczniów i młodzieży - dobra współpraca transgraniczna w zakresie kształcenia i edukacji (wspólne projekty szkolne) 	<ul style="list-style-type: none"> - nadal niedostatecznie rozwinięte stosunki transgraniczne - znikome interkulturowe i językowe umiejętności mieszkańców przede wszystkim obszaru niemieckiego 	<ul style="list-style-type: none"> - integracja regionu poprzez spotkania, wspólne kształcenie i wymiany 	
Specyfika polskiej i niemieckiej części regionu			

<ul style="list-style-type: none"> - Polska część regionu: dobra struktura demograficzna, wzrost PKB, ponadprzeciętny popyt na usługi, w tym na usługi turystyczne, - duży potencjał siły roboczej 	<ul style="list-style-type: none"> - Niemiecka część regionu: ponadprzeciętny spadek liczby ludności, ponadprzeciętny spadek zatrudnienia w przemyśle przetwórczym, rozwój oferty turystycznej i popytu na turystykę poniżej przeciętnej - Polska część regionu: wymagająca rozbudowy infrastruktura turystyczna, - mała liczba instytucji B+R, - bardzo słaba współpraca pomiędzy gospodarką i nauką - niski poziom inwestycji w gospodarce 		<ul style="list-style-type: none"> - Niemiecka część regionu: Problemy z pełnym wykorzystaniem infrastruktury spowodowane przez ponadprzeciętny spadek liczby ludności, odłączenie przedsiębiorstw z terenów wiejskich od procesów innowacyjnych i badawczych - Polska część regionu: braki w infrastrukturze i ich negatywny wpływ na rozwój regionu
---	---	--	---

Podsumowując wyniki analizy SWOT można wskazać na następujące **problemy** i **potrzeby** występujące w zakresie transgranicznej współpracy na obszarze wsparcia:

- Pomimo dotychczas osiągniętych postępów należy rozbudować wszystkie **aspekty współpracy transgranicznej** i umacniać **transgraniczną wartość dodaną** oraz projekty współpracy. Można to osiągnąć m.in. poprzez ułatwienie organizacji spotkań, redukcję obaw związanych z wzajemnymi kontaktami oraz poprawę ramowych warunków współpracy transgranicznej.
- **Braki w infrastrukturze transgranicznej** stanowią w dalszym ciągu przeszkodę dla zintegrowanego rozwoju oraz rozwoju obszaru wsparcia. Na ich poprawę wpłyną rozbudowa transgranicznej regionalnej infrastruktury komunikacyjnej, rozbudowa i rozwój infrastruktury technicznej (gospodarka wodna i ściekowa, ochrona przeciwpowodziowa i przed katastrofami) oraz rozwój i rozbudowa infrastruktury turystycznej oraz społecznej i kulturalnej.
- **Ochrona środowiska naturalnego i terenów przyrodniczych** ograniczają się w dalszym ciągu zbyt mocno do poszczególnych części regionu. Niezbędne są transgraniczne koncepcje oraz wspólne strategie i projekty. Gospodarowanie terenami przyrodniczymi i terenami o walorach kulturalnych musi mieć jeszcze mocniejszy charakter kooperacyjny i transgraniczny, tak aby obok ochrony przyrody można było jeszcze lepiej wykorzystać potencjał turystyczny. Planowane lub znajdujące się w budowie geoparki na terenie obszaru wsparcia mogłyby stanowić interesujący i obiecujący wkład w ochronę środowiska naturalnego i rozwój terenów przyrodniczych.
- **Współpraca gospodarcza** uległa wprawdzie w ostatnich latach poprawie, lecz nie przyniosła jednak oczekiwanych efektów, które byłyby niezbędne dla uzyskania znaczącej poprawy stopnia rozwoju gospodarczego na obszarze wsparcia i zniwelowania słabych stron regionu. W przyszłości powinny zostać opracowane w regionie przygranicznym wspólne długoterminowe koncepcje gospodarcze i marketingowe; należy poświęcić więcej uwagi na stworzenie sieci przedsiębiorstw na obszarze wsparcia i na wykorzystanie obustronnych korzyści wynikających z ich położenia.
- Połączenie w sieć sektora gospodarki i nauki oraz wspólne korzystanie z **potencjału naukowego** całego obszaru wymaga dalszej rozbudowy i wsparcia. Intensyfikacja odpowiednich wspólnych działań mogłyby przyczynić się do powstania w obszarze wsparcia nowych impulsów rozwojowych.
- **Deficyty w rozwoju zasobów ludzkich** mogą stanowić lokalnie poważny problem, szczególnie ze względu na negatywne tendencje demograficzne

obszaru wsparcia (głównie w niemieckiej części regionu). W obszarze wsparcia należy zadbać o obustronne wyrównanie korzyści i niekorzyści m.in. poprzez rozwój kształcenia językowego lub wspólnych ofert kształcenia, w tym kształcenia ustawicznego i korzystanie z transgranicznego potencjału zasobów ludzkich tak, aby niedogodności przekształcić w zalety.

6. Strategia Programu

W przedstawionej w poprzednim rozdziale analizie SWOT nakreślone zostały:

- problemy występujące we współpracy transgranicznej,
- niedobory w infrastrukturze transgranicznej,
- niedobory we wspólnej ochronie środowiska i wspólnym rozwoju terenów przyrodniczych,
- nadal niewystarczająca współpraca w zakresie gospodarki, nauki, w tym badań, jak również
- istniejące przeszkody we wspólnym rozwoju zasobów ludzkich.

Powyższe problemy tworzą podstawę do określenia kierunków interwencji w ramach niniejszego Programu. Przy tym EFRR powinien wspierać rozwój transgranicznej działalności o wymiarze gospodarczym, społecznym i ekologicznym poprzez wspólne koncepcje na rzecz zrównoważonego rozwoju terytorialnego⁵³. Poniższa strategia⁵⁴, oparta na zidentyfikowanych mocnych i słabych stronach regionu, została opracowana z uwzględnieniem następujących **przesłanek**:

- koncentracja na istotnych problemach i szansach przy równoczesnym uwzględnieniu priorytetów UE i odrębnych sytuacji wyjściowych w obu częściach obszaru zakwalifikowanego do wsparcia,
- rzeczywisty obraz sytuacji wyjściowej i ustalenie realistycznych celów wobec dostępnych środków wsparcia,
- uproszczenie systemu celów i z tym związana łatwiejsza komunikacja społeczna,
- jednoznaczne wskazanie na transgraniczne aspekty i charakter wszystkich podejmowanych działań i rezygnacja z przypominania o tym w dalszej części dokumentu.

Na tym tle został sformułowany następujący **strategiczny cel główny**:

Pokonywać granice: redukcja niedogodności spowodowanych położeniem przygranicznym i wspólny rozwój regionu Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia

Cel główny opiera się na krytycznej analizie, z której wynika, że decyzje polityczne i administracyjne wciąż za mało uwzględniają rozwój wspólnego obszaru przygranicznego. Wszelkie działania i inicjatywy należy obecnie bardziej niż

53) Zgodnie z rozporządzeniem EFRR, art. 6.

54) Ibidem, art. 12, ust. 1.

dotychczas ukierunkować na osiągnięcie wyżej wymienionego celu głównego. Skoordynowany rozwój dotyczy wielu zakresów polityki oraz wymaga wsparcia i uwzględnienia wszystkich partnerów na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i UE. Wsparcie w ramach niniejszego Programu powinno wspomagać „**likwidowanie niedogodności w regionie przygranicznym Brandenburgia-Polska (Lubuskie)**”. Wraz z realizacją Programu zintegrowany rozwój obszaru zakwalifikowanego do wsparcia Brandenburgia-Polska (Lubuskie) powinien zostać przyśpieszony poprzez silne wsparcie **współpracy transgranicznej**. Integracja obszaru wsparcia pod względem gospodarczym jest przy tym procesem, który wykracza poza ramy czasowe tego Programu. Motto „pokonywać granice”, przedstawione jako motyw przewodni, powinno podkreślać dążenie do wspólnego rozwoju i wzrostu gospodarczego regionu zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz obszaru wsparcia oraz oddziaływać na sposób wdrażania.

Pokonywanie zdefiniowanych na wstępie niedoborów i barier rozwojowych zostaje ujęte w **trzech celach szczegółowych**. Przekładają one strategiczny cel główny na poziom operacyjny i odnoszą się bezpośrednio do wymagań rozwojowych, które uznane zostały za najważniejsze:

A. Poprawa uwarunkowań infrastrukturalnych oraz stanu środowiska

Obszar wsparcia, jak wykazano w analizie SWOT, charakteryzuje się po części poważnymi niedoborami w infrastrukturze transgranicznej. Dotyczy to w szczególności infrastruktury komunikacyjnej, technicznej, kulturalnej, komunalnej i turystycznej. Pierwszy cel szczegółowy jest zatem ukierunkowany na **poprawę infrastruktury transgranicznej** dla dalszej integracji obszaru wsparcia. Cel ten tworzy istotne (infrastrukturalne) przesłanki dla współpracy, zarówno dla zniesienia przeszkód związanych z położeniem geograficznym, jak i dla osiągnięcia strategicznego celu głównego. Tylko utworzenie wystarczającej i dobrej jakościowo infrastruktury może skutkować optymalnym scaleniem obu części regionu oraz redukcją niedogodności spowodowanych położeniem.

Także w zakresie środowiska obie części regionu zbyt często są postrzegane oddzielnie, a działania podejmowane w tym zakresie planowane i realizowane są osobno. Wynika to jasno z rezultatów analizy SWOT, lecz przede wszystkim z opinii urzędów planistycznych oraz przedstawicieli instytucji działających na rzecz środowiska. Przyroda i środowisko nie znają granic narodowych, lecz wymagają koniecznie transgranicznych koncepcji i projektów. Stosownie do powyższego, pierwszy cel szczegółowy jest ukierunkowany na **poprawę sytuacji środowiska** i dla tego celu aspekt transgraniczny musi determinować treści merytoryczne projektów.

B. Rozbudowa powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki

Jak zostało wykazane w analizie społeczno-gospodarczej, powiązania gospodarcze pomiędzy polską i brandenburską stroną w obszarze wsparcia co prawda znacząco poprawiły się od wejścia Polski do Unii Europejskiej, wymagają one jednakże dalszej rozbudowy, ze względu na ich niski poziom. Drugi cel szczegółowy polega na przyspieszeniu **rozbudowy powiązań gospodarczych oraz rozszerzenia współpracy sektorów gospodarki i nauki**. Należy tutaj dążyć do wyraźnego wzmocnienia współpracy, aby zmniejszyć wykazane w analizie regionu znaczące słabe strony w tym obszarze i wykorzystać do tej pory niedostatecznie wykorzystane potencjały po obu stronach granicy w celu rozwoju regionu jako całości. Istotnym warunkiem dla zacieśnienia kontaktów między sektorami gospodarki i nauki jest intensyfikacja wymiany pomiędzy instytucjami naukowymi.

C. Wspieranie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i rozbudowa transgranicznej kooperacji.

Trzeci cel szczegółowy dąży z jednej strony do **dalszego transgranicznego rozwoju zasobów ludzkich**, z drugiej strony zaś do rozszerzenia **transgranicznej kooperacji**. Przy tym nawiązuje się bezpośrednio do wyników i bardzo dobrych doświadczeń z poprzedniego okresu programowania i kontynuuje odpowiednie założenia. Różnice w systemie kształcenia i sytuacja na rynku pracy oraz istniejące bariery językowe spowodowane istnieniem granicy powinny zostać ograniczone. Wymiana specjalistów powinna zostać zintensyfikowana, a zaznaczające się braki kadrowe w poszczególnych częściach obszaru wsparcia powinny zostać skompensowane. Społeczeństwo obszaru wsparcia powinno zostać przygotowane do współpracy transgranicznej oraz do pojawiających się w związku z nią wymagań. Oprócz wspólnych inicjatyw w obszarze kształcenia zorientowanego na wymagania rynku pracy, szczególnie w zakresie kształcenia zawodowego i ustawicznego, znaczenie mają projekty komunikacyjne, informacyjne i wspierające spotkania na wszystkich szczeblach i pomiędzy wszystkimi placówkami i stowarzyszeniami. Tylko w drodze długotrwałej wymiany i wzajemnego poznania można stworzyć odpowiednią podstawę do wspólnego wzrostu regionu przygranicznego.

Realizacja trzech zidentyfikowanych powyżej celów szczegółowych prowadzi do określenia czterech osi priorytetów i odpowiednich działań. Zostaną one szczegółowo opisane w rozdziale 6.

Strategiczne podejście niniejszego Programu Operacyjnego uzupełnione jest o **cele horyzontalne**.

Zrównoważony rozwój

Aspekty ekologicznego i zrównoważonego rozwoju podlegają obowiązkowemu uwzględnieniu w Programach Operacyjnych jako cel horyzontalny polityki spójności Unii Europejskiej. Znaczenie i cele rozwoju zrównoważonego znajdują swoje odbicie w uaktualnionej strategii zrównoważonego rozwoju UE. Celem głównym tj. ochronie środowiska, sprawiedliwości i spójności społecznej, dobrobytowi gospodarczemu i międzynarodowej odpowiedzialności zostały w niej podporządkowane wiodące zasady polityczne i cele operacyjne. Wyraźnie widać, że strategia zrównoważonego rozwoju UE stanowi główną strategię ramową, w którą wpisują się inne strategie UE jak np. Strategia Lizbońska stanowiąca istotną podstawę niniejszego Programu. Obie te strategie uznają, że „cele ekonomiczne, społeczne i ekologiczne mogą się wzajemnie wzmacniać”. Z tego powodu są one względem siebie współzależne, mogą się wspierać na zasadzie synergii i nie powinny w żadnym razie być wykorzystywane przeciwko sobie. Rozwój zrównoważony ukierunkowany jest na „stałe polepszenie jakości życia zarówno pokolenia dzisiejszego jak i następnych”. Realizacja Programu odbywa się z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju we wszystkich trzech wymiarach, tj. ekologicznym, społecznym i ekonomicznym.

Podejście to jest w takim regionie jak obszar wsparcia tym ważniejsze, że – jak pokazano w analizie SWOT – naturalne potencjały w obu częściach regionu należą do jego mocnych stron i wiążą się z nimi znaczne szanse i nadzieje ekonomiczne, nie tylko w zakresie turystyki. Z tego powodu aspekty zrównoważonego rozwoju należą do integralnych części Programu. Podczas prac nad strategią okazało się, że właśnie położenie graniczne generuje sytuacje odpowiadające w szczególny sposób uaktualnionej strategii zrównoważonego rozwoju UE. Wynikają z tego określone możliwości podjęcia działań. Dotyczy to szczególnie takich celów strategii UE, jak zachowanie

i zagospodarowanie zasobów naturalnych (porównaj Cel 1) czy społeczna integracja, demografia i migracja (Cel 1 i Cel 3). Ze względu na istniejące na obszarze wsparcia różne warunki naturalne i infrastrukturalne może tu dojść w szczególnie widoczny sposób do kompensacji i realizacji projektów korzystnych dla obu stron, które będą służyć zrównoważonemu rozwojowi całego obszaru wsparcia.

W tym kontekście zasada zrównoważonego rozwoju jest rozumiana w niniejszym Programie jako punkt odniesienia dla podmiotów na wszystkich szczeblach, który ukierunkowany jest na interdyscyplinarne zoptymalizowanie środków pomocowych w ramach konkretnych projektów i całkowite wykorzystanie potencjałów rozwojowych obszaru wsparcia.

Równość szans kobiet i mężczyzn

Kolejnym celem horyzontalnym jest zachowanie równości szans kobiet i mężczyzn. Podczas realizacji niniejszego Programu przestrzega się i wymaga uwzględnienia

aspektów równouprawnienia oraz konsekwentnego ich stosowania na wszystkich szczeblach i we wszystkich fazach – od planowania, przez realizację, aż do kontroli i monitoringu – i przede wszystkim w poszczególnych działaniach i projektach (operacjach). W nie mniejszym stopniu zmiany i zagrożenia demograficzne na obszarze wsparcia, które zostały wykazane w analizie SWOT, wymagają korzystania z szans, wynikających z tego celu horyzontalnego.

Oba wymienione tu **cele horyzontalne** będą spełnione z jednej strony poprzez priorytetowe traktowanie w ramach realizacji na poziomie projektu (wybór, monitorowanie/realizacja, kontrola/ewaluacja) oraz z drugiej strony poprzez bezwzględne przestrzeganie w trybie realizacji programu, względnie na poziomie samego programu. Szczególnie przy tworzeniu i wyborze wspieranych projektów stawiane będą duże wymagania co do oceny skutków tych projektów. Szczególny nacisk położony zostanie przy tym na wyważony opis i ocenę społecznego, ekologicznego i ekonomicznego wymiaru zrównoważonego rozwoju w ramach poszczególnych zamierzeń i pomysłów. Skutki te stanowiąc będą następnie podstawę do decyzji o wsparciu projektów. W tym procesie organy administracyjne służyć będą podmiotom ubiegającym się o wsparcie możliwie największą pomocą. Wyniki projektów modelowych i aktualne wyniki badań oceny zrównoważonego rozwoju oraz równości szans kobiet i mężczyzn będą udostępniane zarówno podmiotom starającym się o wsparcie jak i opinii publicznej.

Ponadto cele horyzontalne zostaną odpowiednio uwzględnione w narzędziach do controllingu i w ocenie Ex-post. W razie potrzeby i w przypadku małej miarodajności wskaźników należy wykorzystać możliwość poddania kwestii celów horyzontalnych odrębnej ewaluacji.

Wprawdzie nie jako cel horyzontalny, ale jako istotny warunek ramowy i potencjalne kryterium decyzyjne należy wskazać w tym miejscu **aspekty demograficzne**. Rozwój demograficzny i wynikające z tego zmiany stanowią dla znacznej części obszaru objętego wsparciem duży problem w średnio- i długoterminowej perspektywie. Dlatego kwestie demograficzne zostaną bezwarunkowo uwzględnione podczas wdrażania Programu oraz na poszczególnych etapach prowadzenia projektów. W związku

z powyższym projekty nie będą oceniane tylko ze względu na istniejące zapotrzebowanie i efektywność finansową. Wielokrotnie pojawiają się w obszarze wsparcia, interesujące możliwości transgranicznego zwiększenia obciążenia istniejącej infrastruktury, np. infrastruktury zdrowotnej i społecznej. Te szanse i możliwości zostaną wykorzystane.

Poniższy schemat przedstawia ostateczną strategię Programu.

Rys. 3. Strategia Programu Operacyjnego cel 3 Polska (Województwo Lubuskie) - Brandenburgia

7. Priorytety i działania

W niniejszym rozdziale planowane priorytety, które wynikają bezpośrednio z celów szczegółowych, zostaną uszczegółowione poprzez odpowiednie działania. Jako przykłady w ramach poszczególnych działań zostaną wymienione projekty, aby zilustrować przedmiot wsparcia i interwencji.

W tym miejscu wyraźnie należy zwrócić uwagę, że w ramach niniejszego Programu nie przewiduje się wsparcia dużych projektów na podstawie art. 39 rozporządzenia ogólnego.

Z trzech szczegółowych celów wynikają **cztery priorytety wsparcia**:

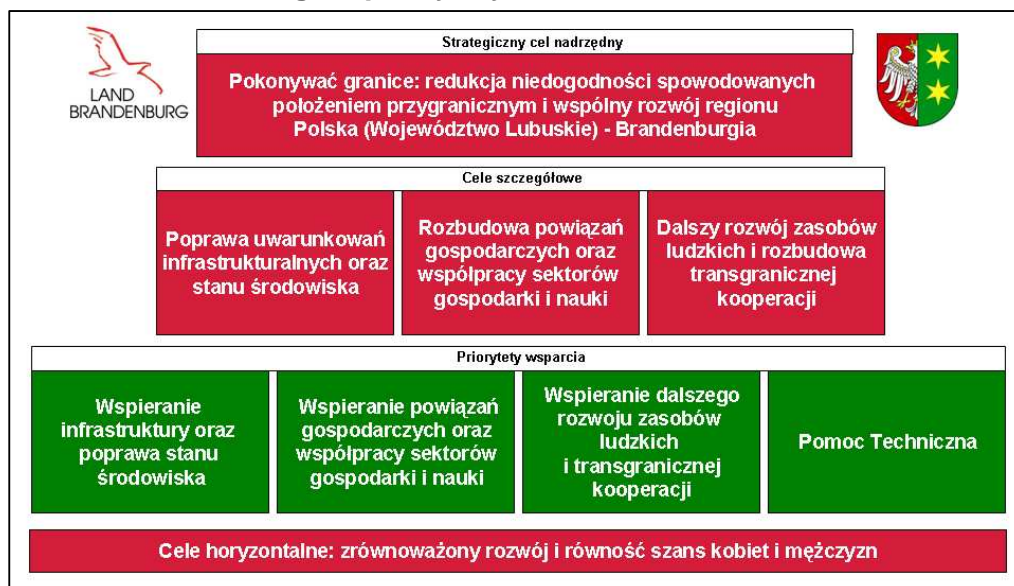
- Wspieranie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska
- Wspieranie powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki
- Wspieranie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i transgranicznej kooperacji
- Pomoc techniczna

Priorytety od jeden do trzy prowadzą bezpośrednio do osiągnięcia celów szczegółowych Programu. Priorytet czwarty zawiera Pomoc Techniczną i nie służy żadnemu

z celów szczegółowych. Służy on pośrednio poprzez pozostałe priorytety wsparcia lepszemu i bardziej efektywnemu osiągnięciu celów szczegółowych Programu.

Poniższy schemat (rys. 4) przedstawia powiązania pomiędzy celami szczegółowymi a priorytetami wsparcia.

Rys. 4. Strategia Programu Polska (Województwo Lubuskie) - Brandenburgia i priorytety

Dalsza koncentracja i skupienie możliwości wsparcia na pojedynczych projektach oraz scalenie pojedynczych projektów w zintegrowane działania jest możliwa i wskazana, aby podwyższyć efektywność i zwiększyć poparcie opinii publicznej. Zostało to po części zaproponowane przez Euroregiony w formie projektów wiodących⁵⁵ w ich koncepcjach rozwoju i działania. Zwiększą się przez to wprawdzie równocześnie wymagania wobec wiodących beneficjentów i wobec formy powiązań pomiędzy uczestniczącymi partnerami.

7.1 Priorytet 1: Wspieranie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska

Działanie 1.1: Budowa i poprawa infrastruktury

Celem tego działania jest poprawa infrastruktury transgranicznej jako istotnego warunku dla transgranicznej współpracy i spotkań wszelkiego rodzaju. Należy przy tym zauważyć, że szczególnie w infrastrukturze turystycznej i społecznej w obu częściach regionu istnieją wciąż różnice. Za pomocą wybranych projektów w tym działaniu podejmie się próbę zmniejszenia tych różnic oraz zbilansowania po obu stronach granicy zmian w zapotrzebowaniu na infrastrukturę, wynikających z zachodzących procesów demograficznych. To działanie może również przyczynić się do zmniejszenia w przedmiotowym regionie niekorzystnych skutków położenia geograficznego. Wsparcie w tym zakresie jest niezbędne, ze względu na niskie prawdopodobieństwo podjęcia inwestycji w transgraniczną infrastrukturę publiczną przez podmioty prywatne.

Oczywiste jest również, że w ramach tego działania mogą być realizowane jedynie małe i ściśle transgraniczne projekty. Istnieją odpowiednie możliwości łączenia tego działania z celem 1 lub z EFRROW. Szczególną rolę przy wyborze i realizacji projektów w tym działaniu powinny odgrywać aspekty zrównoważonego rozwoju. Możliwymi przedmiotami wsparcia byłyby przykładowo:

- rozbudowa transgranicznych połączeń transportowych (drogi, mosty, kolej, szlaki wodne, ścieżki rowerowe), w szczególności tych służących skomunikowaniu z Sieciami Transeuropejskimi, łącznie z projektami dotyczącymi bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- transgraniczna publiczna komunikacja lokalna (drogowa i kolejowa) i związany z tym rozwój infrastruktury dworcowej w miastach granicznych, uwzględniający wykorzystywanie przyjaznych dla środowiska środków transportu oraz udogodnienia dla rodzin, jak również projekty w zakresie uzgodnień i informacji,
- wspieranie centrów przeładunkowych obsługujących transgraniczny ruch towarowy (porty, centra ruchu towarowego, centra logistyczne itp.) oraz infrastruktury transportu kombinowanego,
- współpraca podmiotów gospodarki komunalnej (woda pitna, ścieki, gospodarka odpadami, systemy energetyczne),

55)

We wspólnej Koncepcji Działania i Rozwoju Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr, jako potencjalne projekty wiodące określono europejski region kultury ogrodowej, niemiecko-polską platformę edukacyjną oraz poprawę publicznej infrastruktury turystycznej.

- wspieranie transgranicznej infrastruktury turystycznej, w szczególności turystyki wodnej i rowerowej, jak również sieci szlaków pieszych i konnych,
- działania inwestycyjne na rzecz dalszego poszerzania oferty turystycznej i stworzenia nowych atrakcji turystycznych, w szczególności zmierzające do podniesienia jakości istniejącej infrastruktury turystycznej (turystyka rowerowa, wodna, konna i kulturalna, systemy drogowskazów, tablic informacyjnych, itd.),
- wspieranie transgranicznych projektów z zakresu ochrony zdrowia,
- działania i inwestycje w zakresie transgranicznej efektywnej infrastruktury publicznej w obszarach wypoczynku, kultury, sportu i infrastruktury społecznej,
- rozbudowa i modernizacja centrów współpracy polsko-niemieckiej,
- działania na rzecz ochrony i poprawy dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1.2: Ochrona i gospodarowanie zasobami naturalnymi i kulturowymi oraz ochrona przeciwpożarowa i usuwanie skutków katastrof oraz zapobieganie im

W ramach tego działania powinno wspierać się inwestycje w infrastrukturę transgraniczną ochrony środowiska oraz transgraniczne projekty ochrony środowiska w obszarze wsparcia, w celu likwidacji słabych stron regionu oraz pełnego wykorzystania istniejącego potencjału środowiska naturalnego i krajobrazu. Dotyczy to m.in. kontynuacji i uzupełniania sprawdzonych transgranicznych działań w zakresie ochrony przeciwpowodziowej, przeciwpożarowej oraz przed katastrofami. W tym zakresie jasne jest znaczenie wspólnych działań i kroków na rzecz ochrony, ponieważ szkody dotyczą całego obszaru wsparcia, a korzyści dla społeczeństwa są oczywiste. Działanie jest potrzebne, ponieważ dotyczy inwestycji publicznych, które w tej formie nie mogą zostać przeprowadzone ani przez prywatnych inwestorów, ani samodzielnie przez polską lub niemiecką część regionu. Wspólne przedsięwzięcia z EFRROW w tym działaniu są ewentualnie możliwe do zastosowania. Projekty w ramach tych działań mają ponadprzeciętny wpływ poprzez bezpośrednie efekty na cel horyzontalny „zrównoważony rozwój”. Możliwymi projektami byłyby np.:

- działania z zakresu transgranicznej infrastruktury technicznej (budowa/rozbudowa/rozbiórka) na obszarach miejskich i wiejskich (m.in. woda, ścieki, energia, telekomunikacja),
- działania z zakresów poprawy jakości wód, ochrony przyrody, ochrony środowiska, krajobrazu, klimatu, redukcji obciążeń i zagrożeń środowiskowych, jak i działania przygotowujące (m.in. ochrona przeciwpowodziowa na rzekach granicznych w formie wspólnych koncepcji ochrony przeciwpowodziowej, transgraniczne plany emisji spalin),
- usprawnienie gospodarki odpadami na terenie pogranicza w kontekście transgranicznego, pozytywnego oddziaływania na środowisko w celu minimalizacji negatywnego wpływu na środowisko,
- włączenie działań ekologicznych w dziedziny urbanistyki, koncepcji transportowych i planowania przestrzennego,
- zintegrowany, transgraniczny rozwój dużych obszarów objętych ochroną oraz obszarów fauny, flory i siedlisk za pomocą transgranicznie oddziaływujących projektów,
- wyposażenie i dalszy rozwój ponadgranicznie działających centrów kształcenia ekologicznego i informacyjnych,

- zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych w ramach wspólnych koncepcji użytkowania,
- transgraniczne projekty pilotażowe z zakresu poprawy efektywności w wykorzystaniu energii,
- transgraniczne opracowanie i wdrażanie nowych technologii w dziedzinie materiałowego i energetycznego wykorzystania surowców odnawialnych,
- uzupełniające inwestycje i działania towarzyszące transgranicznej ochronie przeciwpożarowej, ochronie przed katastrofami oraz nowe inwestycje (na bazie wspólnych koncepcji z poprzedniego okresu wsparcia),
- inwestycje i działania towarzyszące ochronie i zwalczaniu katastrof na skutek zanieczyszczeń spowodowanych przez awarie lub powodzi na rzekach granicznych,
- rozwój wspólnych strategii w zakresie ochrony środowiska oraz zarządzania środowiskiem i krajobrazem kulturowym.

Działanie 1.3: Rozwój regionalny i planowanie regionalne oraz rozwój współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego

W położonych w obszarze wsparcia miastach bliźniaczych najbardziej widoczne są problemy, ale też szanse współpracy transgranicznej. Istnieją w nich bowiem najlepsze podstawy do transgranicznego rozwoju współpracy między samorządami. Ponadto wspierane powinny być plany i koncepcje, które same przygotowują i wspierają projekty z innych działań i priorytetów. Te działania byłyby również idealną i niezbędną podstawą dla działań inwestycyjnych z EFRROW i celu 1. Ponieważ w tym działaniu realizowane będą przedsięwzięcia modelowe oraz przygotowujące inwestycje, zostało ono przyporządkowane do priorytetu 1. Niezbędność wsparcia wynika z określenia celu planowania publicznego i przedsięwzięć modelowych. Przykładami stosownych projektów dla tego działania byłyby:

- działania na rzecz transgranicznego rozwoju miast bliźniaczych jako modelowe projekty transgranicznego rozwoju miast (wraz z przyjaznym dla środowiska wytyczaniem i zagospodarowywaniem ulic, dróg tranzytowych, ścieżek rowerowych, przyjaznych środowisku i rodzinom otoczenia osiedli mieszkaniowych i infrastruktury turystycznej o oddziaływaniu transgranicznym oraz rewitalizacja nieużytków o szczególnym znaczeniu dla wspólnego rozwoju),
- transgraniczna współpraca między samorządami w kontekście zrównoważonego rozwoju przestrzennego (m.in. miasta wraz z ich obszarami „oddziaływania”),
- utrzymywanie i wspólne korzystanie z dóbr kultury, szczególnie w miastach bliźniaczych,
- wypracowanie i wdrożenie wspólnych wytycznych i programów dotyczących planowania przestrzennego i zrównoważonego wykorzystania obszarów cennych przyrodniczo (obszary chronione, zintegrowany rozwój obszarów chronionych zgodnie z Naturą 2000),
- stworzenie transgranicznej struktury geo-danych,
- wspólne strategie, koncepcje, opracowania dotyczące rozwoju regionalnego,
- transgraniczne projekty naukowe i imprezy dotyczące następujących tematów: planowanie przestrzenne na poziomie wojewódzkim/krajowym i regionalnym, urbanistyka.

Kategorie beneficjentów końcowych:

- Jednostki samorządu terytorialnego (województwo, kraj związkowy, powiaty, gminy, miasta), ich związki i stowarzyszenia,
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- Instytucje komunalne, np. komunalne związki celowe,
- Osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,
- Niezorientowane na osiąganie zysków osoby fizyczne i prawne działające w obszarze użyteczności publicznej,
- Publiczne przedsiębiorstwa transportowe,
- Organy administracji rządowej,
- Parki narodowe i krajobrazowe / podmioty zarządzające obszarami chronionymi, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- Jednostki naukowe,
- Instytucje kultury,
- Szkoły wyższe, szkoły i inne jednostki oświatowe,
- Jednostki sektora finansów publicznych (nie wymienione wyżej/pozostałe/inne),
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- Instytucje działające w obszarze socjalnej opieki zdrowotnej.

7.2 Priorytet 2: Wspieranie powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki

Działanie 2.1: Działania wspierające gospodarkę

Słabe strony struktury gospodarczej na obszarze objętym wsparciem zostały szczegółowo opisane w analizie SWOT. Zostały także wymienione wciąż istniejące trudności i przeszkody w transgranicznej współpracy gospodarczej. Chodzi więc tutaj o zastosowanie istniejących dobrych przykładów i projektów oraz o rozwój transgranicznego wspierania gospodarki w obu częściach regionu – jako uzupełnienie do działań celu 1. Przy realizacji tych działań należy w szczególności przestrzegać celu horyzontalnego równość szans kobiet i mężczyzn. Z dotychczasowych doświadczeń wiadomo, że potrzeba udzielenia wsparcia wynika z niedostatecznych parametrów i możliwości przedsiębiorstw oraz instytucji zlokalizowanych na obszarze wsparcia. Istnieje tu zapotrzebowanie na impulsy i przygotowanie odpowiednich platform i środków pomocowych ze sfery publicznej. Możliwymi przedmiotami wsparcia byłyby m.in.:

- wspieranie MŚP przy transgranicznym wprowadzaniu produktów,
- rozwój i wspieranie polsko-niemieckich kooperacji i sieci współpracy przedsiębiorstw (np. giełdy współpracy i konferencje branżowe, w szczególności w ramach tworzenia klastrów regionalnych i branżowych; pomoc przy nawiązywaniu kontaktów; tworzenie transgranicznych baz danych o podmiotach gospodarczych),
- wspieranie podejmowania działalności gospodarczej zorientowanej transgranicznie,

- wspieranie polsko-niemieckiej kooperacji przedsiębiorstw w zdobywaniu nowych rynków oraz we wspólnym zdobywaniu rynków w krajach trzecich (np. uczestnictwo w targach, coaching, usługi tłumaczeniowe),
- transgraniczna ochrona konsumentów,
- promocja innowacyjnych technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- działania na rzecz tworzenia transgranicznej sieci współpracy mediów i branży IT,
- działania na rzecz wdrożenia transgranicznych platform internetowych, baz danych i e-commerce,
- transgraniczne projekty i imprezy naukowe.

Działanie 2.2: Regionalny i lokalny marketing

W uzupełnieniu do poprzednich działań projekty z tego zakresu powinny wspierać regionalny i lokalny marketing transgraniczny. Brak interwencji spowoduje dalsze stawianie partykularnych interesów na pierwszym planie i wspólny rozwój zostanie opóźniony. Stąd wynika istota i niezbędność publicznego wsparcia. Należy unikać rozwiązań częściowych i obowiązkowo dostosowywać podejmowane działania do projektów finansowanych z EFRROW i celu 1. Jako możliwe do realizacji projekty można wymienić:

- transgraniczny marketing i promocja obszarów aktywności gospodarczej na pograniczu Polski i Niemiec, działania na rzecz zrównoważonego rozwoju pogranicza Polski i Niemiec zorientowane w szczególności na rozwój kompetencji w dziedzinie transgranicznego zarządzania,
- działania na rzecz transgranicznego marketingu i promocji ośrodków gospodarczych i turystyki.

Działanie 2.3: Wpieranie sieci i kooperacja w zakresie B+R

Analiza SWOT i doświadczenia z poprzedniego okresu wsparcia wykazały, że stworzenie rzeczywiście transgranicznej sieci B+R jest z jednej strony trudne do zorganizowania, ale z drugiej strony stanowi efektywny instrument rozwoju wspólnego regionu. Dlatego też należy wspierać poprzez działania transgraniczne projekty z zakresu najróżniejszych badań i technologii pomiędzy przedsiębiorcami i odpowiednimi instytucjami zarówno naukowymi, jak również zajmującymi się transferem technologii. Wdrożenie tego działania i udzielone w jego ramach wsparcie ułatwiają dojście do skutku i ustanawiają odpowiednie bodźce, które w tej formie nie są podejmowane i mogą zostać przygotowane tylko przez stronę publiczną. Możliwe są m.in. następujące projekty:

- wspieranie kooperacji i sieci współpracy jednostek naukowych, na rzecz poprawy dostępu do wiedzy naukowej i transferu technologii w celu podwyższenia siły innowacyjnej regionu,
- poprawa transgranicznej współpracy między MŚP i instytucjami naukowymi na rzecz wzmocnienia potencjału wspólnego regionu przygranicznego w zakresie innowacji,
- budowa transgranicznego systemu wspierania innowacji i transferu technologii.

Jeśli ze wsparcia oferowanego przez Program skorzystają małe i średnie przedsiębiorstwa, będzie ono udzielane zgodnie z przepisami wspólnotowymi o

pomocy de minimis lub zgodnie z przepisami dotyczącymi pomocy publicznej w ramach wyłączeń grupowych, bądź będzie notyfikowane do Komisji Europejskiej w trybie art. 88 ust. 3 TWE.

Kategorie beneficjentów końcowych:

- Jednostki samorządu terytorialnego (województwo, kraj związkowy, powiaty, gminy, miasta), ich związki i stowarzyszenia,
- Izby,
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- Organy administracji rządowej,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,,
- Jednostki naukowe,
- Szkoły wyższe,
- Organizacje / związki gospodarcze, centra technologii, instytucje badawczo-rozwojowe,
- Jednostki sektora finansów publicznych (nie wymienione wyżej/pozostałe/inne),
- Organizacje pozarządowe,,
- Instytucje otoczenia biznesu / instytucje i organizacje wspierające rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności.

7.3 Priorytet 3: Wspieranie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i transgranicznej kooperacji

Działanie 3.1: Wspieranie projektów z zakresu kształcenia oraz zatrudnienia

Poprzez odpowiednie projekty w ramach tego działania powinno dojść do transgranicznego kształcenia oraz doskonalenia zawodowego, jak również do średnio- i długoterminowego rozwoju wspólnego rynku pracy. Ponadto działanie to powinno tworzyć podstawy dla wspólnego wzrostu regionu poprzez edukację językową oraz wymianę odpowiednich grup osób i nawiązywać do skutecznych i celowych projektów z poprzedniego okresu wsparcia. Ponieważ działanie w przeważającym stopniu wspiera realizację celów publicznych i społecznych, wsparcie w tym zakresie jest niezbędne. Realizacja działań wspólnie z udziałem prywatnego kapitału zostaje wyłączona. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że przy realizacji tego działania dużą rolę odgrywać będzie cel horyzontalny równość szans kobiet i mężczyzn. Możliwymi projektami w tym działaniu byłyby:

- opracowywanie i próbna realizacja transgranicznych programów nauczania,
- wspieranie modelowych projektów z zakresu praktycznej nauki zawodu we współpracy z instytucjami polskimi i niemieckimi, przede wszystkim w zakresie turystyki, usług, ratownictwa i ochrony zdrowia, opieki nad seniorami i osobami niepełnosprawnymi, środowiska, innowacyjnych technologii,
- nawiązywanie i rozwój współpracy w zakresie edukacji,

- opracowywanie i wykorzystywanie modułów dotyczących kompetencji międzykulturowych jako integralnej części nauki i doskonalenia zawodowego ze szczególnym uwzględnieniem przygranicza Polski i Niemiec,
- adekwatne do potrzeb szkolenia kadry kierowniczej i pracowników małych i średnich przedsiębiorstw w kontekście działań gospodarczych w kraju Partnera,
- kształcenie językowe (język niemiecki/polski),
- transgraniczna wymiana uczniów, studentów i praktykantów,
- wspieranie transgranicznych e-Learning i e-Business,
- współpraca i szkolenia w zakresie ochrony środowiska i przyrody oraz ochrony zdrowia i pomocy społecznej (np. osoby niepełnosprawne),
- intensyfikacja transgranicznego transferu wiedzy poprzez uzyskiwanie kwalifikacji.

Działanie 3.2: Współpraca i spotkania (Fundusz Małych Projektów (FMP) i projekty sieciowe)

W celu rozwijania współpracy partnerskiej wspierane będą intensywne działania kooperacyjne realizowane przez lokalne i regionalne instytucje oraz samorządy. Przede wszystkim poprzez tę formę współpracy powstają bezpośrednio na obszarze wsparcia trwałe efekty multiplikacyjne. Włączenie do tego procesu euroregionów ma przy tym kluczowe znaczenie.

Cel ten zostanie osiągnięty za pomocą tzw. projektów małych i sieciowych. Istotną rolę będą odgrywać przy tym doświadczenia z okresu programowego 2000-2006, gdzie małe projekty służyły w szczególności pielęgnowaniu i intensyfikowaniu transgranicznej informacji, komunikacji i współpracy między obywatelami, stowarzyszeniami i samorządami na transgranicznym obszarze wsparcia oraz wzmocnieniu identyfikacji społeczeństwa z regionem.

Projekty sieciowe to następny, bardziej zaawansowany etap realizacji współpracy transgranicznej, nadający jej szerszy wymiar. Ich celem jest tworzenie bardziej spójnego i skoordynowanego podejścia, ukierunkowanego na rozwiązywanie wspólnych problemów w obszarze granicznym. Projekty sieciowe to przedsięwzięcia o określonej tematyce, realizowane przez więcej niż dwóch partnerów z obszaru wsparcia w dłuższym okresie czasu, w szczególności w zakresie kultury, sportu, wymiany młodzieży i osób niepełnosprawnych, charakteryzujące się zmiennością uczestników, względnie różnorodnością aspektów tematycznych.

W tym zakresie projekty małe i sieciowe będą dofinansowywane ze środków EFRR w ramach zdefiniowanych kategorii wsparcia.

Możliwymi projektami w ramach FMP i projektów sieciowych byłyby w szczególności:

- wspieranie współpracy sąsiedzkiej jednostek samorządu terytorialnego oraz publicznych i prywatnych podmiotów kultury, organizacji pozarządowych i instytucji w celu kształtowania transgranicznych stosunków sąsiedzkich, względnie spójności społecznej,
- wspólne kulturalne, społeczne, sportowe i uczniowskie projekty oraz imprezy dla dzieci, młodzieży i osób niepełnosprawnych.

Kategorie beneficjentów końcowych:

- Jednostki samorządu terytorialnego (województwo, kraj związkowy, powiaty, gminy, miasta), ich związki i stowarzyszenia,
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- Osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki,

- Organy administracji rządowej,
- Parki narodowe i krajobrazowe / podmioty zarządzające obszarami chronionymi, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- Jednostki naukowe,
- Instytucje kultury i sportu,
- Szkoły wyższe i jednostki oświatowe,
- Izby,
- Osoby prawne użyteczności publicznej,
- Jednostki systemu ratownictwa medycznego,
- Jednostki sektora finansów publicznych (nie wymienione wyżej/pozostałe/inne),
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- Instytucje otoczenia biznesu / instytucje i organizacje wspierające rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności.

7.4 Priorytet 4: Pomoc Techniczna

Działanie 4.1: Przygotowanie, realizacja, monitoring, ocena i kontrola interwencji

Środki z pomocy technicznej powinny przyczyniać się do skutecznej realizacji Programu oraz zagwarantowania efektywnego zaangażowania środków z Funduszy Strukturalnych.

Mogą one zostać użyte, zgodnie z art. 46 ogólnego rozporządzenia ogólnego do opracowania i wdrożenia Programu. Zawierają się w tym następujące działania: przygotowanie, monitoring, ocena, informacja i kontrola Programu. Użycie pomocy technicznej skierowane jest w szczególności na rozbudowę i wprowadzenie systemów monitorowania, oceny i kontroli finansowej, wzmocnienie efektu oddziaływania wspieranych działań poprzez przygotowanie informacji i wymianę doświadczeń oraz stworzenie względnie rozbudowę elektronicznego systemu wymiany danych. Możliwymi działaniami byłyby na przykład:

- przygotowanie interwencji (dokumenty programowe, wsparcie i doradztwo),
- wspieranie podmiotów przy wdrażaniu interwencji,
- monitoring i ewaluacja,
- kontrola jak również projekty rozwijające system kontroli,
- wydatki na przygotowanie i organizację posiedzeń Komitetu Monitorującego,
- uzgodnienia partnerów regionalnych w kwestii obszarów rozwoju regionalnego, odpowiednio do uzgodnionych zakresów działania jak i projektów aktualizujących regionalne strategie i dokumenty planistyczne.

Działanie 4.2: Działania uzupełniające Pomoc Techniczną

Jako uzupełnienie ww. działań mogą być tutaj wspierane projekty, które pośrednio służą przygotowaniu, realizacji, monitorowaniu, ewaluacji i kontroli. Przykłady tego typu projektów:

- zakup, instalacja, dalszy rozwój i konserwacja systemów IT służących administracji, monitorowaniu i ocenie wspieranych działań,
- przygotowanie i realizacja działań informacyjno-promocyjnych,
- zewnętrzne projekty ewaluacyjne w tym rozwijanie metod oceny i wskaźników,
- przeprowadzenie analiz i studiów, w tym o charakterze ogólnym, które odnoszą się do obszaru działania Programu oraz do obszaru wsparcia,
- przeprowadzenie i wspieranie akcji, przyczyniających się do osiągnięcia celów horyzontalnych zrównoważonego rozwoju i zrównania szans kobiet i mężczyzn.

Kategorie beneficjentów końcowych:

- Wspólna Instytucja Zarządzająca,
- Instytucje Pośredniczące,
- Instytucja Certyfikująca,
- Instytucja Audytowa/Grupa Kontrolerów,
- Wspólny Sekretariat Techniczny,
- Kontrolerzy na podstawie art. 16 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. nr 1080/2006/WE w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie nr 1783/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006 r., str. 1), zwanego dalej „rozporządzeniem EFRR”,
- Euroregiony,
- Instytucje i organizacje realizujące operacje, o których mowa w art. 46 rozporządzenia ogólnego.

Aby poprawić efektywność Programu i dokładniej sprecyzować cele w stosunku do dotychczas realizowanego wsparcia w ramach Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A zostają wprowadzone **dwa kryteria sprawdzające**:

A. Współpraca w operacjach (projektach) (zgodnie z art. 19 rozporządzenia EFRR):

Współpraca w operacjach będzie w przyszłości jeszcze surowiej sprawdzana na podstawie kryteriów wymienionych w artykule 19 rozporządzenia o EFRR, zgodnie z którym partnerzy muszą „...współpracować przy każdej operacji na co najmniej dwa z poniższych sposobów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel i wspólne finansowanie”⁵⁶. Ponadto w przyszłości będzie istniał przy współpracy w ramach projektów tylko jeden podmiot wiodący, który podejmie się przewodnictwa i przejmie zadania opisane w art.

⁵⁶⁾

Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r., art. 19.

20 rozporządzenia⁵⁷ EFRR (Partner Wiodący). Partnerowi Wiodącemu przypadnie zatem kluczowa rola w realizacji projektu.

Wprawdzie wymienione wyżej cztery kryteria były już w przeszłości podstawą przy podejmowaniu decyzji o wyborze projektów, jednakże w przyszłości oczekuje się jasnych dowodów spełnienia tych kryteriów oraz wystarczającą pod względem ilościowym i jakościowym dokumentację, która będzie odpowiadać tej współpracy⁵⁸. Oznacza to także, że ustalenia pomiędzy uczestnikami projektu muszą zostać sformułowane w sposób precyzyjny, tak aby mogły zostać skontrolowane. Muszą w nich zostać jasno opisane takie formy współpracy, których realizację będzie można następnie monitorować.

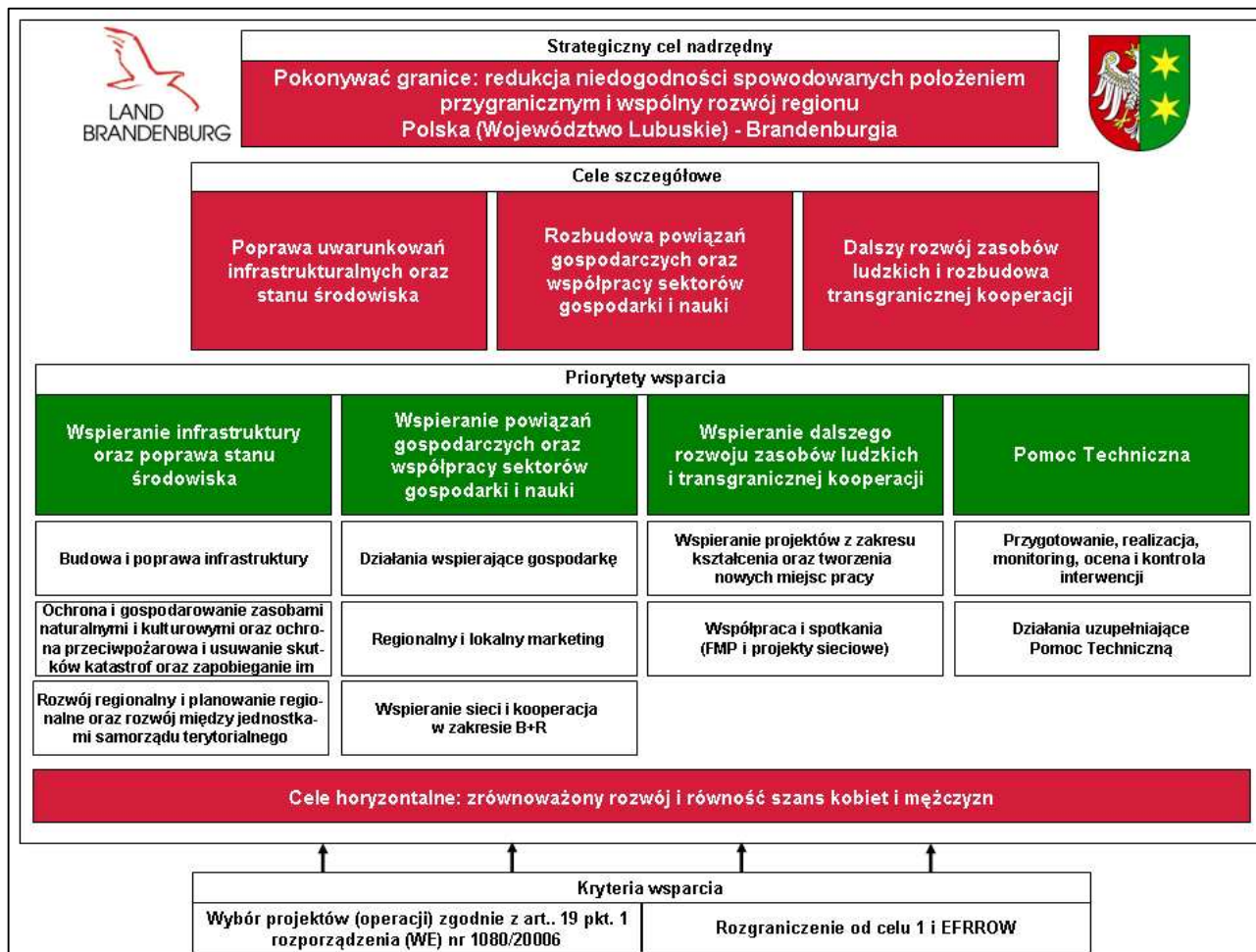
- B. **Rozgraniczenie od celu 1 i EFRROW.** Regularnie i w ścisłym porozumieniu z odpowiednimi Instytucjami Zarządzającymi operacje i propozycje projektów do niniejszego Programu są przyrównane do celów i możliwości uzyskania wsparcia w ramach celu 1 i EFRROW ze względu na fakt, iż wykazują one także przesłanki do objęcia ich wsparciem w ramach tych celów. Tak więc należy wprowadzić jasne rozgraniczenie pomiędzy tymi możliwościami uzyskania wsparcia. Kryterium rozgraniczającym jest przy tym **transgraniczny aspekt**, będący podstawą niniejszego Programu, który musi dokładnie odpowiadać wymienionym w pkt 1 kryteriom.

Podsumowując, poniższy schemat przedstawia jeszcze raz strategię Programu i działania.

57) Ibidem, art. 20 w powiązaniu z art. 17, ust. 3.

58) Tak więc jest na przykład możliwe, że pojedyncze operacje mogą zostać bezpośrednio przejęte z istniejących czy powstających transgranicznych koncepcji. W poprzednim okresie wsparcia uzyskano przykładowo dobre doświadczenia w odpowiednio przeprowadzonych koncepcjach z zakresu ochrony przeciwpożarowej i ochrony przed katastrofami. Tylko pojedyncze operacje, które są zawarte w tych transgranicznie ustalonych koncepcjach, mogą być wspierane w ramach niniejszego Programu.

Rys. 5. Strategia Programu i działania

8. Wskaźniki

W niniejszym rozdziale zostaną przedstawione najistotniejsze wskaźniki dla całego Programu Operacyjnego, jak również dla poszczególnych priorytetów. Przy tym, z uwagi na zasadę proporcjonalności, zostanie przedstawiona stosunkowo niewielka liczba wskaźników rezultatu, w przeciwieństwie do poprzedniego okresu wsparcia. Za pomocą tych wskaźników zostanie zmierzone osiągnięcie celów w ramach poszczególnych obszarów wsparcia oraz priorytetów⁵⁹. Odpowiada to merytorycznie w pełni intencjom Komisji, która wskazuje, iż systemy gromadzenia danych były w przeszłości zbyt kompleksowe, a przede wszystkim zbyt słabo ukierunkowane na późniejsze wykorzystanie.

Zwraca się również uwagę, że gromadzenie danych i ocena odpowiednich wskaźników są jedynie narzędziami do pomiaru wdrażania Programów Operacyjnych oraz ich rezultatów⁶⁰. W rozdziale 11.4 (system monitorowania i ewaluacji) zostaną ponadto przedstawione odpowiednie do tego celu instrumenty. Zgodnie z doświadczeniami

i projektami Komisji w przyszłości powinno się czynić większy użytek z pogłębionych analiz i ewaluacji, szczególnie w kwestii współpracy transgranicznej oraz efektywności celów horyzontalnych. W ten sposób powinien zostać poprawiony rozwój i zarządzanie.

Tam, gdzie z metodologicznego i praktycznego punktu widzenia było to możliwe, wykorzystano główne wskaźniki zaproponowane przez Komisję⁶¹.

Trzy pierwsze wskaźniki produktu na szczeblu strategicznego celu głównego mierzą jak wiele projektów będzie realizowanych w „bardzo bliskiej” lub „bliskiej” współpracy, na podstawie kryteriów zawartych w art. 19, ust. 1 rozporządzenia (WE) w sprawie EFRR. Wskaźniki rezultatu powinny z kolei określać, jak kształtuje się udział projektów spełniających dwa, trzy oraz cztery z tych kryteriów oraz jak zmieniają się te udziały w czasie trwania okresu wsparcia, względnie w porównaniu do aktualnego okresu wsparcia.

Poniżej przedstawione zostały wskaźniki pomiaru i stopnia realizacji trzech celów szczegółowych.

59) Rozporządzenie EFRR, art. 12, ust. 4.

60) Nowy okres programowania 2007-2013: Metodyczne dokumenty robocze. Dokument nr 2.

61) Ibidem, str. 32. Numery wskaźników odpowiadają propozycjom Komisji Europejskiej.

Tab. 11. Cele strategiczne i szczegółowe oraz wskaźniki

Strategiczny cel główny	Cele szczegółowe	Wskaźniki produktu	Wskaźniki rezultatu
<p>Pokonywać granice: redukcja niedogodności spowodowanych położeniem przygranicznym i wspólny rozwój regionu Brandenburgia – Polska (Województwo Lubuskie)</p>		<p>Liczba projektów, które spełniają dwa spośród następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie (42)</p>	<p>Udział projektów, które spełniają dwa spośród następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie</p> <p>Zmiana udziału projektów, które spełniają dwa spośród następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie</p>
		<p>Liczba projektów, które spełniają trzy spośród następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie (43)</p>	<p>Udział projektów, które spełniają trzy spośród następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie</p> <p>Zmiana udziału projektów, które spełniają trzy spośród następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie</p>
		<p>Liczba projektów, które spełniają cztery spośród następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie (44)</p>	<p>Udział projektów, które spełniają cztery spośród następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie</p> <p>Zmiana udziału projektów, które spełniają cztery spośród następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie</p>

	<p>Poprawa infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska.</p>	<p>Liczba projektów dotyczących rozbudowy i poprawy infrastruktury</p> <p>Liczba projektów służących wspólnemu wykorzystaniu infrastruktury (46)</p> <p>Liczba projektów wspierających i poprawiających wspólną ochronę środowiska oraz zarządzanie środowiskiem naturalnym (49)</p> <p>Liczba projektów, które dotyczą regionalnego rozwoju i planowania</p> <p>Liczba projektów, które wspierają rozwój międzygminny (39)</p>	<p>Liczba gmin, na które bezpośredni wpływ będzie miała zmodernizowana i/lub nowa infrastruktura</p> <p>Liczba osób, na które bezpośredni wpływ będzie miała zmodernizowana i/lub nowa infrastruktura</p> <p>Liczba gmin, na które bezpośredni wpływ będą miały projekty z zakresu ochrony środowiska</p> <p>Liczba osób, na które bezpośredni wpływ będą miały projekty z zakresu ochrony środowiska</p> <p>Liczba gmin zaangażowanych w projekty z zakresu międzygminnego rozwoju i planowania</p>
	<p>Rozbudowa powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki</p>	<p>Liczba projektów wspierających gospodarkę</p> <p>Liczba przedsiębiorstw objętych wsparciem przy wprowadzaniu produktów</p> <p>Liczba projektów z zakresu marketingu lokalnego i regionalnego</p> <p>Liczba instytucji, które uczestniczą w działaniach marketingowych</p> <p>Liczba projektów wspierających transgraniczne sieci i kooperację w sektorze B+R</p>	<p>Liczba instytucji uczestniczących we wspieranych kooperacjach i sieciach</p> <p>Liczba przedsiębiorstw, uczestniczących w utworzonych sieciach i kooperacjach w zakresie B+R i innowacji.</p>

			Liczba jednostek naukowych biorących udział w utworzonych sieciach i kooperacjach w zakresie B+R i innowacji
	Dalszy rozwój zasobów ludzkich i rozbudowa transgranicznej kooperacji	<p>Liczba projektów dotyczących podnoszenia kwalifikacji oraz zatrudnienia</p> <p>Liczba osób, które wzięły udział we wspólnych przedsięwzięciach z zakresu kształcenia, w tym: mężczyźni/kobiety, uczniowie/młodociani</p> <p>Liczba przedsiębiorstw, instytucji, urzędów oraz innych podmiotów, którzy wzięli udział w projektach kooperacyjnych</p> <p>Liczba osób, które wzięły udział we wspólnych inicjatywach na rzecz zatrudnienia</p> <p>Liczba projektów wspierających kooperację i spotkania (w ramach Funduszu Małych Projektów oraz projektów sieciowych)</p> <p>Liczba osób zaangażowanych w projekty, w tym: kobiety/mężczyźni/dzieci i młodzież/osoby niepełnosprawne</p> <p>Liczba projektów na rzecz przezwyciężania barier językowych</p> <p>Liczba (inwestycyjnych) projektów z zakresu kultury, spraw społecznych, rekreacji i sportu (bez FMP)</p>	Liczba odbiorców projektów, w tym kobiety/mężczyźni

9. Plan finansowy

Plan finansowy dla Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej 2007-2013 Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia podający, dla całego okresu programowania, kwotę całkowitej alokacji finansowej EFRR w Programie Operacyjnym, odpowiedni wkład krajowy i stopę zwrotu według osi priorytetowej

Tab. 12. Osie priorytetowe w podziale na źródło finansowania (w EUR)

Oś priorytetowa	Wkład Wspólnoty	Wkład Krajowy	Indykatorywny podział wkładu krajowego		Finansowane ogółem ⁶²	Poziom współfinansowanie	Dla celów informacyjnych	
			Krajowe środki publiczne	Krajowe środki prywatne			Wkład EBI	Inne źródła finansowania
			a	b = c+d				
Oś priorytetowa 1 Wsparcie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska	71 739 587	12 659 934	12 117 401	542 533	84 399 521	85	0	0
Oś priorytetowa 2 Wsparcie powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki	12 150 033	2 144 128	1 967 905	176 223	14 294 161	85	0	0
Oś priorytetowa 3 Wsparcie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i transgranicznej kooperacji	35 390 770	6 245 439	5 752 877	492 562	41 636 209	85	0	0
Oś priorytetowa 4 Pomoc Techniczna	5 219 927	921 164	921 164	0	6 141 091	85	0	0
Ogółem	124 500 317	21 970 665	20 759 347	1 211 318	146 470 982	85	0	0

⁶² Wskaźnik może być zaokrąglony w tabeli. Precyzyjny wskaźnik jest stosowany dla potrzeb płatności wydatków proporcjonalnie.

Plan finansowy Programu Operacyjnego według rocznych zobowiązań EFRR

Tab. 13. Dofinansowanie z EFRR w podziale na lata i priorytety w EUR

	EFRR
2007 W regionach nieobjętych wsparciem przejściowym	16 999 408
Priorytet 1	9 721 948
Priorytet 2	1 655 682
Priorytet 3	4 892 752
Priorytet 4	729 026
Ogółem 2007	16 999 408
2008 W regionach nieobjętych wsparciem przejściowym	16 571 808
Priorytet 1	9 543 960
Priorytet 2	1 617 024
Priorytet 3	4 714 898
Priorytet 4	695 926
Ogółem 2008	16 571 808
2009 W regionach nieobjętych wsparciem przejściowym	16 940 456
Priorytet 1	9 770 838
Priorytet 2	1 653 649
Priorytet 3	4 807 793
Priorytet 4	708 176
Ogółem 2009	16 940 456
2010 W regionach nieobjętych wsparciem przejściowym	17 575 504
Priorytet 1	10 140 113
Priorytet 2	1 715 772
Priorytet 3	4 985 559
Priorytet 4	734 060
Ogółem 2010	17 575 504
2011 W regionach nieobjętych wsparciem przejściowym	18 229 169
Priorytet 1	10 520 246
Priorytet 2	1 779 719
Priorytet 3	5 168 508
Priorytet 4	760 696
Ogółem 2011	18 229 169
2012 W regionach nieobjętych wsparciem przejściowym	18 799 219
Priorytet 1	10 851 237
Priorytet 2	1 835 463
Priorytet 3	5 328 482
Priorytet 4	784 037
Ogółem 2012	18 799 219
2013 W regionach nieobjętych wsparciem przejściowym	19 384 753
Priorytet 1	11 191 245
Priorytet 2	1 892 724
Priorytet 3	5 492 778
Priorytet 4	808 006
Ogółem 2013	19 384 753
Ogółem w regionach nieobjętych wsparciem przejściowym (2007-2013)	124 500 317
Suma całkowita 2007-2013	124 500 317

Tab. 14. Indykatywny podział wkładu wspólnotowego wg kategorii interwencji (EUR)

KRYTERIUM KLASYFIKACJI 1 PRIORYTETOWY OBSZAR TEMATYCZNY	KWOTA
PRIORYTET 1: WSPIERANIE INFRASTRUKTURY ORAZ POPRAWA STANU ŚRODOWISKA	71 739 587
23 Drogi regionalne/lokalne	11 359 699
24 Ścieżki rowerowe	3 322 388
26 Transport multimodalny	3 114 925
28 Inteligentne systemy transportu	4 114 925
30 Porty	1 700 000
40 Energia odnawialna: słoneczna	1 014 925
41 Energia odnawialna: biomasa	3 514 925
42 Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe	3 507 462
46 Oczyszczanie ścieków	2 529 850
47 Jakość powietrza	1 014 924
48 Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń	1 507 462
50 Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów	507 462
51 Promowanie bioróżnorodności i ochrona przyrody (w tym Natura 2000)	3 507 462
53 Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i działań w celu zapobiegania ryzyka naturalnego i technologicznego)	507 462
54 Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom	5 507 462
57 Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych	5 529 850
55 Promowanie walorów przyrodniczych	3 007 462
58 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego	4 514 925
59 Rozwój infrastruktury kulturalnej	1 522 388
60 Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług kulturalnych	1 007 462
75 Infrastruktura edukacyjna	4 529 850
76 Infrastruktura zdrowotna	1 000 000
79 Inna infrastruktura społeczna	2 514 924
81 Mechanizmy na rzecz wzmocnienia procesów: opracowania polityk i programów, monitorowania i ewaluacji na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, wzmocnienie zdolności opracowania polityk i programów	1 381 393
PRIORYTET 2: WSPIERANIE POWIĄZAŃ GOSPODARCZYCH ORAZ WSPÓŁPRACY SEKTORÓW GOSPODARKI I NAUKI	12 150 033
03 Transfer technologii i udoskonalenie sieci współpracy między małymi i średnimi przedsiębiorstwami (MŚP), pomiędzy MŚP a innymi podmiotami gospodarczymi i uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami szkolnictwa policealnego, organami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz „biegunami nauki i technologii” (parkami naukowymi i technologicznymi, technopolami, itp.)	3 212 918
04 Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności MŚP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych)	941 945
05 Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw	3 500 000
09 Inne działania mające na celu pobudzenie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP	2 582 253
11 Technologie informacyjne i telekomunikacyjne (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie zagrożeniom, badania, innowacje, treści cyfrowe, itp.)	1 912 917
PRIORYTET 3: WSPIERANIE DALSZEGO ROZWOJU ZASOBÓW LUDZKICH I TRANSGRANICZNEJ KOOPERACJI	35 390 770
62 Rozwój systemów i strategii uczenia się przez całe życie w firmach;	4 503 890

szkolenia i usługi dla pracowników zwiększające ich zdolności adaptacji do zmian; promowanie przedsiębiorczości i innowacji	
71 Drogi do integracji i powrotu do pracy dla osób w niekorzystnej sytuacji; zwalczanie dyskryminacji w dostępie do rynku pracy i rozwoju kariery zawodowej oraz promowanie akceptacji dla różnorodności w miejscu pracy	4 503 890
72 Opracowywanie, uruchomienie i wdrożenie reform systemów kształcenia i szkolenia celem zwiększenia zdolności do zatrudnienia, zwiększenia stopnia dostosowania systemów kształcenia i szkolenia początkowego i zawodowego do potrzeb rynku pracy, oraz systematycznej aktualizacji kwalifikacji kadry systemu oświaty w perspektywie gospodarki opartej na innowacji i wiedzy	2 500 000
73 Środki zmierzające do zwiększenia udziału w kształceniu i szkoleniach przez całe życie, w tym poprzez działania mające na celu zmniejszenie liczby osób wcześniej porzucających naukę, zmniejszenie różnic w programach kształcenia dla obojga płci, zwiększenie dostępu do kształcenia i szkoleń oraz poprawę ich jakości, na poziomie początkowym, zawodowym i wyższym	4 503 890
74 Rozwój potencjału ludzkiego w zakresie badań i innowacji, w szczególności poprzez studia podyplomowe i szkolenia naukowców oraz poprzez współpracę siecią między uczelniami, ośrodkami badawczymi i przedsiębiorstwami	1 904 490
80 Promocja partnerstwa, umów i inicjatyw poprzez tworzenie sieci powiązań podmiotów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym	12 016 531
81 Mechanizmy na rzecz wzmocnienia procesów: opracowania polityk i programów, monitorowania i ewaluacji na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, wzmocnienie zdolności opracowania polityk i programów	5 458 079
Priorytet 3: Pomoc Techniczna	5 219 927
85 Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola	3 723 982
86 Ocena, badania/ekspertyzy, informacja i komunikacja	1 495 945
Ogółem	124 500 317

KRYTERIUM KLASYFIKACJI 2 FORMA FINANSOWANIA	KWOTA
01 Pomoc bezzwrotna	124 500 317
Ogółem	124 500 317

KRYTERIUM KLASYFIKACJI 3 OBSZAR	KWOTA
08 Obszar współpracy transgranicznej	124 500 317
Ogółem	124 500 317

10. Spójność strategii rozwoju

10.1 Strategia Lizbońska i Strategiczne Wytyczne Wspólnoty

Podstawą opracowania niniejszego Programu były dokumenty Wspólnoty Europejskiej. W niniejszym rozdziale zostaną przedstawione nawiązania Programu Operacyjnego do strategicznych dokumentów Wspólnoty Europejskiej – Strategii Lizbońskiej⁶³ oraz pozostających z nią w ścisłym związku „Strategicznych Wytycznych dla Polityki Spójności”⁶⁴. Przy tym należy uwzględnić oczywiście specyfikę celów „Europejskiej Współpracy Terytorialnej”. Z tego powodu wkład Programu w realizację priorytetów Wspólnoty nie jest być może tak wyraźnie widoczny, jak w przypadku dwóch pozostałych celów („Konwergencja” oraz „Regionalna konkurencyjność i zatrudnienie”).

Zintegrowane wytyczne dla wzrostu i zatrudnienia

Strategia Lizbońska ma na celu uczynienie z Europy najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej w świecie gospodarki, opartej na wiedzy, zdolnej do trwałego wzrostu gospodarczego, z większą liczbą lepszych miejsc pracy oraz z większą spójnością społeczną. W roku 2001, w Goeteborgu, rozszerzono powyższe wymiary gospodarcze i społeczne Strategii dodatkowo o aspekt ochrony środowiska. W lutym 2005 r. przyjęto w końcu korektę Strategii Lizbońskiej, wprowadzając zintegrowane wytyczne w zakresie wzrostu i zatrudnienia. Dla niniejszego Programu, szczególnie istotne są cele zawarte w sekcji B – Reformy mikroekonomiczne zmierzające do zwiększenia europejskiego potencjału wzrostu, gdyż mają one bezpośredni wpływ na treść Programu, w przeciwieństwie do wytycznych o charakterze makroekonomicznym.

Zwłaszcza działania priorytetu 2 niniejszego Programu, a w szczególności działania 1 i 3 wypełniają wytyczne mikroekonomiczne w obszarach nauki i innowacji, o ile zostaną zachowane aspekty transgraniczne podejmowanych przedsięwzięć. Wytyczna nr 10 (Wzmocnienie konkurencyjnej przewagi europejskiej bazy przemysłowej) nie została ujęta w niniejszym Programie, albowiem został on opracowany na mniejszą skalę. Zintegrowana wytyczna nr 11 (Wspieranie zrównoważonego wykorzystania zasobów i wzmocnienie efektu synergii pomiędzy ochroną środowiska a wzrostem) została uwzględniona w priorytecie 1, działanie 1 i 2 (w ujęciu transgranicznym). Ponadto, w kolejnych działaniach istnieją również nawiązania do transgranicznych przedsięwzięć w obszarach gospodarki, badań i

63)

Komisja Europejska: Wzrost i zatrudnienie – zintegrowane wytyczne na lata 2005-2008, Luksemburg 2005.

64)

Komunikat Komisji (2005) 299: Polityka spójności wspierająca wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategiczne Wytyczne Wspólnoty na lata 2007-2013.

ochrony środowiska. Zintegrowane wytyczne nr 12 do 14 nie mają odniesienia do niniejszego Programu. Wytyczna nr 15 (Promocja kultury opartej na przedsiębiorczości i stworzenie otoczenia sprzyjającego rozwojowi MŚP) jest ujęta, w transgranicznym aspekcie, w priorytecie 2, działania 1 i 3. Szczególnie ważna i znacząca jest oczywiście zintegrowana wytyczna nr 16 (Rozbudowa, ulepszenie i powiązanie infrastruktury w całej Europie oraz dokończenie realizacji priorytetowych projektów transgranicznych). Znajduje ona swoje wyraźne odzwierciedlenie w priorytecie 1, działanie 1, jako że należy do głównych zadań niniejszego Programu. W świetle wielkości środków, które są do dyspozycji w ramach Programu, z pewnością nie można liczyć na realizację żadnego z priorytetowych z punktu widzenia całej Europy transgranicznego projektu infrastrukturalnego, przygotowane i zrealizowane mogą być jednak przedsięwzięcia infrastrukturalne istotne dla regionu Brandenburgia – Polska (Województwo Lubuskie). Zintegrowane wytyczne dotyczące polityki zatrudnienia (nr 17 do 24) zostaną wsparte poprzez priorytet 3, przy czym jednakże obowiązuje również w tym zakresie ograniczenie, polegające na konieczności wykazania transgranicznego charakteru przedsięwzięcia.

Podsumowując należy stwierdzić, iż niniejszy Program przyczynia się do osiągnięcia celów Strategii Lizbońskiej.

Strategiczne wytyczne w zakresie polityki spójności na lata 2007 – 2013

Strategiczne Wytyczne Wspólnoty w zakresie polityki spójności tworzą ramy interwencji Funduszy Strukturalnych. Są one ściśle powiązane z wyżej wymienionymi zintegrowanymi wytycznymi dotyczącymi wzrostu i zatrudnienia, stąd też posiadają one wspólne płaszczyzny.

Pierwsza wytyczna (Uczynić z Europy i jej regionów bardziej atrakcyjne miejsce dla inwestycji i pracy) ma wpływ na cały niniejszy Program, w szczególności jednak na priorytety 1 i 2. Do zapisów ujętych w tej wytycznej (rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportu, podnoszenie efektu synergii między ochroną środowiska i wzrostem gospodarczym, zajęcie się kwestią intensywnego wykorzystywania tradycyjnych źródeł energii w Europie) odnoszą się, w sposób mniej lub bardziej intensywny, działania priorytetów 1 oraz 2. Również wytyczna 2 (Podnoszenie poziomu wiedzy i innowacyjności na rzecz wzrostu gospodarczego) i jej elementy składowe (wzrost i poprawa efektywności inwestycji na badania naukowe i rozwój, ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości, promowanie społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich, poprawianie dostępu do finansowania) zostały w całości uwzględnione w działaniach 1 i 3 priorytetu 2. Podobnie wytyczna 3 (Większa liczba lepszych miejsc pracy) znajdują swoje pełne odzwierciedlenie, przy zachowaniu aspektu transgraniczności z uwzględnieniem regionu jako całości w działaniach 1 i 2 priorytetu 3.

Reasumując można stwierdzić, iż Strategiczne Wytyczne Wspólnoty w zakresie polityki spójności są w dalekim stopniu wypełniane przez niniejszy Program oraz, że zachodzi spójność między odpowiednimi dokumentami. Mając na uwadze ukierunkowanie Programu na współpracę transgraniczną, należy stwierdzić, że Program we właściwy sposób przyczynia się do wdrożenia wytycznych.

Poniższa tabela nr 10 przedstawia w skrócie powiązania pomiędzy Programem Operacyjnym, a dokumentami Unii Europejskiej.

Tab. 14. Spójność ze Strategią Lizbońską oraz Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty

Priorytety PO celu 3 dla Brandenburgii i Polski (Województwa Lubuskiego)	Wzrost i zatrudnienie – zintegrowane wytyczne na lata 2005-2008			Polityka spójności: Strategiczne wytyczne Wspólnoty na lata 2007-2013		
	Wytyczne makroekonomiczne	Wytyczne mikroekonomiczne	Wytyczne polityki zatrudnienia	Uczynić z Europy i jej regionów bardziej atrakcyjne miejsce dla inwestycji i pracy	Podnoszenie poziomu wiedzy i innowacyjności na rzecz wzrostu gospodarczego	Większa liczba lepszych miejsc pracy
Wspieranie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska		1.1; 1.2;		1.1; 1.2		
Wspieranie powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki		2.1; 2.2; 2.3;		2.1; 2.3	2.1; 2.3;	
Wspieranie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i transgranicznej kooperacji			3.1; 3.2			3.1; 3.2

Źródło: Opracowanie własne.

10.2 Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia dla Niemiec i Polski

Niniejszy Program Operacyjny pozostaje w ścisłym związku zarówno z polską Strategią Rozwoju Kraju 2007-2015, jak i niemieckim Narodowym Programem Reform. Dotyczy to zwłaszcza takich aspektów jak podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw i regionu oraz zrównoważonego i stałego wzrostu gospodarczego, w szczególności wzrostu zatrudnienia.

W „Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia dla Polski” (NSRO) wskazano jako strategiczny cel tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki

opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Niemiecki „Narodowy Strategiczny Plan Ramowy“ (NSPR) definiuje jako strategiczne cele innowacyjność i rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy, podniesienie atrakcyjności regionów dla inwestorów i mieszkańców poprzez zrównoważony rozwój regionalny i ukierunkowanie rynku pracy na wyzwania, jak również dalszy, zrównoważony rozwój regionów zorientowany na wykorzystywanie istniejących szans.

Szczególną uwagę poświęcają polskie NSRO współpracy terytorialnej. Jest to odzwierciedlenie przekonania o potrzebie ściślejszej współpracy pomiędzy regionami UE w celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego i osiągnięcia większego wzrostu. Priorytet pierwszy niniejszego Programu odnosi się bezpośrednio do dwóch horyzontalnych celów szczegółowych polskich NSRO. Mają one podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności kraju i jego regionów. W szczególności dostępność sieci komunikacyjnych tworzy podstawę do rozwoju przedsięwzięć gospodarczych i społecznych podejmowanych na pograniczu polsko – niemieckim. Priorytet drugi Programu powiązany jest głównie z celem czwartym NSRO dla Polski (Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw). Poprawa warunków ramowych dla środowiska biznesu powinna wspomóc stymulację przedsięwzięć innowacyjnych w regionie przygranicznym i m.in. przyczynić się do wsparcia obszarów badań i rozwoju technologicznego. Priorytet trzeci Programu odnosi się do dwóch celów horyzontalnych NSRO dla Polski, tj. do celu pierwszego Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa i piątego Wzrost konkurencyjności polskich regionów.

Niemiecki NSPR podkreśla „szanse“ europejskiej współpracy terytorialnej i zwraca uwagę na możliwe efekty synergii, które mogą się przyczynić do poprawy rozwoju gospodarczego. Jako cel transgranicznej współpracy wskazuje integrację obszarów rozdzielonych granicami państwowymi. Cel ten posiada bezpośrednio odzwierciedlenie w postaci zdefiniowanego w niniejszym Programie celu wspólnego rozwoju regionu przygranicznego Brandenburgia – Polska (Województwo Lubuskie). Zidentyfikowane w Programie Operacyjnym priorytety 1, 2 i 3 dokładnie pokrywają się ze strategicznymi celami niemieckiego NSPR. Czwarty cel strategiczny (dalszy rozwój regionów zorientowany na wyrównanie i wykorzystywanie istniejących szans) może zostać przeniesiony do całego Programu Operacyjnego.

10.3 Strategie rozwoju dla Kraju Związkowego Brandenburgii i Województwa Lubuskiego

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego⁶⁵ (SRWL) jest ważnym instrumentem w procesie pozyskiwania zewnętrznych środków, kierowanych do Województwa

⁶⁵⁾

W dniu 6 marca 2000 r. Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą nr XV/91/2000 przyjął Strategię Rozwoju Województwa Lubuskiego.

Lubuskiego w ramach programów wspierania jego rozwoju. Priorytet pierwszy niniejszego Programu odnosi się do dwóch wyzwań rozwojowych SRWL (Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu oraz Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.) Jednym z najważniejszych wyzwań rozwojowych Województwa Lubuskiego są działania zwiększające spójność regionu, a więc poprawa infrastruktury drogowej, intensyfikacja wewnętrznych więzi gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych oraz umacnianie świadomości regionalnej. Dążeniem strategii województwa jest także utrzymanie wysokich standardów ekologicznych. Zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego są stawiane jako jeden z kluczowych czynników rozwoju społeczno – gospodarczego Województwa Lubuskiego. Priorytet 2 Programu odpowiada celowi 2 i 3 SRWL Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego, rozwój społeczeństwa informacyjnego oraz Rozwój przedsiębiorczości oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw. Priorytet 3 Programu odnosi się do celu 1 i 3 SRWL (Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu oraz Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz rozwój społeczeństwa informacyjnego).

Myślą przewodnią Strategii Rozwoju Brandenburgii jest zasada „wzmacniania mocnych stron”, która występuje w różnych dokumentach⁶⁶. Jako cele definiuje ona m.in. wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw, kontynuowanie zmian strukturalnych, specjalizację branż, wzmocnienie siły innowacyjnej gospodarki Brandenburgii, wspieranie regionalnych centrów gospodarczych, efektywne wykorzystywanie środków pomocowych oraz poprawę obrazu gospodarki Brandenburgii. Niektóre z tych celów są podstawą dla niniejszego Programu, w którym zostały przykładowo skompresowane zakresy wsparcia, a wsparcie dla gospodarki jest ważnym priorytetem Programu. Pozostałe cele Brandenburgii osiągną wartość dopiero podczas wdrażania Programu, kiedy to np. będzie musiała zapaść decyzja o konkretnej lokalizacji czy branży. Należy przy tym zauważyć, że najpierw musi zostać osiągnięty cel „współpracy transgranicznej”.

Kraj Związkowy Brandenburgia podjął się szczególnego zadania wykorzystania swoich silnych stron jako potencjałów przyszłego rozwoju, także na terenach wiejskich. Cele rozwojowej polityki na terenach wiejskich w Brandenburgii odzwierciedlają priorytety Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 (PROW).

66)

Patrz m.in: Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia: Nowe zasady wspierania gospodarki w Brandenburgii, Poczdam, marzec 2006; Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia : Kontynuacja koncepcji dotyczącej turystyki w kraju związkowym Brandenburgia w okresie 2006 – 2010, Poczdam 9.02.2006;

10.4 Euroregionalne Koncepcje Rozwoju i Działania

Dla obu Euroregionów opracowano w ramach przygotowań do nowego okresu wsparcia Koncepcje Rozwoju i Działania (KRD), które zostały w Euroregionach obszernie omówione i stanowią podstawę niniejszego Programu⁶⁷.

Główny cel KRD dla Euroregionu Pro Europa Viadrina⁶⁸ pokrywa się z celami „Współpracy transgranicznej” w nowym celu 3 i stanowi tym samym podstawę niniejszego Programu. Z tego celu wynikają cztery kierunki działań:

- wspieranie tożsamości regionalnej i myśli europejskiej,
- turystyka jako czynnik wzrostu gospodarczego,
- wspólna infrastruktura i ochrona środowiska,
- rozwój przedsiębiorczości i MŚP.

Kierunki działań KRD są zgodne z Programem i uszczegóławiają odpowiednie działania, np. w dziedzinie turystyki, gdzie wymienia się m.in. rozwijanie marki jako konkretny cel. Niniejszy Program oferuje wystarczająco dużo możliwości osiągnięcia tych celów. Uwzględniając fakt, że Euroregion jest aktywnie włączony do realizacji Programu i wyboru projektów, należy wyjść z założenia, że aspekty euroregionalne zostały uwzględnione w wystarczający sposób.

Celem i wizją KRD Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr⁶⁹ jest „rozwój regionu w kierunku konkurencyjnego i transgranicznego regionu kulturowego i gospodarczego”. Wymienia się cztery szczegółowe cele rozwojowe:

- zapewnienie i podwyższanie konkurencyjności przedsiębiorstw w całym regionie,
- rozbudowa infrastruktury ponadregionalnej i transgranicznej,
- większe wykorzystanie i zwiększenie komparatywnych oraz przyrodniczych zalet i struktur,
- zapewnienie ochrony środowiska i integracji regionu we wszystkich dziedzinach.

Te cele rozwojowe zostały ujęte w niniejszym Programie i zawierają się w jego celu nadrzędnym. Kierunki działań KRD pokrywają się z PO.

Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr ustalił w przeciwieństwie do Euroregionu Pro Europa Viadrina priorytety dla swojej strategii. Zgodnie z nimi większa część środków powinna zostać wykorzystana na FMP i projekty sieciowe pod nadzorem własnym Euroregionu. Pozostałe środki powinny zostać wykorzystane na projekty wiodące. Dodatkowo należy skoncentrować się na projektach inwestycyjnych o wysokim stopniu medialności i efektach zrównoważonego rozwoju. Niektóre grupy projektowe

67) Porównaj rozdział 2.

68) Euroregion Pro Europa Viadrina: Koncepcja rozwoju i działania Viadrina 2007, wersja z 27.06.2006 r.

69) Regionomica GmbH: Plan rozwoju i działań Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr, wersja z 09.10.2006 r.

z okresu wsparcia Interreg mają zostać utrzymane i częściowo rozbudowane⁷⁰. Propozycje działań w poszczególnych obszarach aktywności Euroregionu mogą zostać wykorzystane w ramach Programu.

10.5 Spójność z celem 1 EFRR i z EFRROW

W obu częściach regionu wsparcia istnieją Programy Operacyjne dla celu 1. Głównym celem EFRR dla polskiej części regionu jest stworzenie warunków dla dalszego rozwoju województwa, przy racjonalnym zarządzaniu zasobami oraz zapewnieniu większej spójności województwa⁷¹. W polskim PO dla celu 1 zostały sformułowane następujące priorytety: rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność regionu, stymulowanie wzrostu inwestycji w przedsiębiorstwach i wzmocnienie potencjału innowacyjnego, ochrona i zarządzanie zasobami środowiska przyrodniczego, poprawa jakości życia mieszkańców oraz rozwój lokalny i współpraca terytorialna.

- Głównym celem niemieckiego PO dla EFRR cel 1⁷² jest poprawa konkurencyjności regionu, jako główne założenie dla trwałego wzrostu poziomu dochodów i zatrudnienia. Natomiast szczegółowymi celami są: wzmocnienie konkurencyjności i potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw, wzmocnienie potencjału innowacyjnego w zakresie edukacji i badań oraz wspieranie społeczeństwa informacyjnego i wspieranie infrastruktury na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego.
- Porównując cele niniejszego Programu do ww. celów można zauważyć w dużym stopniu ich spójność.
- Zgodnie z zapisami NSRO dla Polski na lata 2007-2013, całość interwencji EFS w Polsce na lata 2007-2013 jest ujęta w PO Kapitał Ludzki. Cel główny tego Programu został sformułowany jako „Wzrost poziomu zatrudnienia i spójność społeczna”⁷³. Na jego podstawie zdefiniowano następujące obszary wsparcia: zatrudnienie i integracja społeczna, rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw, wysoka jakość edukacji, rynek pracy otwarty dla wszystkich oraz promocja integracji społecznej, regionalne kadry gospodarki, rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach oraz aktywizacja obszarów wiejskich.

70) Regionomica 2006, str. 121.

71) Lubuski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013, Wstępny projekt, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, czerwiec 2006 r., str. 60.

72) Program Operacyjny Kraju Związkowego Brandenburgia dla Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w okresie programowania 2007-2013, trzecia wersja.

73) Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Narodowa Strategia Spójności 2007-2013. Projekt przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31.05.2006 r.

W centrum sformułowanej w PO dla EFS w Brandenburgii strategii rozwoju został sformułowany cel: wzmocnienie zasobów ludzkich dla wzrostu i zatrudnienia w Brandenburgii⁷⁴. Zdefiniowano cztery pola działania: poprawa zdolności dostosowawczej

i wzrost konkurencyjności zatrudnionych oraz przedsiębiorstw, poprawa kapitału ludzkiego, poprawa dostępu do zatrudnienia oraz społeczna integracja osób wykluczonych oraz transnarodowa współpraca i kooperacja.

W przeciwieństwie do powyższego niniejszy Program odwołuje się do bardzo specyficznych warunków lokalizacji dla podmiotów gospodarczych na terenie wsparcia. Program nastawiony jest na sukcesywne likwidowanie historycznie uwarunkowanych ograniczeń infrastrukturalnych, gospodarczych, rynku pracy i społeczno-kulturalnych na pograniczu oraz na wykorzystanie szans wynikających z bardziej intensywnych kontaktów. Tym samym chodzi o to, aby zintensyfikować bliskosąsiedzkie kontakty transgraniczne i wpisać je w ramy europejskiej i globalnej konkurencyjności.

Jednakże również EFS zobowiązany jest zapisami art. 3 ust. 3 rozporządzenia o EFS od roku 2007 do działań transgranicznych i międzyregionalnych. Merytorycznie te działania transnarodowe ukierunkowane są szczególnie na wymianę informacji, doświadczeń, wyników i sprawdzonych trybów postępowania oraz na rozwijanie koncepcji uzupełniających i działań koordynowanych lub wspólnych. EFS w Brandenburgii wspiera zatem głównie wymienioną tu wymianę w ramach własnego działania „Transnarodowość”. Uzupełniające koncepcje i działania transnarodowe są wspierane w ramach innych działań jako zintegrowany cel horyzontalny. Głównym celem strategicznym działań transnarodowych finansowanych z celu 1 EFS jest wzrost efektywności podmiotów rynku pracy poprzez wymianę doświadczeń i kooperację w obszarach ważnych dla polityki pracy, a tym samym wspieranie wzrostu gospodarczego i zatrudnienia w całym regionie celu 1.

Decydującym kryterium dla tematu „Wzmacnianie zasobów ludzkich” różnicującym cel 1 i cel 3 jest „transgraniczność”. Tym samym włączone tu są znane już kryteria (wspólne planowanie, wspólne finansowanie itd.). Obok efektów merytorycznych muszą w przypadku celu 3 zostać spełnione efekty transgraniczne. Dlatego w przypadku celu 1 EFRR możliwe jest wsparcie działań tak jak w celu 3 EFS, jeśli spełnione będą skutki transgraniczne na obszarze wsparcia.

Kolejnym punktem odniesienia do rozgraniczenia tych funduszy jest fakt, że przy działaniach transnarodowych w ramach wsparcia z EFS często muszą brać udział więcej niż dwa państwa lub regiony.

⁷⁴⁾

Program Operacyjny Kraju Związkowego Brandenburgia dla Europejskiego Funduszu Społecznego w okresie programowania 2007-2013,, wersja z 8.09.2006 r.

Na etapie oceny i wyboru projektów Instytucja Zarządzająca i Lubuski Urząd Marszałkowski skontrolują czy nie występuje nakładania wsparcia w ramach niniejszego programu i programów celu 1.

W Brandenburgii badanie to przeprowadzane jest przez instytucje zarządzające programami operacyjnymi dla EFRR i EFS oraz przez ministerstwo właściwe do zarządzania funduszem EFRROW.

Polski Program Rozwoju Obszarów Wiejskich nie definiuje specyficznych celów, lecz odwołuje się do priorytetów odpowiedniego rozporządzenia (art. 3). Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) będzie realizowany

w Polsce w latach 2007-2013, podobnie jak EFS w ramach tylko jednego programu. Cel tego Programu zakłada „wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich na terytorium całej Wspólnoty, uzupełniając polityki wsparcia rynku i wsparcia dochodów w ramach wspólnej polityki rolnej, politykę spójności oraz wspólną politykę rybołówstwa”⁷⁵.

Plan rozwoju obszarów wiejskich Brandenburgii oraz Berlina definiuje następujące priorytety: poprawa konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa, poprawa środowiska naturalnego i krajobrazu, jakość życia na obszarze wiejskim i zróżnicowanie gospodarki wiejskiej.

Także tutaj występuje rozgraniczenie poprzez kryterium tranzgranicznego działania, które musi zostać udowodnione w niniejszym Programie. Ponadto poprzez Program ten nie będą wspierane transgraniczne działania z zakresu rolnictwa, leśnictwa i przemysłu spożywczego na terenach objętych interwencją Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Działania te z udziałem polskich partnerów mogą być wspierane poprzez EFRROW, pod warunkiem że przyszłe obszary EFRROW w Brandenburgii określiły odpowiednie priorytety w ich transgranicznych lokalnych strategiach rozwoju. Transgraniczne projekty turystyczne na terenach wiejskich znajdujących się na obszarze objętym wsparciem mogą być wspierane wyłącznie na podstawie niniejszego Programu i nie mogą być finansowane z EFRROW.

Podsumowując należy stwierdzić, że zakres pomocy z celu 1 i z niniejszego Programu prawie pokrywają się ze sobą. Rozgraniczenie leży w „transgranicznym” ukierunkowaniu celów (będącym wartością dodatkową w celu 3 EFRR, w stosunku do celu 1 i EFRROW). Związane są z tym wymienione już kryteria (wspólne planowanie, finansowanie itd.). Przy wspieraniu działań w ramach niniejszego

⁷⁵⁾

Rozporządzenie Rady nr 1698/2005/WE z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. Urz. L 277 z 21.10.2005 r., str. 1), art. 3.

Programu musi być widoczny, poza aspektami merytorycznymi, bezpośredni efekt transgraniczny.

Na koniec należy stwierdzić, że zarówno powiązanie jak i rozgraniczenie programów celu 1 i EFRROW z niniejszym Programem oraz wykorzystanie odpowiednich synergii może się odbyć tylko na płaszczyźnie projektów. Dopiero po dokładnej obserwacji rozwoju obszaru wsparcia można ocenić cele i prawdopodobne skutki projektu oraz przyporządkować go do najbardziej odpowiedniego celu. Najbardziej efektywne osiągnięcie celów i wykorzystanie synergii pomiędzy poszczególnymi programami operacyjnymi może nastąpić jedynie wtedy, gdy będzie realizowany wspólny proces uzgadniania pomiędzy zaangażowanymi podmiotami i stworzone zostaną odpowiednie struktury działania w ramach programów operacyjnych.

11. Wdrażanie Programu

11.1 Zarządzanie Programem

Zgodnie z art. 14 i 16 rozporządzenia EFRR w celu zarządzania i realizacji programu ustanowiono wspólną strukturę organizacyjną. Głównymi jej instytucjami są:

- wspólna Instytucja Zarządzająca
- wspólna Instytucja Certyfikująca
- wspólna Instytucja Audytowa
- Wspólny Sekretariat Techniczny (WST)
- kontrolerzy, na podstawie art. 16 ust.1 rozporządzenia EFRR.

Kolejnymi podmiotami zaangażowanymi we wdrażanie Programu są:

- Koordynator programu w Brandenburgii
- Regionalne Punkty Kontaktowe

Na podstawie art. 63 rozporządzenia ogólnego w ciągu trzech miesięcy od dnia, w którym kraj członkowski został powiadomiony o wydaniu przez Komisję Europejską decyzji w sprawie zatwierdzenia Programu Operacyjnego, zostaje ustanowiony wspólny Komitet Monitorujący Programu.

11.2 Instytucje programu i ich zadania

Zasady współpracy wszystkich podmiotów uczestniczących w procesie wdrażania programu opisane są szczegółowo w systemie zarządzania i kontroli.

11.2.1 Instytucja Zarządzająca

Instytucją Zarządzającą - umiejscowioną w Zielonej Górze - jest Departament Współpracy Terytorialnej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Instytucja Zarządzająca odpowiada za realizację zadań określonych w art. 60 rozporządzenia ogólnego, z uwzględnieniem art. 15 rozporządzenia EFRR. Przy realizacji tych zadań współpracuje ona ściśle z Instytucją Koordynującą w Brandenburgii, tj. Ministerstwem Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia, w szczególności w zakresie wdrażania programu w brandenburskiej części wspólnego obszaru wsparcia.

11.2.2 Instytucja Certyfikująca

Instytucją Certyfikującą programu jest Departament Instytucji Certyfikującej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Instytucja Certyfikująca realizuje zadania określone w art. 61 rozporządzenia ogólnego. Rozdział funkcjonalny pomiędzy działalnością Instytucji Zarządzającej i Instytucji Certyfikującej zapewniony jest poprzez to, że funkcja Instytucji Certyfikującej realizowana jest w ramach odrębnej jednostki organizacyjnej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego Rzeczypospolitej Polskiej.

11.2.3 Instytucja Audytowa

Instytucją Audytową jest Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej w Ministerstwie Finansów Rzeczypospolitej Polskiej. Inspektor Kontroli Skarbowej wykonuje tę funkcję przy pomocy Departamentu Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej w Ministerstwie Finansów Rzeczypospolitej Polskiej. Departament ten koordynuje Urząd Kontroli Skarbowej w Zielonej Górze.

Instytucja Audytowa odpowiada za wykonanie zadań określonych w art. 62 rozporządzenia ogólnego. Instytucja ta wspierana jest przez Grupę Auditorów, składającą się z przedstawicieli partnerów Programu: Ministerstwa Finansów Rzeczypospolitej Polskiej, Urzędu Kontroli Skarbowej w Zielonej Górze i Ministerstwa Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia.

Zgodnie z art. 71 ust. 2 i 3 rozporządzenia ogólnego, Instytucja Audytowa sporządza sprawozdanie i opinię na temat zgodności systemów zarządzania i kontroli Programu z artykułami 58 – 62 rozporządzenia ogólnego.

11.2.4 Audyt wewnętrzny

We wszystkich instytucjach zaangażowanych we wdrażanie programu operacyjnego po stronie polskiej, należących do sektora finansów publicznych, stworzono komórki audytu wewnętrznego. Komórka audytu wewnętrznego nie jest zaangażowana w działalność operacyjną jednostki sektora finansów publicznych. Pełni ona funkcję ciała doradczego dla kierownika instytucji, zapewniając go jednocześnie o prawidłowym funkcjonowaniu systemu zarządzania finansowego i kontroli.

11.2.5 Kontrolerzy, o których mowa w art.16 ust. 1 rozporządzenia EFRR

Kontrolerami zgodnie art. 16 ust. 1 rozporządzenia EFRR są instytucje, na które zadania te deleguje po stronie polskiej minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego i Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia.

Dla wydatków polskich beneficjentów minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego określi instytucję, która pełnić będzie rolę kontrolera zgodnie art. 16 ust. 1 rozporządzenia EFRR. Dla wydatków niemieckich beneficjentów rolę tę pełnić będą niemieccy pracownicy Wspólnego Sekretariatu Technicznego.

11.2.6 Wspólny Sekretariat Techniczny

Instytucja Zarządzająca powołuje po uzgodnieniu z instytucją koordynującą w Brandenburgii Wspólny Sekretariat Techniczny (WST) dla Programu z siedzibą w Zielonej Górze. Instytucja pełniąca funkcję WST zostanie określona w opisie systemu zarządzania i kontroli, o którym mowa w art. 71 rozporządzenia ogólnego.

W WST zatrudnieni są pracownicy z Polski i Brandenburgii, pracownicy niemieccy stanowią połowę obsady kadrowej WST.

WST wspiera Instytucję Zarządzającą, Instytucję Koordynującą w Brandenburgii, Komitet Monitorujący i w określonych przypadkach również Instytucję Audytową w realizacji ich zadań.

WST odpowiada w szczególności za:

- przyjmowanie i elektroniczną rejestrację wniosków projektowych, ich weryfikację formalną oraz koordynację procesu oceny,
- przygotowanie i postprocessing posiedzeń Komitetu Monitorującego (m.in. przygotowanie materiałów, podstaw decyzji oraz sporządzanie protokołów),
- wspieranie Instytucji Zarządzającej w zakresie opracowywaniu raportów dotyczących wdrażania Programu,
- przygotowanie zmian programu,
- działania informacyjno-promocyjne.

11.2.7 Koordynator programu i Regionalne Punkty Kontaktowe w Brandenburgii

Koordinatorem Programu po brandenburskiej stronie obszaru wsparcia jest Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia. Koordynator Programu spełnia w stosunku do Instytucji Zarządzającej rolę partnera uprawnionego do kontaktów w zakresie wszystkich kwestii dotyczących wdrażania wspólnego programu na brandenburskim obszarze objętym programem. Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia realizuje dla brandenburskiej części obszaru wsparcia zadania koordynująco-konsultacyjne w partnerskiej współpracy z Instytucją Zarządzającą i wspiera ją w koordynacji działań w Brandenburgii. Zakres kompetencji przedstawiony jest szczegółowo w opisie systemu zarządzania i kontroli.

Koszty koordynacji programu mogą być finansowane w ramach pomocy technicznej.

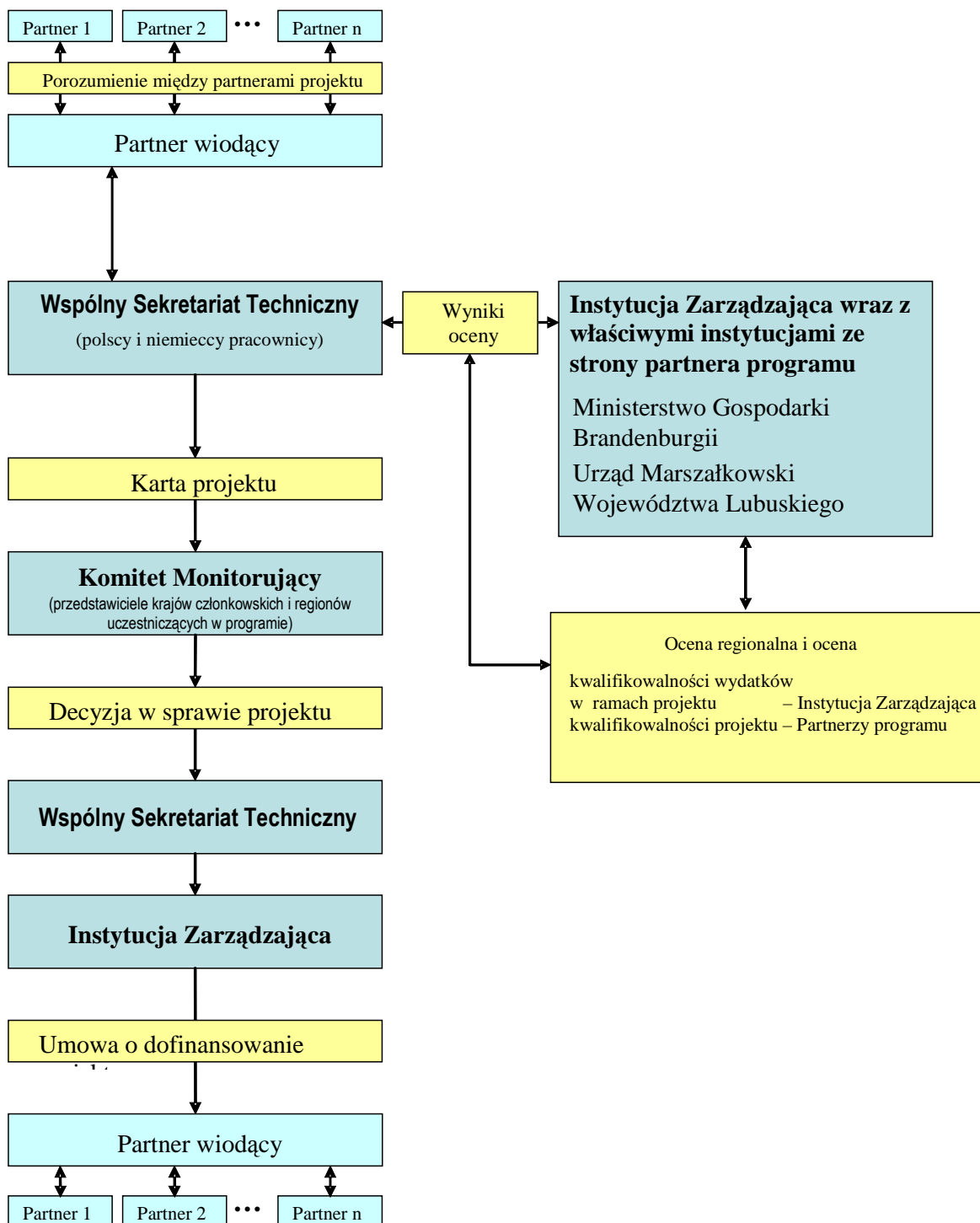
W ramach kontynuacji sprawdzonej zasady bottom-up na obszarze wsparcia po stronie niemieckiej zostaną utworzone Regionalne Punkty Kontaktowe (RPK) zlokalizowane w siedzibach biur euroregionów Pro Europa Viadrina i Sprewa-Nysa-Bóbr.

RPK realizują w szczególności następujące zadania:

- doradztwo dla wnioskodawców,
- możliwość przyjęcia wniosku i jego przesłanie do rejestracji do WST,
- działania w zakresie informacji i promocji - w uzgodnieniu z Instytucją Zarządzającą, Wspólnym Sekretariatem Technicznym i Instytucją Koordynującą w Brandenburgii.

11.3 Procedura wnioskowania o dofinansowanie i kontraktowanie

Rys. 6. Schemat procedury wnioskowania i kontraktowania

11.3.1 Przygotowanie wniosków

W zakresie koncepcji projektów partnerzy wiodący i ich partnerzy projektowi mogą skorzystać z doradztwa oferowanego przez WST i RPK.

11.3.2 Składanie wniosków

Partnerzy wiodący składają wnioski po polsku lub niemiecku we Wspólnym Sekretariacie Technicznym, w określonych przypadkach może to nastąpić za pośrednictwem RPK.

11.3.3 Formalna weryfikacja wniosków

Po złożeniu wniosku przez partnera wiodącego WST dokonuje jego rejestracji, a następnie przeprowadza jego weryfikację formalną. Wnioskodawcy stwarzana zostaje przy tym możliwość uzupełnienia lub poprawy wniosku.

11.3.4 Ocena merytoryczna wniosków

Po formalnej weryfikacji wniosków WST koordynuje ocenę merytoryczną wszystkich wniosków projektowych złożonych przez polskich i brandenburskich partnerów wiodących, które pozytywnie przeszły ocenę formalną. Ocena merytoryczna wszystkich wniosków dokonywana jest jednocześnie i wspólnie przez polskich i niemieckich ekspertów.

WST bada poza tym:

- spełnianie zasad interwencji funduszy strukturalnych, w szczególności zasad, o których mowa w art. 11, 13, 15, 16 i 17 rozporządzenia ogólnego
- spełnianie kryteriów wsparcia oraz zasad dotyczących kwalifikowalności wydatków wymienionych odpowiednio w art. 19 ust. 1 i art. 13 rozporządzenia EFRR,
- zasadność i adekwatność kosztów projektu.

11.3.5 Wybór projektów przez Komitet Monitorujący

WST podsumowuje wyniki oceny i sporządza na ich podstawie podstawę decyzji na posiedzenie Komitetu Monitorującego.

Wynik wyboru projektów przez Komitet Monitorujący przekazywany jest Instytucji Zarządzającej przez WST jako podstawa do zawarcia umowy.

11.3.6 Kontraktowanie

Za kontraktację odpowiada Instytucja Zarządzająca, która zawiera umowy o dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

11.4 Przepływ środków finansowych

Jedno konto programowe

Na wspólny budżet Programu składają się alokacje z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i współfinansowanie krajowe Polski i Brandenburgii.

Zgodnie z art. 17 Rozporządzenia EFRR wkład Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego wpłacany jest na jedno konto (zostanie podane).

Refundacja wydatków

Wszyscy partnerzy (beneficjenci) uczestniczący w projekcie wdrażają działania zaplanowane przez siebie w opisie projektu. Wydatki poniesione przez partnerów w projekcie są weryfikowane pod względem legalności i prawidłowości oraz poświadczane przez właściwych kontrolerów, o których mowa w art. 16 ust. 1 rozporządzenia EFRR (por. pkt. 11.2.5).

Na podstawie poświadczonych wydatków w formie wniosków o płatność od partnerów w projekcie beneficjent wiodący sporządza i składa do Instytucji Zarządzającej wnioski o płatność, na który składają się wydatki zweryfikowane przez kontrolerów, o których mowa w art. 16 ust. 1 rozporządzenia EFRR (por. pkt. 11.2.5).

Na podstawie zweryfikowanych w oparciu o określone procedury wniosków o płatność od beneficjentów wiodących i wyników kontroli wydatków poszczególnych partnerów projektu przeprowadzonych przez kontrolerów, o których mowa w art. 16 ust. 1 rozporządzenia EFRR (por. pkt. 11.2.5), Instytucja Zarządzająca sporządza zestawienie wniosków o płatność złożonych przez beneficjentów wiodących i przekazuje je do Instytucji Certyfikującej w celu sporządzenia poświadczonej deklaracji wydatków i wniosku o płatność, o których mowa w art. 78 rozporządzenia ogólnego.

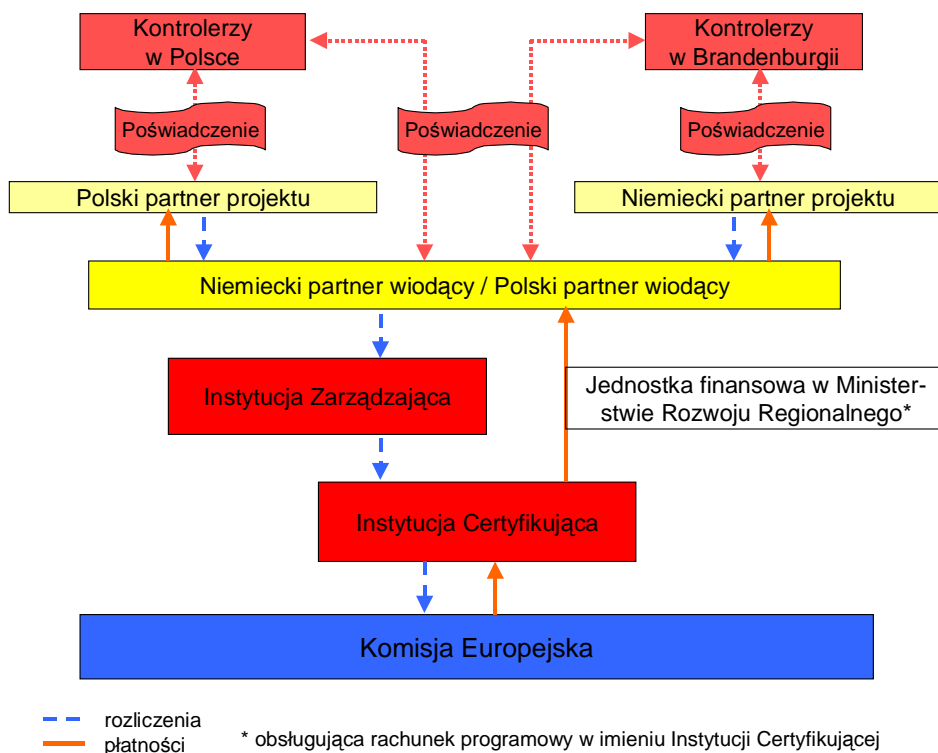
Instytucja Certyfikująca otrzymuje płatności dokonane przez Komisję Europejską (płatności zaliczkowe, okresowe oraz płatności salda końcowego zgodnie z art. 76 ust. 2 rozporządzenia ogólnego).

Płatności są przekazywane beneficjentom wiodącym przez odpowiednią jednostkę finansową polskiego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Zgodnie z art. 20 rozporządzenia EFRR beneficjent wiodący jest zobowiązany przekazać wkład Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego partnerom uczestniczącym w projekcie.

Zgodnie z art. 17 ust. 3 rozporządzenia EFRR, jeśli beneficjent wiodący nie zdoła zapewnić sobie zwrotu kwot od beneficjenta, państwo członkowskie, na którego terytorium znajduje się dany beneficjent, zwróci Instytucji Certyfikującej kwotę nienależnie wypłaconą temu beneficjentowi. Szczegóły dotyczące stosowania tego

przepisu zostaną określone między stroną polską i brandenburską w opisie systemów zarządzania i kontroli, o którym mowa w art. 71 rozporządzenia ogólnego.

Rys. 7. Schemat przepływu środków finansowych

11.5 Projekty w ramach Funduszu Małych Projektów i projekty sieciowe

Za wdrażanie Funduszu Małych Projektów i projektów sieciowych odpowiedzialne są biura euroregionów: Pro Europa Viadrina i Sprewa-Nysa-Bóbr.

W tym celu biura euroregionów otrzymają z budżetu programu stosowne fundusze i jednocześnie zostaną upoważnione do przekazywania ich środków realizatorom projektów małych i sieciowych. Biura euroregionów przejmują w tej procedurze rolę beneficjenta wiodącego dla wszystkich projektów małych i sieciowych wchodzących w zakres ich odpowiedzialności.

Projekty te mają w szczególności służyć pielęgnowaniu transgranicznej wymiany informacji, komunikacji i współpracy między mieszkańcami, stowarzyszeniami i urzędami we wspólnym obszarze wsparcia, a także pogłębianiu identyfikacji

mieszkańców ze wspólną przestrzenią życia społecznego. W ramach Funduszu Małych Projektów mają być wspierane projekty do wysokości 15.000 euro udziału ze środków EFRR.

11.6 Realizacja i kontrola projektu

Beneficjenci wiodący realizują swoje projekty wraz z partnerami uczestniczącymi w projekcie zgodnie z postanowieniami określonymi w umowie o dofinansowanie. Beneficjenci wiodący składają wnioski o płatności pośrednie i płatności salda końcowego, są odbiorcami płatności i przekazują odpowiednie ich części pozostałym partnerom projektu.

Końcowe wyniki każdego projektu udokumentowane zostają przez partnera wiodącego w sprawozdaniu końcowym. Partner wiodący składa to sprawozdanie, wniosek o płatność salda końcowego oraz sprawdzone dowody poniesienia wydatków i protokoły kontroli do Instytucji Zarządzającej. Instytucja Zarządzająca sprawdza dokumentację, dokonuje adnotacji po sprawdzeniu oraz informuje partnera wiodącego o prawidłowym zamknięciu projektu i zleca płatność salda końcowego. Partner wiodący przekazuje odpowiednie części ostatniej płatności pozostałym partnerom projektu.

11.7 Monitoring i ocena

11.7.1 Wspólny Komitet Monitorujący

Zgodnie z art. 63 ust. 1 rozporządzenia ogólnego program monitorowany jest przez wspólny Komitet Monitorujący.

Wspólny Komitet Monitorujący zgodnie z art. 65 rozporządzenia ogólnego nadzoruje sprawność i jakość realizacji programu w szczególności poprzez:

- analizę i zatwierdzanie kryteriów wyboru projektów,
- ocenę postępów we wdrażaniu Programu,
- zatwierdzanie rocznych sprawozdań z realizacji programu oraz
- dokonywanie zmian w dokumencie programowym.

Ponadto Komitet Monitorujący odpowiada za wspólny wybór projektów.

Przy ustalaniu składu Komitetu obowiązuje zasada partnerstwa zdefiniowana w art. 11 rozporządzenia ogólnego. Dla poszanowania zasady partnerstwa i wspólnej odpowiedzialności za wdrażanie Programu istotne jest włączenie przedstawicieli szczebla rządowego, regionalnego i lokalnego. Skład Komitetu zostanie ustalony według parytetu: 50% członkowie polscy i 50% członkowie niemieccy.

Wydatki związane z opracowaniem materiałów na posiedzenia, jak i na przygotowanie, przeprowadzenie i postprocessing samych posiedzeń Komitetu Monitorującego finansowane są ze środków Pomocy Technicznej.

Komitet Monitorujący podejmuje uchwały w sprawie wyboru projektów. Uchwały Komitetu nie są aktami / decyzjami administracyjnymi.

W pracach Komitetu Monitorującego wezmą także w razie potrzeby udział eksperci z zakresu ochrony środowiska.

11.7.2 Systemy monitoringu i oceny programu

Priorytety opisane w programie podlegają bieżącej ocenie na podstawie wskaźników, tak aby możliwa była ocena skuteczności wsparcia.

Sprawozdanie z realizacji, które należy złożyć Komisji po raz pierwszy w 2008 roku, a następnie każdorazowo do dnia 30. czerwca danego roku, ma uwidaczniać proces realizacji celów programu. Sprawozdania te będą sporządzane zgodnie z art. 67 rozporządzenia ogólnego.

Ocena ex ante stanowi zgodnie z art. 48 ust. 2 rozporządzenia ogólnego część dokumentu programowego. Ocenia ona wyznaczone cele kwantyfikowane, oczekiwane rezultaty, a także oszacowuje efekty działania programu. Obok oceny ex ante przeprowadzana jest strategiczna prognoza wpływu programu na środowisko (SEA).

W trakcie realizacji Programu poddawany jest on analizie, zwłaszcza gdy wystąpiły istotne odchylenia w stosunku do przyjętych celów lub gdy mają zostać poczynione zmiany w programie zgodnie z art. 33 rozporządzenia ogólnego. Wyniki oceny zostaną przekazane Komitetowi Monitorującemu i Komisji Europejskiej.

Po zakończeniu okresu wsparcia należy zgodnie z art. 49 ust. 3 rozporządzenia ogólnego do dnia 31. grudnia 2015 r. przeprowadzić ocenę ex post. W ramach tej ewaluacji ocenie podlega skuteczność i efektywność Programu, stopień wykorzystania środków, jak również wpływ społeczno-gospodarczy. W procesie tym Komisja Europejska ściśle współpracuje z Instytucją Zarządzającą.

Zgodnie z art. 58 rozporządzenia ogólnego wiarygodny, skomputeryzowany system rachunkowości i księgowości, monitorowania i sprawozdawczości finansowej zostanie zainstalowany przez Instytucję Zarządzającą (tj. Departament Współpracy Terytorialnej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego). System ten będzie rejestrował i przechowywał informacje dotyczące operacji księgowych w ramach każdego projektu oraz zbierał informacje niezbędne do zarządzania finansowego, monitoringu, weryfikacji, audytów i ewaluacji. System komputerowy będzie zbierał m.in. następujące informacje dotyczące projektów:

- Numer i nazwa projektu
- Numer priorytetu
- Data decyzji o dofinansowanie i data podpisania umowy o dofinansowanie
- Data uruchomienia i zakończenia projektu
- Całkowite wydatki kwalifikowalne i całkowite publiczne wydatki kwalifikowalne
- Dane partnera wiodącego i innych partnerów projektu m.in. dane kontaktowe i informacje dotyczące konta bankowego partnera wiodącego
- Sprawozdania z realizacji projektu złożone przez partnera wiodącego
- Całkowite wydatki kwalifikowalne, dla których złożono wnioski o płatność i całkowite wydatki kwalifikowalne w ramach projektu, które włączono do deklaracji wydatków przesłanej Komisji
- Wydatki poniesione w obszarach przylegających do obszarów kwalifikowalnych
- Kwoty płatności dokonanych na rzecz partnera wiodącego
- Informacje dotyczące weryfikacji i audytów

Informacje będą zbierane zgodnie z wymogami zawartymi w załączniku III do rozporządzenia wykonawczego oraz biorąc pod uwagę specyfikę współpracy transgranicznej.

System informatyczny do obsługi programu (nazwa robocza Ewit@) nie będzie oparty na polskim krajowym systemie informatycznym SIMIK 2004 -06. Uruchomienie wszystkich modułów systemu komputerowego przewidziane jest na rok 2008.

Za wdrażanie systemu odpowiedzialny jest Departament Współpracy Terytorialnej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego Rzeczypospolitej Polskiej.

11.8 Informacja i promocja

W ramach Programu działania informacyjno - promocyjne realizowane są na podstawie art. 69 rozporządzenia ogólnego oraz zgodnie z art. 2 rozporządzenia nr 1828/2006/WE (WE) z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Dz. Urz. UE L 371 z 27.12.2006 r.), zwane dalej „rozporządzeniem wykonawczym”.

Zgodnie z art. 12 ust. 3 lit. e rozporządzenia EFRR oraz art. 2 i 3 rozporządzenia wykonawczego Instytucja Zarządzająca – we współpracy z instytucją koordynującą w Brandenburgii – sporządza Plan komunikacyjny i przedkłada go Komisji Europejskiej w

ciągu czterech miesięcy od daty zatwierdzenia programu. Celem Planu komunikacyjnego jest szczegółowe określenie zasad udzielania informacji o Programie, a także szczegółowe rozwiązania dotyczące działań związanych z komunikacją społeczną.

Instytucja Zarządzająca przekazuje Komitetowi Monitorującemu informacje na temat stanu realizacji Planu komunikacyjnego.

Instytucja Zarządzająca – wspólnie z Instytucją Koordynującą w Brandenburgii – udziela informacji na temat wdrażania programu oraz zapewnia jego promocję. Celem tych działań jest informowanie w sposób przejrzysty zarówno beneficjentów pomocy, jak i społeczeństwa o programie oraz roli, jaką Wspólnota Europejska odgrywa dla rozwoju pogranicza Polski i Brandenburgii.

Instytucja Zarządzająca i instytucja koordynująca w Brandenburgii będą ściśle współpracować z WST, Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubuskiego oraz biurami euroregionów (w odniesieniu do projektów małych i sieciowych) w zakresie informowania społeczeństwa, a także potencjalnych beneficjentów.

Instytucja Zarządzająca – we współpracy ze WST – jest odpowiedzialna za udzielanie informacji oraz promocję całego programu, mając w szczególności obowiązek zapewnienia:

- rozpowszechniania pełnych informacji na temat programu poprzez media elektroniczne,
- rozpowszechniania krótkich informacji na temat programu w tradycyjnych środkach przekazu,
- realizacji działań informujących o zarządzaniu programem, jego monitorowaniu i ocenie.

Instytucja Zarządzająca – we współpracy z instytucją koordynującą w Brandenburgii i WST – będzie również organizować:

- spotkania informacyjne oraz szkolenia dla potencjalnych wnioskodawców na szczeblu lokalnym i regionalnym w celu wymiany doświadczeń,
- szkolenia grup docelowych w obszarze wsparcia,
- spotkania informacyjne poświęcone ocenie programu.

Właściwe informacje na temat programu w tym:

- informacje o podstawowych dokumentach programu,
- dane kontaktowe do wszystkich instytucji włączonych w proces wdrażania programu,
- aktualne informacje dotyczące stanu wdrażania programu,
- zestawienia i informacje o zatwierdzonych projektach,
- harmonogram planowanych działań, w tym terminów posiedzeń Komitetu Monitorującego,

- linki do innych stron internetowych dotyczących UE oraz jej funkcjonowania,
- odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania dotyczące programu (FAQ);

umieszczone będą na stronach internetowych Programu oraz na stronach internetowych instytucji odpowiedzialnych za promocję programu.

Program będzie również wspierany przez informacje prasowe, ulotki informacyjne, broszury, plakaty, flagi oraz inne produkty promujące UE. Związane z tym niezbędne działania instytucjonalne, administracyjne i personalne będą realizowane w Polsce i w Brandenburgii z wykorzystaniem środków pomocy technicznej.

Zarówno partnerzy wiodący, jak i partnerzy projektów będą wyczerpująco informowani o przepisach dotyczących informacji i promocji. W trakcie monitorowania realizacji projektów uwaga będzie skierowana również na stosowanie się do przedmiotowych przepisów EU w zakresie oznaczania projektów.

Opis realizowanych działań informacyjnych i promocyjnych jest jednym z elementów corocznych sprawozdań z wdrażania Programu.

Załącznik 1. Podstawy prawne

Wykaz podstaw prawnych oraz dokumentów stanowiących podstawę do opracowania Programu Operacyjnego współpracy przygranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia. Cel „Europejska Współpraca Terytorialna“

1. Rozporządzenie Rady nr 1083/2006/WE z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25-78).
2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. nr 1080/2006/WE w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie nr 1783/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006 r., str. 1).
3. Rozporządzenie (WE) nr 1081/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1784/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006 r., str. 12).
4. Decyzja Rady w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty w dziedzinie spójności. SEC(2006) 929.
5. Komunikat na wiosenny szczyt Rady Europejskiej. Wspólne działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy początek strategii lizbońskiej. COM(2005) 24.
6. Zalecenie Rady z dnia 12 lipca 2005 r. w sprawie ogólnych wytycznych polityki gospodarczej Państw Członkowskich i Wspólnoty (2005–2008) (2005/601/WE).
7. Komisja Europejska. Wzrost i zatrudnienie – zintegrowane wytyczne na lata 2005-2008, Luksemburg 2005.
8. Komunikat Komisji. Polityka spójności wspierająca wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategiczne wytyczne Wspólnoty na lata 2007-2013. COM(2005) 299.
9. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).
10. Rozporządzenie Komisji nr 1828/2006 (WE) z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu

Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Dz. Urz. UE L 371 z 27.12.2006 r.).

11. Projekt dokumentu roboczego, Chapter 3 dotyczącego opracowywania programów operacyjnych (wersja angielska, stan na 22.02.2006).
12. Dokument roboczy dotyczący wskaźników monitorowania i oceny: praktyczne wytyczne (informacja Komisji Europejskiej z dnia 01.06.2006).
13. Dokument roboczy dotyczący badania wypełnienia zasady dodatkowości dla celu „Konwergencja“ (Informacja Komisji Europejskiej z dnia 19.06.2006).
14. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego wraz z jej aktualizacją do roku 2020.
15. Polska. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa Strategia Spójności.
16. Strategia Rozwoju Kraju (Polska) 2007 – 2015.
17. Euroregion Pro Europa Viadrina: Koncepcja rozwoju i działania Viadrina 2007, Wersja z 27.06.2007 r.
18. Plan rozwoju i działań Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr, wersja z dnia 09.10.2006 r.
19. Lubuski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013. Wstępny projekt.
20. Lista obszarów Natura 2000 w Województwie Lubuskim.
21. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 -2013 (PROW 2007 -2013). Projekt W-06/VII/06.
22. Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Narodowa Strategia Spójności 2007 – 2013. Projekt przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31.05.2006 r.
23. Lubuska Regionalna Strategia Innowacji. Diagnoza, struktura, system. Most między nauką i gospodarką.
24. Narodowy Strategiczny Plan Ramowy dla wykorzystania Funduszy Strukturalnych UE w Niemczech w latach 2007-2013.
25. Wersja wstępna Programu Operacyjnego Landu Brandenburgii dla Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w okresie wsparcia 2007-2013.

26. Wersja wstępna Programu Operacyjnego Landu Brandenburgii dla Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w okresie wsparcia 2007-2013.
27. Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich Brandenburgii i Berlina 2007-2013 (wersja wstępna z 12.07.2006 r.).

Załącznik 2. Ocena Ex-Ante

Ocena Ex-Ante Programu Operacyjnego Współpracy Przygranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 w ramach „Europejskiej Współpracy Terytorialnej” – Streszczenie

Raport został przygotowany przez zespół:

prof. Tadeusz Kudłacz, dr Marek Reichel

1. WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie jest streszczeniem obszernej pracy poświęconej ocenie ex - ante, ujętego w powyższym tytule, Programu Operacyjnego. Pełna wersja oceny powstała w wyniku szeregu konsultacji dokonanych pomiędzy:

1. Podzespołami (polskim i niemieckim) przeprowadzającymi ewaluację Programu.
2. Podzespołami ewaluacji a ministerstwami (polskim i niemieckim) odpowiedzialnymi za przygotowanie Programu i jednocześnie zlecającymi przeprowadzenie oceny ex - ante.
3. Podzespołami ewaluacji a zespołem roboczym opracowującym Program.

Szczególne znaczenie dla ostatecznego wyniku oceny miały następujące dwa spotkania:

4. W dniu 13 grudnia odbyło się w Zielonej Górze spotkanie polskiego i niemieckiego podzespołu ewaluacji z Zespołem opracowującym Program oraz przedstawicielami władz Polski i Niemiec nt. wstępnych wyników ewaluacji.
5. W dniu 15 stycznia 2007 odbyło się w Zielonej Górze ponowne spotkanie w składzie jak wyżej, poświęcone omówieniu sposobu uwzględnienia w Programie wyników ewaluacji.

W wyniku szeregu konsultacji zespołów: Programującego, Ewaluacji oraz Instytucji Zlecających (ministerstw), powstawały kolejne wersje Programu Operacyjnego. Prezentowane streszczenie dotyczy oceny wersji trzeciej i ostatecznej Programu, z lutego 2007 roku.

Kocową wersję oceny ex - ante Programu Operacyjnego przygotował polski podzespół. Podstawą tej oceny były:

- a) wyniki własnych prac oceniających nad Programem,
- b) wyniki oceny podzespołu niemieckiego,
- c) wyjaśnienia i ustalenia czynione w trakcie konsultacji, w tym szczególnie podczas sygnalizowanych wyżej spotkań w Zielonej Górze.

W niniejszym streszczeniu ograniczono się jedynie do prezentowania najważniejszych wartości przedmiotowego Programu Operacyjnego oraz istotniejszych rekomendacji, których uwzględnienie może przyczynić się (nawet w trakcie realizacji) do lepszej użyteczności Programu. Należy podkreślić, że znacząco większa liczba wniosków i rekomendacji wysuwana była, zarówno przez niemiecki, jak i polski podzespół ewaluacji pod adresem wcześniejszych wersji Programu. Zostały one jednak uwzględnione w ustaleniach i zapisach ostatecznej postaci Programu.

Zgodnie z ustaleniami Instytucji Zlecających przedmiotem ewaluacji było pięć zadań częściowych, które syntetycznie scharakteryzowane są w następnym rozdziale streszczenia.

Dla wyrobienia poglądu o pełnej wersji Raportu oceny ex - ante omawianego Programu Operacyjnego, poniżej przytoczony został jego spis treści.

1. Streszczenie raportu
2. Wprowadzenie
3. Przyjęte założenia i opis zastosowanej metodyki
 - 3.1. Założenia badawcze
 - 3.2. Realizowane zadania
 - 3.3. Obszary problemowe w ramach kolejnych zadań
 - 3.4. Przebieg prac nad ewaluacją
 - 3.5. Macierze celów i priorytetów
4. Weryfikacja analizy społeczno – ekonomicznej oraz ocena jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju regionu (Zadanie badawcze 1)
 - 4.1. Ogólna charakterystyka Programu Operacyjnego
 - 4.2. Trafność doboru obszarów diagnostycznych
 - 4.3. Użyteczność diagnozy
 - 4.4. Trafność i użyteczność analizy SWOT
 - 4.5. Kompletność diagnozy
 - 4.6. Spójność wewnętrzna diagnozy
 - 4.7. Wnioski i rekomendacje
5. Ocena uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności części projekcyjnej Programu Operacyjnego (Zadanie badawcze 2)
 - 5.1. Ogólna charakterystyka części projekcyjnej
 - 5.2. Przejrzystość i kompletność części projekcyjnej Programu
 - 5.3. Spójność relacji diagnoza – projekcja oraz trafność doboru celów i priorytetów w świetle zidentyfikowanych uwarunkowań rozwoju
 - 5.4. Skuteczność i efektywność projektowanych interwencji oraz trwałość generowanych procesów rozwoju
 - 5.5. Trafność projekcji finansowych
 - 5.6. Wnioski i rekomendacje

6. Ocena spójności zewnętrznej części projekcyjnej Programu z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi (Zadanie badawcze 3)
 - 6.1. Uwagi wstępne
 - 6.2. Spójność PO ze Strategią Rozwoju Województwa
 - 6.3. Spójność PO ze Regionalnym Programem Operacyjnym
 - 6.4. Spójność PO ze Strategią Rozwoju Kraju
 - 6.5. Spójność PO z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia
 - 6.6. Spójność PO z polityką ekologiczną państwa o oceną oddziaływania programu operacyjnego na środowisko
 - 6.7. Spójność PO ze Strategicznymi Wytocznymi Wspólnoty
 - 6.8. Spójność PO z ustaleniami Strategii Lizbońskiej
 - 6.9. Wnioski i rekomendacje
7. Ocena rezultatu i oddziaływania (Zadanie badawcze 4)
 - 7.1. Identyfikacja wskaźników proponowanych dla celów i priorytetów PO
 - 7.2. Kompletność wskaźników
 - 7.3. Propozycje uzupełnienia braków
 - 7.4. Ocena wskaźników oddziaływania i rezultatu z punktu widzenia ich właściwego przyporządkowania
 - 7.5. Ocena wskaźników z punktu widzenia ich merytorycznego uzasadnienia
 - 7.6. Ocena wskaźników z punktu widzenia możliwości technicznej pomiaru, dokładności pomiaru, częstotliwości pomiaru
 - 7.7. Ocena wskaźników z punktu widzenia ich wewnętrznej spójności
 - 7.8. Ocena wskaźników z punktu widzenia ich zgodności ze wskaźnikami stosowanymi w programach wyższego rzędu i programach współzależnych
 - 7.9. Ocena realności proponowanych wartości docelowych wskaźników
 - 7.10 Wnioski i rekomendacje
8. Ocena proponowanych rozwiązań systemu wdrażania PO (Zadanie badawcze 5)
 - 8.1. Ogólna charakterystyka systemu wdrażania PO
 - 8.2. Zgodność przyjętych rozwiązań w zakresie wdrażania PO w aspekcie przepisów krajowych i wspólnotowych
 - 8.3. Efektywność i skuteczność zaprojektowanego systemu wdrażania
 - 8.4. Wnioski i rekomendacje

2. ZADANIA EWALUACJI, PRZYJĘTE ZAŁOŻENIA ORAZ ZARYS ZASTOSOWANEJ METODYKI

2.1. WAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA BADAWCZE

W realizacji oceny *ex-ante* Programu Operacyjnego dla Brandenburgii i Województwa Lubuskiego przyjęto kilka założeń dotyczących, z jednej strony charakteru ocenianego

dokumentu, z drugiej zaś celu, zakresu oraz podstawy odniesienia formułowanych ocen. Przyjęto m.in., że:

1. Cele oceny ex-ante wiążą się ściśle z zawartymi w odpowiednich dokumentach, wytycznym Komisji Europejskiej w zakresie ewaluacji ex-ante. Zgodnie z nimi cele te wyjaśniają pytania ewaluacyjne, które ogólnie rzecz biorąc bazują na kryteriach oceny, pogrupowanych w następujące główne kategorie⁷⁶⁾:
 - związane z trafnością programu,
 - związane z jego skutecznością,
 - związane z jego efektywnością
 - związane z jego użytecznością i trwałością w dłuższej perspektywie czasowej.
2. Przyjmuje się, że wyniki przeprowadzanej ewaluacji powinny przyczynić się do udoskonalenia PO. Założenie to sprawia, iż może zaistnieć asymetria pomiędzy wskazywanymi stronami pozytywnymi Programu a ocenami umożliwiającymi jego poprawę (przynajmniej w etapach ocen dotyczących początkowych wersji Programu).
3. Dla realizacji każdego z zadań ewaluacji (o zadaniach traktuje poniższy podrozdział 2.2) sformułowane zostały zespoły kryteriów oceny, rozwijane następnie przez zestawy pytań ewaluacyjnych ukierunkowujących przeprowadzane oceny.
4. Od strony metodycznej przeprowadzana ewaluacja oparta jest na odpowiednich wytycznych Komisji Europejskiej zawartych w odpowiednich dokumentach stanowiących przewodnik dla zespołów ewaluacji.
5. W przeprowadzanej ewaluacji brano także pod uwagę Procedury, wydane przez Ministerstwa będące Instytucjami Zlecającymi ewaluację (polskim i niemieckim).
6. W ustaleniach z Instytucjami Zlecającymi przyjęto, że podstawą przeprowadzanej ostatecznej oceny będzie trzecia wersja Programu Operacyjnego. Dostarczono ją w lutym 2007 roku.

⁷⁶⁾ Zob. *Guide to the Evaluation of Socio-Economic Development*, www.evaled.info/frame_guide_part2.asp

2.2. REALIZOWANE ZADANIA

Ocena szacunkowa ma na celu przyczynienie się do poprawienia i wzmocnienia jakości Programu Operacyjnego dla Brandenburgii i Województwa Lubuskiego, ma więc znaczenie jak najbardziej praktyczne i jest elementem procesu decyzyjnego, którego ostatecznym efektem będzie optymalizacja podziału środków budżetowych w ramach programów operacyjnych oraz poprawa jakości programowania. Dlatego ważnym elementem procesu ewaluacji były sygnalizowane wcześniej konsultacje.

Zgodnie z założeniami poczynionymi w trakcie szczegółowych uzgodnień z Instytucjami Zlecającymi ewaluacja Programu Operacyjnego przeprowadzana jest w przekroju pięciu następujących zadań głównych:

- **Zadanie 1. Weryfikacja analizy społeczno – ekonomicznej oraz ocena jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju regionu.**

Celem tego zadania jest dokonanie analizy części diagnozującej Programu, głównie pod kątem trafności identyfikacji problemów oraz jakości opisów stwarzających podstawę formułowania celów rozwoju oraz zakresu interwencji. Analiza kontekstu społeczno – gospodarczego dokonana w Programie Operacyjnym jest niezbędna, aby określić różnicowania rozwojowe i na tej podstawie dokonać właściwego wyboru celów rozwoju i priorytetów planowanej w ramach Programu Operacyjnego interwencji. Zadanie ewaluatora polega w tym względzie na weryfikacji dokonanej przez region analizy pod kątem poprawności i trafności zidentyfikowanych wyzwań, potrzeb i problemów rozwojowych, w tym specyficznych problemów wynikających z charakterystyki terytorialnej danego regionu.

- **Zadanie 2. Ocena uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej Programu Operacyjnego.**

Celem tej części analizy jest ocena zasadności zaproponowanych rozwiązań w odniesieniu do celów rozwoju (priorytetów) i zakresu interwencji w kontekście ich trafności, skuteczności i efektywności oraz zachowania równowagi pomiędzy tymi interwencjami, które promują wzrost gospodarczy, a tymi dotyczącymi spójności społecznej i przestrzennej oraz trwałości w długim okresie.

- **Zadanie 3. Ocena spójności zewnętrznej części projekcyjnej Programu z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi.**

Badanie spójności zewnętrznej Programu Operacyjnego zmierza w kierunku oceny rodzaju i siły związków Programu – jego części diagnostycznej i projekcyjnej – z ważnymi unijnymi, krajowymi i wojewódzkimi politykami i będącymi ich odwzorowaniem, dokumentami programowymi. Badanie oparte jest głównie na analizie

dokumentów planistyczno-strategicznych na wyżej wymienionych poziomach programowania.

➤ **Zadanie 4. Ocena oczekiwanego rezultatu i oddziaływania**

Celem analizy jest zweryfikowanie zasadności zaproponowanych w Programie Operacyjnym wskaźników oraz szansy osiągnięcia ich wartości docelowych. Ocena doboru proponowanych w PO wskaźników kwantyfikujących priorytety została dokonana z punktu widzenia kilku kryteriów ujmowanych w prezentowanych dalej pytaniach ewaluacyjnych (podrozdział 2.3).

➤ **Zadanie 5. Ocena proponowanych rozwiązań systemu wdrażania Programu Operacyjnego**

Ogólny zakres ewaluacji systemu wdrażania PO obejmie następujące zagadnienia:

- struktura instytucjonalna i rozwiązania organizacyjne,
- zasoby materialne i niematerialne systemu,
- system oceny i wyboru projektów,
- wspólnotowa wartość dodana (partnerstwo, planowanie wieloletnie, monitoring, zarządzanie finansowe, a także wymiana doświadczeń i tworzenie sieci na poziomie międzynarodowym, krajowym i regionalnym).

2.3. PYTANIA EWALUACYJNE W RAMACH KOLEJNYCH ZADAŃ

ZADANIE 1. Weryfikacja analizy społeczno-ekonomicznej oraz ocena jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju regionu

- 1. Czy trafnie zidentyfikowane zostały wyzwania, potrzeby i problemy rozwojowe w regionie w sferach wsparcia programu, w tym specyficzne potrzeby i problemy wynikające z przygraniczności regionu i związanych z tym kierunków współpracy?**

Pytania pomocnicze:

- ↳ Czy dokonany dobór dziedzin diagnozy odwołuje się do jasnych kryteriów wyboru (np. przyjętej aksjologii, ważności dla rozwoju, zasady subsydiarności), a także czy jest trafny w świetle tych kryteriów ?
- ↳ Na ile trafnie formułuje się założenia dotyczące spodziewanych tendencji zmian w zakresie wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju (czy założenia takie są rozważane)?
- ↳ Czy diagnoza uwzględnia społeczno-gospodarczą, ekologiczną i przestrzenną specyfikę regionu?
- ↳ Czy diagnoza trafnie identyfikuje problemy rozwoju strefy przygranicznej?

2. Na ile przedstawiona diagnoza stwarza podstawę identyfikacji i priorytetyzacji celów rozwoju , zakresu interwencji oraz kierunków współpracy?

Pytania pomocnicze:

- ↳ Czy jasno zdefiniowano dotychczasowe i zakładane determinanty społeczno-gospodarczego rozwoju (czynniki, bariery)?
- ↳ Na ile opisy diagnozy ujawniają bardziej trwałe procesy rozwoju
- ↳ Czy dokonane zostało ekstrapolacyjne rozpoznanie następstw dotychczasowych trendów rozwoju regionu?

3. Czy przedstawiona analiza SWOT stanowi pomost łączący diagnozę z częścią projekcyjną PO?

Pytania pomocnicze:

- ↳ Czy analiza SWOT jest generalizacją zapisów diagnozy,
- ↳ Czy analiza SWOT ujawnia hierarchię ważności uwarunkowań rozwoju?
- ↳ Czy analiza SWOT, zgodnie z istotą „diagnozy strategicznej” dostatecznie respektuje zasadę selekcji?
- ↳ Czy zastosowano klarowne kryteria rozróżniania: strony silne – szanse oraz strony słabe – zagrożenia?
- ↳ Czy z analizy SWOT wynikają wskazania dla celów rozwoju i kierunków działań, w tym kierunków współpracy?
- ↳ Czy mocne strony pozwalają na wykorzystanie zewnętrznych szans rozwojowych i pomagają uniknąć zagrożeń oraz czy słabe strony sytuacji zewnętrznej nie zablokują wykorzystania szans rozwojowych i nie wzmocnią zagrożeń?

4. Czy podstawy źródłowe oraz formalne aspekty opisów diagnostycznych są wystarczające poprawne?

Pytania pomocnicze:

- ↳ Czy wykorzystane źródła informacji są:
 - jasno przedstawione?
 - wystarczające?
 - wiarygodne?
- ↳ Czy struktura opisów diagnostycznych jest logiczna?
- ↳ Czy zastosowany język i terminologia są klarowne?

5. Czy elementy diagnozy PO cechuje dostateczna spójność?

ZADANIE 2. Ocena uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej PO

1. Czy jasno zostało zdefiniowane w Programie co (działania), po co (cele), za pomocą czego (instrumenty), przez kogo (podmioty), kiedy będzie podejmowane?

Pytania pomocnicze

- ↳ Czy jasne jest rozróżnienie: cele, priorytety, kierunki działań?
- ↳ Czy opisy każdego z nich oddzielnie są przekonujące w kontekście szerszych zjawisk, których dotyczą?
- ↳ Czy Program jasno precyzuje instrumenty realizacji, podmioty odpowiedzialne, etapy realizacji (harmonogramy), parametry, monitoring?

2. Czy trafnie sformułowane zostały cele i priorytety Programu w stosunku do potrzeb zidentyfikowanych w opisach diagnostycznych, a także w analizie SWOT, w tym potrzeb specyficznych wynikających z charakterystyki terytorialnej regionu?

Pytania pomocnicze:

- ↳ Czy cele trafnie odwzorowują ujęte wcześniej w PO najważniejsze wyzwania regionalnej gospodarki, w tym wyzwania związane z przygraniczną współpracą?
- ↳ Czy właściwie oszacowano ryzyko związane z występowaniem czynników zewnętrznych?
- ↳ Czy przedstawiona jest wystarczająca argumentacja dla stawianych celów, priorytetów i obszarów interwencji?
- ↳ Czy zachowana została trafność doboru priorytetów rozwoju w świetle analizy SWOT?
- ↳ Czy priorytety w zbiorze projektowanej interwencji wynikają z dokonanej w części diagnostycznej priorytetyzacji problemów rozwoju regionu (współpracy)?
- ↳ Jakie priorytety, wśród przedstawionych, w świetle analizy SWOT wydają się wątpliwe, a ewentualnie jakie zostały pominięte?

3. Czy w PO przedstawione zostały uzasadnione ekonomicznie i społecznie sposoby rozwiązywania problemów zidentyfikowanych w części diagnostycznej?

Pytania pomocnicze:

- ↳ Czy jest możliwe, ale i konieczne, koncentrowanie się na wszystkich wymienionych obszarach będących celami rozwoju?
- ↳ Czy możliwe jest wskazanie bardziej efektywnej struktury interwencji (zasada mini-max)?
- ↳ Czy projektowane działania interwencyjne generować mogą trwałe efekty rozwoju?
- ↳ Jaka jest proporcja między innowacyjnymi a tradycyjnymi w sposobami projektowanej interwencji?
- ↳ Czy był rozważany typ i siła związków (wzajemna neutralność, konfliktowość, związki synergiczne) pomiędzy poszczególnymi priorytetami i działaniami?
- ↳ Czy interwencja publiczna nie wywołuje zniekształcenia ekonomicznego?
- ↳ Czy zaplanowano interwencję publiczną w tych obszarach, gdzie rynek nie działa w sposób zgodny z oczekiwanym interesem publicznym?

- ↳ Czy zachowana została względna równowaga w obszarach interwencji pomiędzy celami gospodarczymi (efektywność) i społecznymi (równość, sprawiedliwość) – pamiętając oczywiście, że RPO nie jest wspierany przez EFS?
- ↳ Czy Program podejmuje kwestię wzrostu spójności terytorialnej?

4. Czy realne jest osiągnięcie celów zawartych w PO przy założonej alokacji zasobów finansowych na poszczególne priorytety?

Pytania pomocnicze:

- ↳ Czy realistyczne są przyjęte założenia projekcji finansowej?
- ↳ Czy osiągnięcie zaplanowanych celów jest realistyczne w zestawieniu z projektowanymi środkami finansowymi?
- ↳ Czy osiągnięcie zaplanowanych celów jest realne w przewidzianym czasie i przy przewidzianych możliwościach wykonawczych?

ZADANIE 3. Ocena spójności zewnętrznej PO z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi

W realizacji zadania 3 zastosowane zostało jedno tylko podstawowe kryterium, a mianowicie kryterium spójności:

Kryterium to rozwijają dwa następujące pytania:

- ↳ Czy Program nie jest sprzeczny (jeżeli jest, następuje jasne sprecyzowanie, „co i w jakim zakresie” jest sprzeczne),
- ↳ Czy Program uwzględnia ustalenia zawarte w porównywanych programach (politykach); dotyczy zwłaszcza tych, które stanowią wytyczne lub programy ogólniejsze.

Przedstawione kryterium ewaluacji i wynikające z niego pytania odnoszą się do badania relacji między Programem Operacyjnym a ważnymi dokumentami poziomu wojewódzkiego, krajowego i UE.

Obszarami oceny w ramach powyższych dokumentów są:

- ↳ spójność wartości (jeżeli takie są do zidentyfikowania w porównywanych dokumentach),
- ↳ spójność diagnoz (tam, gdzie wyraźne elementy diagnostyczne występują, w zakresie najbardziej ogólnych wniosków będących konkluzjami oceny uwarunkowań i czynników),
- ↳ spójność celów,
- ↳ spójność priorytetowych obszarów interwencji (tam, gdzie to możliwe),
- ↳ spójność ram instytucjonalno-finansowych (tam, gdzie to możliwe).

ZADANIE 4. Ocena oczekiwanego rezultatu i oddziaływania

W zadaniu 4 w efekcie postępowania ewaluacyjnego udzielono odpowiedzi na następujące pytania:

- ↳ Czy wskaźniki są poprawne i uzasadnione merytorycznie?
- ↳ Czy wskaźniki są logicznie powiązane z celami i priorytetami?
- ↳ Czy związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy produktami, rezultatami i oddziaływaniami zostały prawidłowo zdefiniowane?
- ↳ Czy wskaźniki są spójne w obrębie PO oraz ze wskaźnikami zawartymi w NSRO?
- ↳ Czy wskaźniki są mierzalne, dostępne, a koszt ich pozyskania nie jest nadmierny?
- ↳ Czy wskaźniki i ich wartości docelowe tworzą podstawę dla przyszłego systemu monitoringu i ewaluacji wdrażania programu operacyjnego?
- ↳ Czy w świetle zapisów Programu Operacyjnego (biorąc pod uwagę alokacje finansowe) wartości docelowe są realne i jaka jest szansa ich osiągnięcia?
- ↳ Jaki będzie szacowany wpływ Programu na realizację celów Strategii Lizbońskiej?
- ↳ Jaki będzie szacowany wpływ Programu na spójność terytorialną obszaru objętego wsparciem?

ZADANIE 5. Ocena proponowanego systemu wdrażania

Ocena proponowanego systemu wdrażania obejmuje:

- ↳ strukturę instytucjonalną i rozwiązania organizacyjne systemu wdrażania PO,
- ↳ zasoby materialne i niematerialne systemu,
- ↳ system oceny i wyboru projektów,
- ↳ wspólnotową wartość dodaną (partnerstwo, planowanie wieloletnie, monitoring, zarządzanie finansowe, a także wymiana doświadczeń i tworzenie sieci na poziomie międzynarodowym, krajowym i regionalnym).

Udzielone zostały odpowiedzi na następujące pytania:

- 1. Czy przyjęte rozwiązania prawno-organizacyjne spełniają wymogi Programu Operacyjnego współfinansowanego z funduszy strukturalnych w aspekcie przepisów krajowych i wspólnotowych?**
- 2. Czy zaprojektowany system wdrażania jest zaprojektowany w sposób umożliwiający efektywną realizację Programu i skuteczne osiągnięcie jego celów?**

Pytania pomocnicze:

- ↳ czy zaproponowany system finansowy gwarantuje maksymalną sprawność realizacji Programu?
- ↳ czy system wdrażania programu operacyjnego uwzględnia w odpowiednim stopniu zasadę partnerstwa i podziału odpowiedzialności wynikającego z polskiego prawa?
- ↳ czy podział kompetencji wdrażania jest poprawny i klarowny?
- ↳ czy zaproponowany system monitoringu gwarantuje maksymalną sprawność realizacji Programu?

↳ czy istnieje wystarczająca zdolność administracji regionalnej / centralnej do wdrożenia Programu Operacyjnego?

3. USTALENIA, WNIOSKI I REKOMENDACJE

Prezentowane poniżej oceny uporządkowano w kolejności zadań realizowanej ewaluacji Programu. Warto przypomnieć, że zadania te są syntetycznie scharakteryzowane w powyższym podrozdziale 2.2, zaś pytania ewaluacyjne ujęto w podrozdziale 2.3 niniejszego streszczenia.

ZADANIE 1.

Weryfikacja analizy społeczno – ekonomicznej oraz ocena jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju regionu.

Zadanie dotyczyło oceny części diagnostycznej Programu. Analiza tej części ocenianego dokumentu była prowadzona przede wszystkim pod kątem trafności wyspecyfikowanych potrzeb i problemów regionu. Zbadano tu również jakość uzasadnień ich wyboru. Należy sobie zdawać sprawę, że rzetelnie opracowana diagnoza regionu dotycząca problematyki społeczno – gospodarczej pozwoli na poprawne wskazanie specyficznych dla regionu różnicowań rozwojowych. Te z kolei umożliwią właściwe określenie celów rozwoju i priorytetów planowanej interwencji.

Zadanie 1 zostało podzielone na kilka etapów.

Pierwszy etap oceniał trafność zidentyfikowanych wyzwań, potrzeb i problemów rozwojowych w regionie w sferach wsparcia Programu. Zwracano w nim uwagę również na specyficzne potrzeby i problemy wynikające z przygraniczności regionu i wyspecyfikowanych kierunków współpracy. Ewaluator oceniał czy dobór dziedzin diagnozy wynikał z przyjęcia jasnych kryteriów wyboru, a także czy był trafny w świetle wyszczególnionych kryteriów. Rozpatrywano tu również czy Autorzy Programu formułowali w tekście diagnozy spodziewane tendencje zmian w zakresie wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju. Nie bez znaczenia dla jakości diagnozy było również określenie czy zamieszczono kompletne informacje na temat społeczno – gospodarczej, ekologicznej i przestrzennej specyfiki regionu. W końcu starano się odpowiedzieć czy część diagnostyczna Programu trafnie identyfikuje problemy rozwoju strefy przygranicznej.

Kolejny etap dotyczył oceny, czy część diagnostyczna Programu jest podstawą identyfikacji i priorytetyzacji celów rozwoju regionu, zakresu planowanej interwencji oraz wyznaczonych kierunków współpracy. W etapie tym skupiono się m.in. na ocenie czy w klarowny sposób zdefiniowano dotychczasowe i zakładane determinanty społeczno – gospodarczego rozwoju. Zwracano uwagę czy w tekście diagnozy zidentyfikowano czynniki wpływające pozytywnie na rozwój społeczno – gospodarczy oraz czy trafnie wyznaczono bariery ograniczające ten rozwój. Analiza diagnozy była tu

prowadzona także pod kątem identyfikacji, w tekście tej części Programu, bardziej trwałych procesów rozwoju regionu, a także czy Autorzy Programu zamieścili ekstrapolacyjne rozpoznanie następstw dotychczasowych trendów rozwoju regionu.

Etap trzeci dotyczył oceny analizy SWOT w kontekście pełnienia przez nią roli swoistego pomostu pomiędzy częścią diagnostyczną a projekcyjną Programu. W tym etapie w pierwszej kolejności sprawdzono czy zapisy znajdujące się w macierzy SWOT mają swoje źródło w diagnozie regionu oraz czy dobór elementów tej macierzy jest trafny w świetle zidentyfikowanych problemów rozwoju regionu. Nie bez znaczenia dla jakości wykonania analizy SWOT było poszukiwanie, czy ujawnia ona hierarchię ważności prezentowanych w niej uwarunkowań rozwoju regionu. Skupiono się tu również na: ocenie respektowania przez analizę SWOT zasady selekcji, zastosowania jasnych kryteriów rozróżniania silnych stron i szans regionu oraz słabych stron i zagrożeń, możliwości wskazania na jej podstawie celów rozwoju i kierunków działań Programu.

Następnie (czwarty etap) sprawdzono czy w części diagnostycznej zastosowano się do formalnych wymogów stawianych tego rodzaju opisom. Oceniano tutaj wykorzystane źródła informacji pod kątem jakości ich przedstawienia. Analiza dotyczyła także tego, czy źródła informacji są wiarygodne i wystarczające. Zwrócono również uwagę na logiczność opisów diagnostycznych, ich język i klarowność stosowanej terminologii.

Z kolei w etapie piątym oceniano elementy diagnozy Programu Operacyjnego pod kątem spójności.

Jednym z celów oceny *ex- ante* jest wzmocnienie PO. Część diagnostyczna w ogólnej ocenie spełnia swą funkcję, tzn. dostarcza uzasadnienia większości celów i priorytetów. W opinii oceniającego warto zapoznać się z następującymi uwagami nasuwającymi się po analizie części diagnostycznej Programu:

1. Właściwie umotywowano konieczność powstania Programu.

Już we wprowadzeniu można wskazać na dobre umotygowanie konieczności powstania ocenianego Programu Operacyjnego dla Brandenburgii i Województwa Lubuskiego. Stwierdza się mianowicie, że *Niniejszy Program tworzy podstawę do uzyskania wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) dla dalszego rozwoju współpracy transgranicznej między Polską (Województwem Lubuskim) i Brandenburgią na lata 2007 – 2013.* (s. 1).

2. Słusznie podczas prowadzonych prac nad Programem zauważono konieczność kierowania się selektywnością rozważanych problemów.

W następnym rozdziale *Przebieg procesu konsultacji* Autorzy Programu wyraźnie zaznaczają, że istotą prowadzonych prac musi być selektywność rozważanych problemów – w *procesach konsultacji i planowania skupiono się na jego*

najistotniejszych celach i zadaniach, które zapewniają osiągnięcie najlepszych efektów współpracy transgranicznej oraz priorytetów wspólnotowych (s. 3).

oraz:

Rozdział 4 stanowi charakterystykę społeczno–gospodarczą obszaru wsparcia. Jak słusznie zauważają Autorzy Programu prezentowana charakterystyka powinna selektywnie opisywać jedynie te zagadnienia, które są istotne dla obszaru wsparcia z punktu widzenia rozpatrywanej w Programie transgraniczności – *wymienione zostaną tylko takie aspekty i dane, gdzie mamy do czynienia z istotnymi, wynikającymi z przygranicznego położenia różnicami w stosunku do średnich wartości regionalnych i narodowych (s. 8).*

3. Dobrym rozwiązaniem było umieszczenie analizy SWOT w osobnym rozdziale. Po takim zabiegu część diagnostyczna obejmuje 3 rozdziały. Analiza SWOT jest podsumowaniem prezentowanej w rozdziałach 3 i 4 części diagnostycznej.

Nawiązując do uwagi o logiczności układu Programu należy wyraźnie podkreślić, że pozytywnie ocenia się fakt, iż wyodrębniono analizę SWOT do osobnego rozdziału. Stanowi ona z jednej strony podsumowanie części diagnostycznej, a z drugiej strony jest wstępem do części projekcyjnej Programu. Dzięki takiemu zabiegowi klarowność struktury Programu Operacyjnego jest odpowiednia.

4. W analizie SWOT Autorzy Programu wskazali na właściwe potrzeby i problemy regionu.

W Programie Autorzy prawidłowo wyeksponowali potrzeby i problemy wynikające z przeprowadzonej analizy SWOT. Problemy te bardziej szczegółowo prezentują opisy diagnostyczne.

W efekcie można z przekonaniem stwierdzić, że identyfikacja występujących problemów w obszarze Brandenburgia – Województwo Lubuskie została dokonana właściwie.

5. Spełniono wymóg przeprowadzenia konsultacji społecznych.

W tej części dokumentu można odnaleźć wykaz prowadzonych spotkań służących powstaniu ocenianego Programu Operacyjnego. Prezentowana lista pokazuje, że wymogi stawiane tego typu Programom, dotyczące przeprowadzenia konsultacji społecznych, zostały spełnione.

6. Analizę SWOT można było poprzedzić komentarzem, z którego będzie jasno wynikać sposób przygotowania tej macierzy (jaką metodę zastosowano do wyselekcjonowania mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń).

Przed skonstruowaniem macierzy SWOT warto byłoby zamieścić krótki komentarz dotyczący sposobu wykonania analizy SWOT (jakie kryteria decydowały o wyodrębnieniu mocnych i słabych stron, a jakie szanse i zagrożenia). Przypomnijmy tu jedynie, że analiza SWOT może być zbudowana według schematu – mocne i słabe strony (determinanty wewnętrzne regionu) – szanse i zagrożenia (otoczenie regionu). Można również zastosować inne podejście i określać słabe i mocne strony w odniesieniu do sytuacji dotychczasowej, a szanse i zagrożenia do przyszłości.

7. Te zapisy analizy SWOT, które nie wynikają z części diagnostycznej w prawidłowy sposób uzupełniono informacją (we wstępie do rozdziału 5), że pochodzą one z innych ważnych i obowiązujących dokumentów planistycznych regionu. Autorzy powołali się na Söstra, Regionomika, SLS Analyse zur sozioökonomischen Lage im Land Brandenburg; Analizę Społeczno – Gospodarczą Województwa Lubuskiego; Koncepcję Rozwoju i Działania Euroregionów Pro Europa Viadrina (2007) i Sprewa – Nysa – Bóbr (19.10.2006r.) Podobna uwaga dotyczy całej części diagnostycznej Programu.

Na pozytywną ocenę zasługuje informacja podana na początku tego rozdziału informująca o tym, iż dodatkowe fakty dotyczące opisywanego obszaru (szczególnie jego polskiej strony) odnaleźć można również w innych dokumentach – *Analiza i opis sięgają do istotnych analiz społeczno – gospodarczych niemieckiego i polskiego regionu, względnie do analiz SWOT przedłożonych w koncepcjach rozwoju i działania obu Euroregionów* (w przypisie podano pełne nazwy dokumentów ze wspomnianymi analizami).

8. Można było rozważyć dodanie kilku pozycji w szansach i zagrożeniach, które dotyczyłyby otoczenia regionu.

Zauważyć też można, że zaproponowany układ analizy SWOT jest nieco ubogi z uwagi na to, iż nie zamieszczono w nim opisów traktujących o otoczeniu regionu. Oceniający postuluje więc rozważenie wzbogacenia charakteryzowanej analizy poprzez uwzględnienie przy tworzeniu macierzy SWOT, także otoczenia zewnętrznego (szanse i zagrożenia). Pozwoliłoby to na podniesienie jakości prezentowanej analizy.

9. Lepiej można było opisać zamieszczone w analizie informacje tak, by zapisy w poszczególnych segmentach analizy SWOT nie pozostawały w sobie w sprzeczności (uwaga dotyczy w zasadzie polskiej wersji językowej Programu).

Warto tu również wskazać na zapisy, co do których można mieć inne zastrzeżenia:

- *Tzw. położenie „pomiędzy” (słabe strony) – należy lepiej opisać, szczególnie że w mocnych stronach jako pierwsze wyszczególniono korzystne położenie gospodarczo – geograficzne.*

- *Marginalne powiązania gospodarcze (słabe strony)* – kłóci się z zapisem w mocnych stronach *Doświadczenia przedsiębiorstw we współpracy transgranicznej*. By pozostawić te zapisy, należy do nich dodać krótkie wyjaśnienie, tak by wyeliminować pojawiające się wątpliwości.
- *Dalsze ograniczenia rozwoju gospodarczego ze względu na przygraniczne położenie (zagrożenia)* – zapis jest niezrozumiały z uwagi na zapis pojawiający się w innym miejscu, *Korzystne położenie gospodarczo – geograficzne (mocne strony)*.

Użyteczność analizy SWOT po dostosowaniu się do przedstawionych zaleceń byłaby znacznie wyższa. Niewielkie zmiany sugerowane w tym podrozdziale nadadzą jej klarowny wydźwięk i wyraźniej będą wskazywać na podane w tekście Programu Operacyjnego potrzeby regionu, w ramach których będzie konstruowana część prognostyczna Programu.

Uwzględniono w analizie SWOT doświadczenia wynikające z uczestnictwa regionu w programie pomocowym (PIW Interreg III A) w poprzednim okresie wsparcia.

Struktura części diagnostycznej jest w ogólnym zarysie klarowna. Analizę SWOT umieszczono prawidłowo na końcu części diagnostycznej. Powinno to pozwolić na uwzględnienie w prezentowanej macierzy, także wniosków z dotychczasowych doświadczeń regionu w zakresie wdrażania programów pomocowych .

- 10. Właściwie zredagowano strukturę całego dokumentu – zachowując logiczną kolejność opisywanych treści: część diagnostyczna – analiza SWOT - część prognostyczna – wdrażanie i monitoring.**
- 11. Właściwym byłoby dokonać we wprowadzeniu krótkiej charakterystyki struktury dokumentu.**

Wprowadzenie do Programu należy ocenić pozytywnie, choć można by było wzbogacić go o dokładniejsze przedstawienie struktury całego PO.

- 12. Autorzy umiejętnie podawali źródła informacji zamieszczanych w Programie.**

Warto tu jeszcze zwrócić uwagę na powoływanie się Autorów na liczne materiały źródłowe. Częste odwołania świadczą o szerokim wykorzystaniu i dobrym udokumentowaniu źródeł informacji będących podstawą prac prowadzonych nad Programem.

Oznacza to, że pozytywnie należy ocenić wskazywanie przez Autorów źródeł pod prezentowanymi tablicami i rysunkami.

- 13. Można było lepiej wyeksponować potrzebę promocji walorów przyrodniczych regionu (rozdział 4).**

Nieznane jest szerzej bogactwo terenów przyrodniczych obszaru wsparcia. Autorzy podkreślają jednak, że kilka regionów jest znanych jako cele turystyczne (np. Ujście Warty, Rezerwat Biosfery Spreewald, jak również wielkoobszarowe formy ochrony przyrody w obu krajach jako cele podróży dla turystyki przyrodniczej) i stanowią dla obszaru wsparcia czynnik rozwoju gospodarczego, z perspektywą dalszej rozbudowy. Przesądają one o turystycznych zaletach obszaru wsparcia. Można w tym zakresie sugerować Autorom Programu lepsze, bardziej skuteczne promowanie walorów przyrodniczych regionu. Uwaga jest szczególnie ważna wobec spostrzeżenia Autorów, iż oferta turystyki transgranicznej jest znikoma i, jak dotąd mało znana.

14. Rozdział 5 można było zatytułować Podsumowanie części diagnostycznej Programu – analiza SWOT lub po prostu Analiza SWOT zamiast Podsumowanie analizy SWOT i jej konsekwencje dla planowanego wsparcia.

Z drobniejszych uwag warto jeszcze wskazać na następujące:

- 1. Uzupełnić stronę tytułową Programu Operacyjnego podając jego Autorów.**
- 2. Podać skład grup roboczych – niemieckich i polskich ekspertów – biorących udział w tworzeniu ocenianego Programu Operacyjnego. Można ich wskazać np. w załączniku do Programu.**

Jak wynika z uwag w rozdziale 2 ocenianego Programu – jego Autorami są odpowiednie władze – po stronie polskiej – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, a po stronie niemieckiej – Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgii. Zaznaczono również, że Program Operacyjnym powstał przy wsparciu m.in. następujących partnerów: *powiatów, miast na prawach powiatów i gmin; Krajowym Urzędem ds. Środowiska Brandenburgii, Wojewódzkim Inspektorem Ochrony Środowiska i różnorodnymi stowarzyszeniami na rzecz ochrony środowiska; Urzędem ds. Planowania w Brandenburgii; Agencją Pracy Brandenburgii oraz Wojewódzkim Urzędem Pracy (rozdział 2)*. Można również z tej części wprowadzenia wywnioskować, że współautorami tego dokumentu są także przedstawiciele Euroregionów Pro Europa Viadrina i Sprewa – Nysa – Bóbr oraz niemieccy i polscy eksperci (nie wymieniono ich jednak). Można byłoby uhonorować wspomnianych ekspertów wymieniając ich nazwiska przynajmniej w załączniku, gdzie przedstawi się cały skład tej grupy roboczej.

3. Szkoda, iż Program nie zauważa, że na analizowanym obszarze znajdują się dwa Euroregiony: Pro Europa Viadrina i Sprewa Nysa Bóbr.

Podczas wymieniania jednostek wchodzących w skład obszaru wsparcia Autorzy pominieli ważną informację dotyczącą faktu, iż na analizowanym w Programie obszarze położone są 2 Euroregiony: Pro Europa Viadrina i Sprewa –Nysa- Bóbr.

4. Tytuł rozdziału 3 – Analiza społeczno – gospodarcza oraz mocnych i słabych stron brzmiałby lepiej jako – Analiza społeczno – gospodarcza obszaru wsparcia.

W zakresie tytułu rozdziału 4 można mieć pewne zastrzeżenia. Zdaniem oceniającego należy go przeredagować. Wątpliwości nasuwają się przede wszystkim pod adresem jego fragmentu – (...) *oraz mocnych i słabych stron*. Tytułowa analiza społeczno – gospodarcza zawiera (lub powinna zawierać) zarówno charakterystykę mocnych i słabych stron jak również szans i zagrożeń regionu. Prezentowane informacje powinny wykazywać na pewne tendencje opisywanych zjawisk – zarówno pozytywnych jak i negatywnych. Odwołania do otoczenia (lub przyszłości w zależności od przyjętych założeń przy budowaniu macierzy SWOT) odgrywają w takiej charakterystyce istotną rolę i nie można ich pominąć.

5. W analizie SWOT warto konsekwentnie opisywać specyfikę regionalną również w szansach. Uzupełnić wtedy należałoby również informacje mocnych stron niemieckiej części obszaru wsparcia.

W ramach macierzy SWOT jako puste pozostawiono pola: zagrożenia w ramach obszaru Zasoby naturalne, środowisko, turystyka; mocne strony w obszarze Infrastruktura oraz zagrożenia w obszarze Szkolnictwo, współpraca i spotkania. Nie wypełniono również pola szanse określając Specyfikę polskiej i niemieckiej części regionu. Ponadto w polu mocne strony obszaru Specyfika polskiej i niemieckiej części regionu pokazano jedynie informacje w zakresie polskiej części regionu.

ZADANIE 2.

Ocena uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej Programu Operacyjnego.

Głównym celem zadania 2 jest analiza i ocena trafności, skuteczności i efektywności zaproponowanych celów rozwoju (priorytetów) Programu. Poza tym będzie tu brane pod uwagę zachowanie równowagi pomiędzy proponowanymi interwencjami z zakresu promowania wzrostu gospodarczego oraz dotyczącymi spójności społecznej i przestrzennej oraz trwałości w długim okresie.

Zadanie 2 podzielono na cztery etapy.

W pierwszym etapie ocenie poddano jakość zdefiniowania w Programie działań, celów, instrumentów, podmiotów i czasu planowanej interwencji. Skupiono się tu przede wszystkim na ocenie, czy w sposób klarowny dokonano rozdziału na cele, priorytety i kierunki działań. Analizie poddano również opisy instrumentów realizacji Programu, podmiotów odpowiedzialnych na realizację PO, harmonogram realizacji oraz monitoring Programu.

Etap drugi polegał na ocenie trafności sformułowania celów i priorytetów Programu w stosunku do potrzeb, jakie zostały zidentyfikowane w części diagnostycznej PO, w tym specyficznych potrzeb wynikających z terytorialnej charakterystyki regionu. Zbadano tu więc, czy cele trafnie odwzorowują ujęte wcześniej w Programie główne wyzwania regionalnej gospodarki z uwzględnieniem wyzwań związanych w przygraniczną współpracą. Podjęto również próbę oceny oszacowania przez Autorów Programu ryzyka związanego z występowaniem czynników zewnętrznych. Ważne w tym etapie było także określenie jakości argumentacji jaką posłużyli się Autorzy PO stawiając cele Programu, definiując priorytety i obszary interwencji. Dodatkowo starano się tu ocenić trafność doboru priorytetów rozwoju w kontekście przeprowadzonej w części diagnostycznej analizy SWOT.

W etapie trzecim podjęto próbę analizy i oceny zaproponowanych sposobów rozwiązywania problemów zidentyfikowanych w części diagnostycznej. Zbadano tu, czy możliwe i konieczne jest koncentrowanie się na wszystkich wymienionych obszarach będących celami rozwoju. Próbowano prowadzić rozważania dotyczące efektywności struktury planowanej interwencji w kontekście możliwości wskazania bardziej efektywnej struktury. Analizowano również: trwałość efektów rozwojowych generowanych przez projektowane działania, proporcje między innowacyjnymi, a tradycyjnymi sposobami projektowanej interwencji, wpływ interwencji publicznej na zniekształcenia procesów ekonomicznych. Sprawdzono także: czy zaplanowano interwencję publiczną w obszarach, gdzie rynek nie działa w sposób zgodny z oczekiwanym interesem publicznym, czy zachowano równowagę w obszarach interwencji pomiędzy celami gospodarczymi i społecznymi oraz czy Program podejmuje kwestie wzrostu spójności terytorialnej.

Ostatni (czwarty) etap to ocena realności osiągnięcia wyznaczonych celów w Programie w kontekście założonej alokacji zasobów finansowych na poszczególne priorytety. Zbadano tu realność przyjętych założeń projekcji finansowej, możliwość osiągnięcia zaplanowanych celów w świetle projektowanych środków finansowych, realność osiągnięcia zaplanowanych celów w przewidzianym czasie i przy przewidzianych możliwościach wykonawczych.

Cała część projekcyjna PO zasługuje na ogólną pozytywną opinię. Najważniejsze uwagi do tej części Programu są następujące:

- 1. Do rozważenia wysuwano propozycję wprowadzenia większej liczby Priorytetów lub uproszczenie struktury celów i priorytetów Programu. Można było to osiągnąć likwidując jeden poziom Programu – Priorytety lub Cele szczegółowe. Ich tytułu są tożsame, a wypełnienie pojedynczego Celu szczegółowego determinowane jest realizacją pojedynczego Priorytetu.**

W zestawieniach Celów i Priorytetów można zauważyć, że poszczególne Działania są przypisane do konkretnego Celu szczegółowego. Wprowadzenie takiego uporządkowania jest dobrym rozwiązaniem. Należy tu jednak wskazać, że wypełnienie pojedynczego Celu szczegółowego jest determinowane wypełnieniem Działań w pojedynczym Priorytecie. Taka konstrukcja nasuwa pewne wątpliwości. Mianowicie, czy uwzględnienie Priorytetów jest konieczne? Zauważa się powielanie treści Celów szczegółowych i Priorytetów.

2. Można było zadbać o wyeliminowanie pojawiającej się niespójności pomiędzy częścią prognostyczną a zapisami analizy SWOT.

Na s. 44 (Działanie 1 w Priorytecie 1) napisano – To działanie może w istotnym zakresie przyczynić się do zmniejszenia w przedmiotowym regionie niekorzystnych skutków położenia geograficznego. To zapis powtarzający zapis z analizy SWOT. Jednak podczas oceny analizy SWOT zwrócono uwagę, że zapis ten jest w sprzeczności z zapisem, znajdującym się w mocnych stronach eksponującym jako pozytywne położenie geograficzne i gospodarcze regionu. Należy to odpowiednio skorygować stosowanie do zastosowanych poprawek w części diagnostycznej.

3. Dobrze zaplanowano Działania w Programie.

Zaproponowane działania zaplanowano z należytą starannością. Rzeczywiście służą realizacji Programu uwzględniając jego transgraniczny charakter.

4. Wybór celów szczegółowych i priorytetów jest trafny.

Przedstawiane uzasadnienia wyboru takich Celów szczegółowych i Priorytetów są klarowne i logiczne.

Można wskazać na trafność zdefiniowanych obszarów interwencji w ramach współpracy transgranicznej zapisanych w kolejnych Celach szczegółowych i Priorytetach, a także kolejnych Działaniach. Autorzy trafnie wyeksponowali konieczność podniesienia jakości infrastruktury na terenach pogranicza, nawiązali do sfery przedsiębiorczości i B+R – gwarantującej w przyszłości nawiązywanie bliższej współpracy przedsiębiorców i instytucji naukowo – badawczych z Brandenburgii i Województwa Lubuskiego, wskazali konieczność ochrony środowiska naturalnego – ochrona i promocja walorów turystycznych pogranicza, wykazali się również dbałością o rozwój zasobów ludzkich na terenie analizowanego obszaru.

5. Zauważa się, że przy opracowaniu dokumentu wzięto pod uwagę podstawy teoretyczne przyświecające planowanej interwencji (zawodności rynku, trwałość, pomoc publiczna) i wykazano się troską o rozwój zrównoważony w ujęciu gospodarczym i społecznym, a także wymiarze spójności terytorialnej regionu (5.4. niniejszej oceny).

Jedną z najważniejszych kwestii w projektowaniu interwencji publicznej jest odwołanie się do przesłanek, które wskazują racjonalne podstawy do ingerencji władzy publicznej w gospodarkę. W niniejszym Programie Operacyjnym kwestia ta, chociaż nie została wprost podniesiona, zasługuje na pozytywną ocenę. Chociaż w teorii ekonomii nie ma pełnej zgody na temat funkcji państwa w gospodarce, to jednak za dominującą doktrynę należy uznać przekonanie, że generalnie to rynki są najlepszym środkiem w osiąganiu celów gospodarczych i społecznych. Korzystnie w tym świetle prezentuje się formuła Strategicznego celu głównego PO – *Pokonywać granice: redukcja niedogodności spowodowanych położeniem przygranicznym i wspólny rozwój regionu Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia*. (s. 37). Sugeruje on, że przyjęto postawę „animatora” życia gospodarczego i społecznego regionu i nie upatruje się w interwencji publicznej głównej siły sprawczej rozwoju. Analizując priorytety widać, że projektowana interwencja skupia się na takich obszarach, gdzie można wskazać na zawodność mechanizmu rynkowego. Przykładami takich działań są:

- dostarczanie dóbr publicznych, na co wskazuje Priorytet 1 – *Wspieranie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska* w ramach Celu szczegółowego 1 – *Poprawa uwarunkowań infrastrukturalnych oraz stanu środowiska* (opis na s. 38 i 44) – dotyczy to w szczególności Działania 1.
- ochrona środowiska naturalnego – wskazuje na to Priorytet 1 w ramach Celu szczegółowego 1 - Działanie 2 – *Ochrona i gospodarowanie zasobami naturalnymi i kulturowymi oraz ochrona przeciwpożarowa i usuwanie skutków katastrof oraz zapobieganie im* (opis na s. 38 i 45),
- rozwój zasobów ludzkich – na podstawie Priorytetu 3 – *Wspieranie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i transgranicznej kooperacji* w Celu szczegółowym 3 – *Dalszy rozwój zasobów ludzkich i rozbudowa transgranicznej kooperacji* (opis na s. 39 oraz 48). Dotyczy to przede wszystkim Działania 1 – *Wspieranie projektów z zakresu kształcenia oraz tworzenia nowych miejsc pracy*.

6. Kompletność tablic finansowych jest zadowalająca (brakuje jedynie wzmianki dużych indykatywnym wykazie dużych projektów).

Zauważyć należy, że zamieszczenie tabel w formie zaproponowanej w PO jest zgodne z wymogami stawianymi przed programami operacyjnymi w art. 37 ust. 1 pkt. d, e, h Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.

7. Do tablic finansowych nie wnosi się większych zastrzeżeń

Do tablicy 12 – Osie priorytetowe w podziale na źródło finansowania (w EUR) nie można wnosić zastrzeżeń. Autorzy Programu pokazali jak środki finansowe z EFRR oraz środki krajowe zostaną rozdzielone na poszczególne priorytety Programu;

Tabela 14 – Indykacyjny podział wkładu wspólnotowego wg kategorii interwencji (EUR) została przygotowana w prawidłowy sposób.

Weryfikacja poprawności przeliczeń wykazała, że tabele zostały przygotowane prawidłowo.

Upoważnia to do stwierdzenia, że prezentowane tabele finansowe odznaczają się jasnym układem struktury preliminowanych środków finansowych (podział na wkład wspólnotowy, wkład krajowy w podziale na publiczny i prywatny). Należy również zauważyć, że tabele zamieszczone w rozdziale 9 charakteryzuje wewnętrzna zgodność.

8. Wskaźniki wkładu funduszy UE wyznaczono poprawnie.

Wskaźniki wkładu funduszy UE wyznaczono poprawnie określając go jako stosunek wkładu wspólnotowego EFRR do sumy całkowitych środków Programu (suma wkładu UE, wkładu krajowego publicznego, wkładu krajowego prywatnego). Zastosowano się tym samym do art. 54 Rozporządzenia 1083/2006.

9. Nie podano kryteriów rozdziału środków finansowych.

Autorzy Programu nie zadbali, aby rozdział środków finansowych poprzedzony został podaniem odpowiedniego opisu ujmującego kryteria zastosowania takiej, a nie innej alokacji finansowej. Należy jednak zauważyć, że w świetle znanych regulacji dotyczących programowania nie jest to bezwzględna koniecznością.

Zdaniem oceniających Autorzy Programu powinni jednak nieco szerzej naświetlić kryteria wykorzystując na przykład układ celów i priorytetów PO (także ewentualną ich hierarchię), a nawet nawiązując do ogólnej kapitałochłonności projektowanych przedsięwzięć.

Prócz powyższych uwag można zasugerować Autorom PO sięgnięcie do Wyników i zaleceń wynikających z okresu wsparcia 2000 - 2006 (podrozdział 4.8 PO) i wyciągnięcie wniosków z wdrażania poprzednich programów rozwoju. Sięgnięcie do takiej argumentacji w przypadku rozstrzygnięcia o realności preliminowanych środków na pewno uwiarygodniłoby przedstawione propozycje finansowe. Doświadczenie to jest ważne również dla uzasadnienia realności pozyskiwania funduszy prywatnych.

Ostatnim aspektem, względem którego można ocenić realność preliminowanych kwot jest możliwość realizacji celów z punktu widzenia zakładanego czasu planowanych przedsięwzięć oraz koniecznych w tym czasie zdolności wykonawczych. Nie ma oczywiście podstaw do kwestionowania przyjmowanych w Programie rozwiązań.

Można jedynie postulować, sięgnięcie również i tu do doświadczeń z lat ubiegłych w zakresie wykonywania zadań w zakładanym czasie oraz jakości współpracy z pozyskanymi wykonawcami projektów.

ZADANIE 3.

Ocena spójności zewnętrznej części projekcyjnej Programu z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi.

Celem zadania 3 jest ocena spójności zewnętrznej Programu Operacyjnego z ważnymi wojewódzkimi, krajowymi i unijnym politykami i będącymi ich odwzorowaniem, dokumentami programowymi. Tytułowy problem zadanie 3 był realizowany głównie w oparciu o analizę dokumentów planistyczno – strategicznych na wymienionych wcześniej poziomach programowania. Bierze się tu pod uwagę następujące strategie i dokumenty, ważne w regulacji procesów rozwoju w perspektywie po 2007 roku: Strategia Rozwoju Województwa, Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego (poziom regionalny); Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Strategia Rozwoju Kraju, Programy i polityki ochrony środowiska w skali kraju (poziom krajowy); Strategiczne Wytyczne Wspólnoty, Strategia Lizbońska (poziom Unii Europejskiej). Znaczenie uzupełniające w badaniu spójności zewnętrznej ma szereg innych dokumentów dotyczących procesów gospodarczych i społecznych, ekologii oraz zagospodarowania przestrzennego, m.in.: Narodowa strategia integracji społecznej dla Polski, Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013, Strategia zrównoważonego rozwoju Polski do 2025 roku, Wytyczne dla resortów opracowujących strategie sektorowe, Wytyczne dotyczące zasad i zakresu uwzględniania zagadnień ochrony środowiska w programach sektorowych, Polityka energetyczna Polski, Założenia polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa do 2020 r., Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013 (z elementami prognozy do roku 2020), Strategia rozwoju transportu na lata 2007-2013, Strategia rozwoju turystyki na lata 2007-2013, Założenia polityki ludnościowej w Polsce, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa oraz inne dokumenty o charakterze strategicznym poziomu wojewódzkiego.

Badając spójność zewnętrzną Programu zwracano przede wszystkim uwagę czy Program nie jest sprzeczny z porównywanymi dokumentami oraz czy PO uwzględnia ustalenia zawarte w tych dokumentach, które względem ocenianego są ogólniejsze lub stanowią wytyczne dla niego.

Do obszarów, które podlegały ocenie w tym zadaniu można zaliczyć: spójność wartości (jeśli można było je zidentyfikować w porównywanych dokumentach), spójność diagnoz (głównie w zakresie najbardziej ogólnych wniosków będących konkluzjami oceny uwarunkowań), spójność celów, spójność priorytetowych obszarów interwencji (jeśli było to możliwe), spójność ram instytucjonalno-finansowych.(jeśli było to możliwe).

Spójność zewnętrzna części projekcyjnej Programu zasługuje na wysoką ocenę. Zauważa się zbieżność celów i priorytetów PO z celami nadrzędnych dokumentów strategicznych. Spójność ta wynika zarówno ze wspólnych przesłanek aksjologicznych leżących u ich podstaw oraz tożsamyh lub zbieżnych wniosków diagnostycznych. Poziom spójności jest wysoki szczególnie w odniesieniu do NSRO i SRW.

Autorzy Programu zdecydowali się również na analizę spójności PO z Celem 1 EFRR i Europejskim Funduszem Rolnym na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Przytoczone argumenty świadczą m.in. o zbieżności celów (tam gdzie to jest możliwe) oraz o wyraźnej odmienności zapisów niniejszego Programu w związku z jego „transgranicznością”.

Na zakończenie charakterystyki tego zadania warto jeszcze raz podkreślić, że na szczególnie pozytywną ocenę zasługuje zbieżność (spójność) wszystkich ważnych elementów Programu Operacyjnego z ustaleniami przyjmowanymi w programach szczebla regionalnego – Strategią Województwa Lubuskiego oraz Regionalnym Programem Operacyjnym. Również można mówić o respektowaniu zapisów Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia w Programie Operacyjnym.

ZADANIE 4.

Ocena oczekiwanego rezultatu i oddziaływania

Celem zadania 4 było zweryfikowanie zasadności zaproponowanych w Programie Operacyjnym wskaźników, a także szanse osiągnięcia ich wartości docelowych. Oceniając dobór wskaźników do Programu Operacyjnego brano pod uwagę: mierzalność projektowanych kierunków działań Programu Operacyjnego, kompletność wskaźników, trafność przyjętych mierników, możliwości techniczne pomiaru i częstotliwość pomiaru, zbieżności proponowanego systemu wskaźników ze wskaźnikami przyjętymi w najważniejszych dokumentach strategicznych poziomu wspólnotowego, krajowego i regionalnego, spójności wskaźników o obrębie PO oraz realności zakładanych wartości docelowych.

Pierwotnie dokonano identyfikacji wskaźników w Programie Operacyjnym w zakresie celów i priorytetów Programu Operacyjnego. Sprawdzeniu poddano kompletność wskaźników, wymieniono ewentualne braki oraz podano propozycję ich uzupełnienia. Ważnym z punktu widzenia prowadzonej analizy było ocenienie wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania pod kątem ich właściwego przyporządkowania do odpowiedniej grupy wskaźników.

Następnie próbowano zidentyfikować czy w zaproponowanym systemie wskaźników można odnaleźć związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy produktami, rezultatami i oddziaływaniami.

Kolejnym krokiem była ocena wskaźników z punktu widzenia technicznych możliwości pomiaru ich wartości, ewentualnej dokładności (jakości wskazanych źródeł informacji) oraz częstotliwości pomiaru. Przeprowadzono również analizę wewnętrzną spójności systemu wskaźników Programu Operacyjnego. Dokonano też oceny wskaźników z punktu widzenia ich zgodności ze wskaźnikami stosowanymi w programach wyższego rzędu.

Powyższym etapom podporządkowano w Programie treść pytań badawczych.

Należy wyraźnie zaznaczyć, że jakość systemu wskaźników ma ogromne znaczenie dla zbudowania efektywnego systemu monitoringu Programu. Głównie pod tym kątem kierowano do Autorów PO uwagi i rekomendacje w ramach w niniejszej ewaluacji.

Analiza zdefiniowanych wskaźników pozwala na wysunięcie następujących uwag:

1. Należy rozważyć poszerzenie liczbę wskaźników, m.in. proponując wskaźniki bardziej różnorodne,

Warto zadbać o bardziej różnorodne wskaźniki, zarówno te dotyczące produktu jak i rezultatu. Poza tym oprócz danych statystycznych pozyskiwanych wewnątrz regionu zbieranych „własnymi siłami” można zaproponować wskaźniki o ogólnodostępnych danych, zbierane i publikowane chociażby przez Główny Urząd Statystyczny.

2. Można było podać wartości wyjściowe i docelowe wskaźników, wskazać częstotliwości pomiaru wskaźników.

W zaproponowanym systemie wskaźników brak jest ich wartości bazowych oraz docelowych. Nie podano również harmonogramu obserwacji ich wartości w trakcie obowiązywania Programu. Uwaga dotyczy zarówno wskaźników produktu jak i rezultatu. Wskaźniki produktu będą wyrażały np. ile projektów będzie realizowanych w ramach odpowiedniego priorytetu w kolejnych latach; wskaźniki rezultatu będą mówiły np. o ilości osób w poszczególnych latach wdrażania PO, które w wyniku realizacji priorytetu zdobyły pracę po zmianie swoich kwalifikacji zawodowych. Można również wskazać, że nie zaproponowano proporcjonalnej listy wskaźników – np. w Priorytecie 1 zaproponowano pięć wskaźników rezultatu, w Priorytecie 3 są tylko dwa takie wskaźniki.

3. Można było uzupełnić wskaźniki tak by zachować ich kompletność w układzie: wskaźniki produktu – wskaźniki rezultatu. Bardzo często jest określany wskaźnik produktu, brak natomiast wskaźnika rezultatu. Można sugerować poprawę spójności wewnętrzną systemu wskaźników poprzez wyraźne wskazywanie par wskaźników w układzie produkt – rezultat.

4. Dobrym zabiegiem byłoby podanie źródła pochodzenia informacji o poziomie wartości wskaźników.

5. Do rozważenia podaje się zaproponowanie nowej listy wskaźników rezultatu.
6. Zbieżność zdefiniowanych wskaźników z programami wyższego rzędu byłaby lepsza, gdyby zaproponowano szerszą gamę wskaźników.

ZADANIE 5.

Ocena proponowanych rozwiązań systemu wdrażania Programu Operacyjnego.

Oceniając tytułowy problem zadania 5 należy wziąć po uwagę dość szeroki zakres zagadnień związanych z systemem wdrażania i monitoringu Programu. Ocenie należy poddać strukturę instytucjonalną systemu wdrażania oraz zaproponowane rozwiązania organizacyjne. Należy również zwrócić uwagę na zasoby materialne i niematerialne będące w posiadaniu projektowanego systemu. Ewaluacji podlegać także musi proponowany system oceny i wyboru projektów oraz zakres osiągania przez wdrażane działania wartości dodanej. Elementami podlegającymi ocenie są tu, m.in.: partnerstwo, planowanie wieloletnie, monitoring, zarządzanie finansowe, a także wymiana doświadczeń i tworzenie sieci na poziomie międzynarodowym, krajowym i regionalnym.

Ocenę tej części Programu podzielono na dwa etapy.

W etapie pierwszym skupiono się na ocenie przyjętych rozwiązań prawno – organizacyjnych. Przede wszystkim zbadano je pod kątem wymogów jakie stawia się tego rodzajom programom operacyjnym przez przepisy krajowe i wspólnotowe. Przypomnieć należy, że ogromne znaczenie dla tego zadania miało Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 a także Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999.

W etapie drugim skupiono się na ocenie, czy zaprojektowany system wdrażania umożliwi efektywną realizację Programu i skuteczne osiągnięcie jego celów. Zwrócono tu uwagę na następujące kwestie: uwzględnienie zasady partnerstwa i podziału odpowiedzialności, klarowność podziału kompetencji wdrażania, jakość systemu monitoringu z punktu widzenia sprawności realizacji Programu, zdolność administracji (posiadane zasoby majątkowe, lokalowe, kadrowe) do wdrożenia Programu Operacyjnego. Dodatkowo próbowano oceniać system wdrażania po kątem wykorzystania doświadczeń regionu uzyskanego w poprzednich programach pomocowych oraz jakości procedur przyjmowania wniosków (czy określono jasno kryteria systemu oceny i wyboru projektów).

Analiza systemu wdrażania Programu Operacyjnego dla Brandenburgii i Województwa Lubuskiego pozwoliła wyszczególnić następujące uwagi:

1. Można sugerować naświetlenie zadań omawianych w PO podmiotów wdrażających, zgodnie z Rozporządzeniem 1083/2006

Nie określono w Programie zadań Instytucji Zarządzającej. Zamieszczono jedynie informację odwołującą do *Rozporządzenia 1083/2006*. Zdaniem oceniającego warto jednak przedstawić (przypomnieć) je w tekście Programu.

2. Do rozważenia przedstawia się propozycję przydzielenia w polskiej części regionu wsparcia, roli Instytucji Pośredniczącej Bankowi Gospodarstwa Krajowego, Oddział w Zielonej Górze.

Przeoglądając propozycje w zakresie podmiotu mającego pełnić rolę Instytucji Pośredniczącej ma się wrażenie, że nie zachowano odpowiedniej równowagi jeśli chodzi o rangę podmiotu pełniącego tę funkcję po polskiej i niemieckiej części regionu. Alternatywnie, proponuje się, by w myśl art. 59, ust. 2 *Rozporządzenia 1083/2006* przekazać temu podmiotowi jedynie część uprawnień Instytucji Zarządzającej. Po stronie niemieckiej odpowiednie uprawnienia byłyby przekazane w całości.

3. Proponuje się rozważenie zmiany Instytucji Pośredniczącej w odniesieniu do Instytucji Certyfikującej.

Analiza zapisów Programu dotycząca Instytucji Certyfikującej pozwala zauważyć, że Bank Gospodarstwa Krajowego, Oddział w Zielonej Górze przejmuje już drugą funkcję we wdrażaniu Programu Operacyjnego. Nie jest to sprzeczne z art. 59 ust.4 *Rozporządzenia 1083/2006*, ale budzi pewne wątpliwości. Główne zastrzeżenie dotyczy wypełniania drugiego i trzeciego zadania przewidzianego dla Instytucji Certyfikującej w świetle tego, że Bank będzie również wypełniał zadania Instytucji Zarządzającej. Powyższe uwagi stanowią istotną przesłankę do twierdzenia, że rozdział kompetencji pomiędzy powołanymi instytucjami nie został zachowany (narusza to art. 58 lit b) *Rozporządzenia 1083/2006*).

4. Sugeruje się zmianę Kontrolera po stronie polskiej (BGK Oddział w Zielonej Górze). Postawienie tak dużej władzy w rękach jednego podmiotu nie jest dobrym rozwiązaniem.

Program Operacyjny proponuje jako kontrolerów: Bank Gospodarstwa Krajowego, Oddział w Zielonej Górze oraz inne podmioty nie wskazane w dokumencie. Zamieszczono jednak informację, że Program zostanie o te podmioty uzupełniony.

Niepokojącym jest fakt, że po raz trzeci Bank Gospodarstwa Krajowego, Oddział w Zielonej Górze pojawia się jako podmiot wdrażający PO. Pozostawienie w rękach jednego podmiotu praktycznie całości procesu wdrażania może budzić pewne

wątpliwości. Poza tym nie są znane (Autorzy tego nie podali) jakimi warunkami materialnymi, kadrowymi, lokalowymi dysponuje ten podmiot.

- 5. Warto ponownie przeanalizować czwarte i piąte zadanie Wspólnego Sekretariatu Technicznego. Nazwę pierwszego z nich należy lepiej zredagować, drugie zbadać pod kątem kolizji z zadaniami Punktów Informacyjnych (uwaga dotyczy Programu w polskiej wersji językowej).**

Wyjaśnienia wymaga jednak czwarte zadanie, w którym należy sprecyzowanie, o jaki program chodzi. Trzeba też przeanalizować piąte zadanie w kontekście obowiązków przypisanych Punktom informacyjnym. Może tu zachodzić kolizja zadań.

- 6. Należy określić skład Komitetu Monitorującego.**

Pozytywnie trzeba ocenić powołanie się na zasadę partnerstwa przy ustalaniu składu Komitetu Monitorującego – włączenie przedstawicieli szczebla rządowego, regionalnego i lokalnego. Niestety w Programie nie określono składu Komitetu.

- 7. Wydaje się, że opisy charakteryzujące instytucje omawiane w rozdziale 11 PO są zbyt syntetyczne. Podobna uwaga dotyczy również prezentowanych rysunków przedstawiających procedurę wnioskowania o dofinansowanie i kontraktowanie oraz przepływ środków finansowych.**

Załącznik 3. Informacje dotyczące prognozy oddziaływania na środowisko

Zgodnie z Dyrektywą 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko (Dyrektywa SEA – ang. *Strategic Environmental Assessment*) wymagane jest dokonanie formalnej prognozy oddziaływania na środowisko programów, które mogą mieć znaczący wpływ na środowisko naturalne. Celem prognozy oddziaływania na środowisko jest zidentyfikowanie następstw programu dla środowiska i dokonanie ich oceny podczas procesu przygotowywania programu, przed jego przyjęciem. Biorąc pod uwagę specyfikę i skalę programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej, które skierowane są głównie na umocnienie współpracy na poziomie transgranicznym pomiędzy zaangażowanymi partnerami, bezpośredni wpływ Programu na środowisko nie będzie duży. W dłuższej perspektywie działania zrealizowane w ramach Programu, szczególnie te związane bezpośrednio z zagadnieniami środowiskowymi, mogą wykazywać wpływ na zrównoważony rozwój obszaru wsparcia.

Prognoza została wykonana przeprowadzona przez spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością „Various”, działającą we współpracy z „Pöyry Inra” GmbH. Pierwszy projekt prognozy oddziaływania na środowisko został przygotowany w styczniu 2007 r. i odnosił się do projektu Programu Operacyjnego z grudnia 2006 r.

Streszczenie w języku niespecjalistycznym prognozy oddziaływania na środowisko

A. Charakterystyka programu operacyjnego

Projekt Programu Operacyjnego Współpracy Przygranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 Cel: „Europejska Współpraca Terytorialna” będzie stanowił podstawę do ubiegania się o środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2007-2013 dla obszaru przygranicznego obejmującego ze strony niemieckiej Brandenburgię a ze strony polskiej województwo lubuskie.

Program Operacyjny obejmuje obszary

- Powiat Märkisch-Oderland (DE 413)
- Powiat Oder-Spree (DE 415)
- Miasto na prawach powiatu Frankfurt (Oder) (DE 411)
- Powiat Spree-Neiße (DE 429)

- Miasto Cottbus na prawach powiatu (DE 422)
- Podregion Gorzowski (PL 431 – w skład którego wchodzi powiaty: gorzowski, międzyrzecki, Słubicki, strzelecko – dreźniecki, sulęciński i miasto na prawach powiatu Gorzów Wielkopolski)
- Podregion Zielonogórski (PL 432 - w skład którego wchodzi powiaty: krośnieński, nowosolski, świebodziński, zielonogórski, żagański, żarski, wschowski i miasto na prawach powiatu Zielona Góra)

Tak wydzielony region został określony jako obszar wsparcia.

Przedstawione w dokumencie priorytety i działania są zgodne z zakresem interwencji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, przedstawionym w projekcie rozporządzenia.

Głównym celem strategicznym Programu Operacyjnego Współpracy Przygranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 Cel: „Europejska Współpraca Terytorialna“ jest:

Pokonywać granice: zniesienie niekorzyści spowodowanych położeniem przygranicznym i wspólny rozwój regionu Województwo Lubuskie – Brandenburgia

Dla tak zdefiniowanego celu głównego określono następujące cele szczegółowe:

1. Poprawa uwarunkowań infrastrukturalnych oraz stanu środowiska
2. Rozbudowa powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki
3. Wspieranie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i rozbudowa transgranicznej kooperacji.

Dla realizacji celu głównego i celów szczegółowych wyznaczono cztery priorytety realizowane w ramach Programu

1. Wspieranie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska
2. Wspieranie powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki
3. Wspieranie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i transgranicznej współpracy
4. Pomoc techniczna

Obowiązek sporządzenia Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko (SOOS) Projektu Programu Operacyjnego wynika z przepisów Unii Europejskiej - Dyrektywa 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 w sprawie oceny w wpływu niektórych planów i programów na środowisko [Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001], a także krajowych regulacji polskich art.40 ust.1 pkt 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska [Dz.U. z dnia 20.06.2001, nr 62,poz.627] i niemieckich – federalna Ustawa OWS (UOWS).

B. Charakterystyka istniejącego stanu środowiska

Obszar wsparcia charakteryzuje się ogółem dużą ilością wysokowartościowych obszarów przyrodniczych i krajobrazowych. Wymienione poniżej duże obszary chronione w obu krajach reprezentują szczególnie cenne obszary w zakresie chronionej przyrody, jak i krajobrazu oraz przeznaczenia, w zakresie wypoczynku i turystyki naturalnej.

Do znaczących krajobrazów naturalnych i kulturowych należą w niemieckim podregionie Dolina Odry, Pojezierze Lebuskie, Wschodniobrandeburskie Błonia i Pojezierze, Park Przyrodniczy Barnim (udziałowo, 750 km²), Szwajcaria Brandenburska (205 km²), Jeziora Dahme-Heide (anteilig, 594 km²) i Schlaubetal (230 km²) oraz Rezerwat Biosfery Spreewald (475 km²).

Transgranicznie rozciąga się niemiecko-polski Geopark Muskauer Faltenbogen / Łuk Mużakowa, na łącznej powierzchni 416 km².

W polskim podregionie są znaczące Pojezierze Lubuskie, Park Łagowski, Park Mużakowski i Park Gryżyński, Drawieński Park Przyrodniczy oraz Parki Krajobrazowe Ujście Warty, Krzesin, Pszczew, Zakole Warty i Park Barliniecko-Gorzowski. Te obszary charakteryzują się szczególnie piękną przyrodą i są prawnie chronione. Powierzchniowo obejmują 5.492 km² województwa lubuskiego, co odpowiada 39,3 % powierzchni całkowitej. Wymienione obszary są jeszcze jedynie częściowo znane poza regionem i dlatego wykorzystywane w niewystarczającym stopniu turystycznie.

Znaczna część powierzchni obszaru wsparcia jest włączona w ogólnoeuropejski system ochrony Natura 2000 jako europejski obszar ochrony ptaków (obszar SPA) lub jako obszar o znaczeniu wspólnotowym (obszar siedliskowy).

Przeprowadzona analiza uwarunkowań pozwala na określenie następujących kluczowych problemów środowiskowych na obszarze wsparcia:

- Utrzymującą się degradację zasobów środowiskowych;
- Brak komplementarnego, spójnego, stabilnego i ciągłego przestrzennie, regionalnego systemu przyrodniczego, zapewniającego skuteczną ochronę wszystkich, typowych dla województwa lubuskiego siedlisk, zbiorowisk

roślinnych, ostoi faunistycznych, dostosowanego do aktualnych metod ochrony, jak i rodzajów zagrożeń antropogenicznych, podlegającego specjalnym zasadom zarządzania i ochrony, bazującego na ostojach przyrody NATURA 2000;

- Zagrożenie powodziowe terenów województwa lubuskiego, w szczególności w dolinie Odry, Bobru, Nysy Łużyckiej;
- Niedoinwestowanie techniczne obszarów zamieszkania, w tym zwłaszcza wiejskich, w szczególności na obszarach o szczególnych funkcjach wodochronnych i przyrodniczych;
- Niedostateczne wykorzystanie obecnych zasobów środowiskowych, stanowiących naturalny potencjał rozwojowy, poprawa stopnia wykorzystania, w szczególności zasobów;
- Występowanie obszarów szczególnie dotkniętych immisjami hałasu wzdłuż głównych arterii komunikacyjnych, przykładowo Frankfurt nad Odrą i Cottbus;
- Niewystarczające połączenie transgranicznych obszarów przyrodniczych i krajobrazowych, duża liczba przemysłowych i powojennych obiektów (np. przygranicznie Küstrin-Kietz / Kostrzyn a po polskiej stronie obszary wokół Żagania) są dalszymi obszarami problemowymi;
- Problemy środowiskowe istnieją także w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr w gospodarce zasobami wodnymi krajobrazu, które mają swoje źródło w spowodowanym przemysłem wydobywczym obniżeniu wód gruntowych. Występujące przez to naruszenia zasobów wodnych będą sukcesywnie niwelowane, mają jednak ciągle jeszcze wpływ na wykorzystanie terenu;
- Struktura wód Odry i Nysy Łużyckiej znajduje się obecnie na krytycznym poziomie zanieczyszczeń. Zanieczyszczenie Odry przez ścieki gminne i przemysłowe jest ciągle jeszcze wysokie.

C. Przewidywane znaczące oddziaływania na środowisko

W przedłożonej SOOS oddziaływanie Programu na środowisko jest oceniane na podstawie drugiej wersji projektu. W celu ustalenia w raporcie środowiskowym przypuszczalnych oddziaływań na środowisko sformułowane zostały najpierw cele i nazwane odpowiednie wskaźniki, które mogą zostać zastosowane na badanym terenie – całym obszarze wsparcia. Podstawą dla analizy celów w ramach SOOS przedmiotowego PO-EFRR są następujące przesłanki:

- Cele środowiskowe mają być przyporządkowane poszczególnym dobrom chronionym z DYR SOOS i obowiązywać w jak najszerszym zakresie względem dóbr chronionych,
- Cele środowiskowe powinny dać się przyporządkować wpływom na środowisko, które wynikają z działań Programu,
- Cele środowiskowe mają być ograniczone w swojej ilości, aby zagwarantować przejrzystość,
- Cele środowiskowe na poziomie krajowym i poziomie UE mają być pokryte przez obowiązujące prawo albo jednoznaczną deklarację polityczną,
- Cele środowiskowe mają uwzględniać obecny stan środowiska i istotne problemy środowiskowe badanego obszaru,
- Cele środowiskowe mają być możliwe do oceny jakościowo a także o ile to możliwe ilościowo.

Bazując na ustaleniu celów i wskaźników oraz wynikach analizy zasobów, przeprowadzono prognozę oddziaływania na środowisko priorytetów i działań PO. Analiza wykazała, że priorytety 2–4 Programu Operacyjnego nie będą powodowały znacznego oddziaływania na środowisko.

Dalszej szczegółowej analizie poddano Priorytet nr 1 „Wspieranie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska przyrodniczego”, stanowiący syntezę proponowanych działań w sferze efektywnego wykorzystania zasobów środowiska naturalnego.

Przewidywane w ramach analizowanego priorytetu działania charakteryzują się następującym wpływem na stan środowiska:

- Działanie: Budowa i poprawa stanu infrastruktury

Grupa: infrastruktura drogowa. O ile przedsięwzięcia uzyskają odpowiednie wielkości, z których wynika obowiązek oceny wpływu na środowisko, można oczekiwać znaczących negatywnych oddziaływań na środowisko na wszystkie dobra chronione, a mianowicie ludność, zdrowie, różnorodność biologiczną, faunę, florę, ziemię, wodę, powietrze, czynniki klimatyczne, wartości rzeczowe, dziedzictwo kulturowe (takie jak cenne architektonicznie budowle bądź skarby archeologiczne), krajobraz, a także interakcje między tymi oddziaływaniami.

Grupa: Infrastruktura zaopatrzenia w media. O ile te przedsięwzięcia nie osiągają rozmiarów, które pociągają za sobą obowiązek OWS, nie oczekuje się znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko w szczególności

na dobra chronione, faunę florę, różnorodność biologiczną oraz glebę. Ponieważ w ramach tego działania wspierane będą małe i bezpośrednio transgraniczne projekty, takie jak zamykanie luk, większość działań nie będzie prowadzić do znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko. Całościowo ocenia się oddziaływanie wsparcia w ramach tego działania, przy uwzględnieniu jego nikłego zasięgu, jako neutralne dla środowiska.

Grupa: Infrastruktura turystyczna Atrakcje turystyczne są najczęściej umiejscowione w regionach atrakcyjnych krajobrazowo i wrażliwych ekologicznie, z czego programowo wynika konflikt użyteczności powiązany ze znacznym oddziaływaniem na środowisko. Szczególnie chętnie wybieranym przez turystów celem są niezakłócone obszary naturalne w połączeniu z krajobrazem i wodą. Powodować to może wchodzenie w schronienia zagrożonych gatunków wrażliwych na zakłócenia wraz z oddziaływaniami na biologiczną różnorodność.

Grupa: Infrastruktura środowiskowa. Przedsięwzięcia będą miały średnio- i długofalowo pozytywne oddziaływania na prawie wszystkie dobra chronione. Zmiany w krajobrazowej gospodarce wodnej np. na skutek koncepcji ochrony przeciwpowodziowej mogą mimo wszystko prowadzić do negatywnych skutków. Dodatkowo poprawa utylizacji odpadów może być powiązana z dodatkową emisją hałasu i substancji szkodliwych, np. poprzez utworzenie nowych bądź rozszerzenie istniejących urządzeń utylizacji odpadów. Jednakże całościowe oddziaływania na środowisko są w przeważającym stopniu pozytywne i prowadzą do poprawy gospodarki zasobami naturalnymi.

- Działanie: Ochrona i gospodarowanie zasobami naturalnymi i kulturowymi oraz ochrona przeciwpożarowa i ochrona przed katastrofami

Przedsięwzięcia będą miały średnio- i długofalowo pozytywne oddziaływania na prawie wszystkie dobra chronione. Konkretnie przedsięwzięcia mogą w pojedynczych przypadkach osiągnąć wielkości, które skutkują obowiązkiem OWS, np. wskutek wybudowania urządzeń do wykorzystywania energii odnawialnej lub efektywnego wykorzystania surowców w ramach projektów pilotażowych. Znaczące negatywne oddziaływania na środowisko wpływają przede wszystkim na chronione dobra fauny i flory, ziemię i krajobraz. W przeważającym stopniu chodzić będzie o mniejsze i punktowe działania. Oddziaływania na środowisko są w przeważającym stopniu pozytywne i prowadzą do średnio- lub długofalowej poprawy gospodarki zasobami naturalnymi.

- Działanie: Rozwój regionalny i planowanie regionalne oraz rozwój międzygminny

Ponieważ w przypadku transgranicznego rozwoju miast wspierane będą projekty raczej małe i w pierwszym rzędzie poprawiające sytuację środowiska, prawie wcale nie będzie tutaj oddziaływania wymagającego dokonanie oceny wpływu na środowisko. Działania uwzględniają przedsięwzięcia w zakresie planowania dróg i poprawy otoczenia mieszkaniowego i w ten sposób prowadzą w przychylnym przypadku do komunikacyjnego odciążenia centrów komunalnych. Prowadzi to do zmniejszenia emisji hałasu i substancji szkodliwych. Udział ludności, która jest obciążona hałasem, jest zmniejszany. Działania realizowane w ścisłych obrębach miast mogą prowadzić do nowych obciążeń środowiska, powodowanych przykładowo wyprowadzeniem ruchu na tereny poza ich obszarem lub zwiększeniem ruchu transgranicznego. Ogółem działania są oceniane jako neutralne dla środowiska.

Analiza potencjalnych uciążliwości, wynikających z planowanych inwestycji, które będą realizowane w ramach Programu skłania do zaszeregowania przewidywanych skutków jego funkcjonowania do:

- bezpośrednich,
- długotrwałych,
- odwracalnych.

Wszystkie zidentyfikowane zagrożenia i uciążliwości będą miały charakter bezpośrednio związany z podjętymi działaniami technologicznymi w ramach poszczególnych projektów wynikających z realizacji Priorytetu 1 Programu.

Analizy wykazały, że działania związane z rozbudową i modernizacją infrastruktury oraz aktywizacją gospodarczą regionu charakteryzują się dużą zmiennością w oddziaływaniach, również w części przypadków oddziałujących znacząco niekorzystnie, zwłaszcza na zachowanie standardów środowiska oraz na stan środowiska przyrodniczego [krajobrazu, różnorodności biologicznej, obszarów chronionych w tym ostoi NATURA 2000, terenów leśnych].

Ostatecznie jednak, w przypadku osiągnięcia zakładanych celów, wskazuje się na przewagę znaczących oddziaływań korzystnie wpływających na funkcjonowanie środowiska i zapewnienie jego odpowiedniej jakości.

D. Działania mające na celu zapobieganie szkodliwym oddziaływaniom na środowisko i powodujące zmniejszenie szkodliwych oddziaływań

Jako podstawowe działanie mające zapobiegać szkodliwemu oddziaływaniu na środowisko wynikające z realizacji Programu należy uznać pełną realizację działania Priorytetu 1 pn. **Ochrona i gospodarowanie zasobami naturalnymi i kulturowymi oraz ochrona przeciwpożarowa i ochrona przeciw katastrofom.**

Ponadto do koniecznych działań należy zaliczyć:

- Unikanie przebiegania modernizowanych i nowo projektowanych odcinków ciągów komunikacyjnych i infrastruktury technicznej przez istniejące oraz planowane do ochrony obszary cenne przyrodniczo, w tym, ostoje NATURA 2000;
- W przypadku realizacji inwestycji przeciwpowodziowych, w miarę możliwości zaprzestanie realizacji działań na terenach cennych przyrodniczo o niskim stopniu zamieszkania, a przede wszystkim unikać realizowania przedsięwzięć zmniejszających retencyjność obszarów zalewowych na obszarach chronionych.

Do działań mających na celu zmniejszenie szkodliwych oddziaływań na środowisko o należy zaliczyć:

- inwentaryzację siedlisk przyrodniczych i gatunków występujących na obszarze objętym zadaniem,
- stały nadzór wykonywanych prac prowadzony przez wykwalifikowanych specjalistów.

E. Rozwiązania alternatywne

W ramach oceny wpływu na środowisku pojęcie alternatywy oznacza różne opcje strategiczne, za pomocą których można wypełnić zadania programu, uwzględniając najniższy poziom kosztów bądź największy poziom użyteczności, a zarazem cel zrównoważonego rozwoju

W przypadku braku realizacji Programu (tzw. wariant zerowy) przeprowadzona analiza i ocena stanu istniejącego, pozwala wykazać, że występuje potencjalna sytuacja dalszej kontynuacji istniejących trendów rozwojowych (zarówno pozytywnych jak i negatywnych). Brak realizacji programu, z dużym prawdopodobieństwem przyczynić się może do utrwalania oraz postępowania negatywnych tendencji w środowisku, zwłaszcza w zakresie: jakości wód podziemnych i powierzchniowych, zagrożenia hałasem, terenów pozostających pod presją szkodliwego oddziaływania transgranicznego ruchu komunikacyjnego, terenów objętych zagrożeniem powodziowym, zagrożenia dla obszarów preferowanych do objęcia ochroną prawną, dotychczas nie chronionych, braku lub niewystarczającego prowadzenia prac rekultywacyjnych na terenach poeksploatacyjnych oraz na terenach nieczynnych wyrobisk.

F. Monitoring

W ramach raportu środowiskowego zostały zaproponowane rozwiązania w zakresie monitoringu, tzn. przewidziane na później działania nadzorujące, za pośrednictwem których można kontrolować prognozowane skutki.

Dla zapewnienia odpowiedniego monitorowania oddziaływania realizowanych działań, celowe byłoby przyjęcie zestawu wskaźników realizacyjnych, obejmującego między innymi:

- jednolite parametry określające zanieczyszczenie powietrza (np. dwutlenku węgla i dwutlenku siarki),
- jednolite Parametry określające wielkość ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych ze ściekami (np. metali ciężkich, azotanów i związków fosforu);
- ustalenie udziału populacji posiadającej dostęp do urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych (lub do indywidualnych oczyszczalni ścieków) w populacji ogółem w mieście i na wsi,
- przyrost powierzchni leśnej i powierzchni obszarów chronionych,
- pomiar poziomu hałasu wzdłuż głównych osi komunikacyjnych.

G. Podsumowanie

Ocena skutków środowiskowych związanych z realizacją priorytetów zawartych w Programie Operacyjnym pozwala na ogólną konstatację, iż ich urzeczywistnieniu będą towarzyszyły oddziaływania transgraniczne, ale w pozytywnym tego słowa znaczeniu. Ustalone cele związane są z realizacją planów, programów i przedsięwzięć prowadzących do utrzymania i pobudzenia aktywności gospodarczej na terenie pogranicza oraz wyrównywaniem standardów życia społeczności lokalnych.

Analizy wykazały, że działania w ramach analizowanego Programu Operacyjnego charakteryzują się dużą zmiennością w oddziaływaniach, również w części przypadków (dotyczących budowy infrastruktury) oddziałujących znacząco niekorzystnie, zwłaszcza na zachowanie standardów środowiska oraz na stan środowiska przyrodniczego [krajobrazu, różnorodności biologicznej, obszarów chronionych w tym ostoi NATURA 2000, terenów leśnych], Należy wobec tego uwzględnić działania wyrównawcze i już na etapie koncepcyjnym opracować reguły działań przyjaznych środowisku.

Ostatecznie jednak, w przypadku osiągnięcia zakładanych celów realizacji Programu Operacyjnego, wskazuje się na przewagę znaczących oddziaływań korzystnie wpływających na funkcjonowanie środowiska i zapewnienie jego odpowiedniej jakości.

Informacje dotyczące konsultacji społecznych

Prognoza oddziaływania na środowisko Programu z projektem Programu Operacyjnego, była przedmiotem konsultacji społecznych w Polsce i w Brandenburgii zgodnie z odpowiednimi przepisami krajowymi. Poniżej przedstawiono informacje dotyczące procesu konsultacji społecznych.

Brandenburgia

Projekt oceny został wyłożony do wglądu w siedzibie Ministerstwa Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia w dniach od 28 lutego – 28 marca 2007r., oraz zamieszczony na stronie internetowej www.interreg.brandenburg.de w rubryce „Aktualności”. Stosowne obwieszczenie opublikowane w brandenburskim Dzienniku Urzędowym Nr 28.02.2007 zawierało informację o możliwości zapoznania się z dokumentem i przekazania stanowiska w tej kwestii.

W dniu 15.02.2007 projekt oceny został przekazany do Ministerstwa Rozwoju Obszarów Wiejskich, Środowiska i Ochrony Konsumentów Kraju Związkowego Brandenburgia oraz do brandenburskiego Urzędu ds. Ochrony Środowiska z prośbą o sformułowanie stanowisk merytorycznych.

Termin przekazywania uwag w sprawie projektu oceny oddziaływania na środowisko do Ministerstwa Gospodarki minął 28 marca 2007r. Łącznie wpłynęły dwa stanowiska: Ministerstwa Rozwoju Obszarów Wiejskich, Środowiska i Ochrony Konsumentów Kraju Związkowego Brandenburgia oraz od brandenburskiego Urzędu ds. Ochrony Środowiska.

Polska

W dniach 7 - 28 lutego 2007 r. prognoza została zamieszczona do konsultacji społecznych na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego. Odbiorcami prognozy byli przedstawiciele władz lokalnych i regionalnych, partnerzy społeczni i gospodarczy, instytucje kulturalne, organizacje pozarządowe, uniwersytety i inne instytucje edukacyjne itd.

Prognoza oddziaływania na środowisko została zaopiniowana przez Ministra Środowiska, i Głównego Inspektora Sanitarnego. Minister Środowiska w pismach z dnia 1 marca 2007r. i 17 lipca 2007r. przedstawił swoje opinie. Główny Inspektor Sanitarny nie wniósł uwag (pismo z dnia 28 lutego 2007r.).

Uwzględnienie wyników prognozy oddziaływania na środowisko w Programie

Prognoza oddziaływania na środowisko była interaktywnym procesem, w trakcie którego rekomendacje zawarte w prognozie, jak również sugestie otrzymane w wyniku konsultacji były następnie wzięte pod uwagę w projekcie Programu Operacyjnego. Najważniejsze zalecenia odnoszą się do fazy wdrażania Programu. Zgodnie z Prognozą oczekuje się, że wszystkie działania podejmowane w ramach Programu przyczynią się do zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego obszaru wsparcia. Należy dodać, że interwencje te przyczynią się także do zrównoważonego rozwoju środowiskowego. Jako podstawowe działanie wspierające tą strategię uznano pełną realizację działania Priorytetu 1 pn. „Ochrona i gospodarowanie zasobami naturalnymi i kulturowymi oraz ochrona przeciwpożarowa i ochrona przeciw katastrofom oraz zapobieganie im”. Zasada zrównoważonego rozwoju (rozumiana jako uwzględnianie czynników środowiskowych) będzie traktowana jako temat horyzontalny w ramach Programu. Podczas konsultacji społecznych uwagi związane z zagadnieniami środowiskowymi w Programie Operacyjnym zostały przedstawione przez strony polską i niemiecką. Program Operacyjny i Prognoza oddziaływania na środowisko zostały także wysłane do konsultacji z odpowiednimi władzami środowiskowymi Polsce i Brandenburgii. Uwagi otrzymane od właściwym władz środowiskowych dotyczące treści i struktury Prognozy zostały wzięte pod uwagę w kolejnych wersjach obydwu dokumentów. Przy określaniu wskaźników, w szczególności w priorytecie 1, wzięto pod uwagę konieczność monitorowania projektów wykazujących wpływ na środowisko.

Monitoring wpływu na środowisko

W ramach raportu środowiskowego opracowane zostały ponadto propozycje w zakresie monitoringu, tzn. przewidzianych na później działań monitorujących, dzięki którym możliwe będzie przeprowadzenie kontroli prognozowanych skutków.

W szczególności monitoring musi odpowiedzieć na pytanie, czy środki zalecane w Prognozie zostały podjęte w przypadku działań, które będą powodowały skutki dla środowiska (na przykład sprawdzanie raportów z oceny wpływu na środowisko w przypadku projektów, dla których takie raporty są wymagane). W ustaleniach Programu przewidziano monitorowanie jej realizacji. Monitoring ma się odbywać w wyznaczonych przekrojach czasowych i umożliwić dokonywanie analiz trafności wyboru założonych kierunków rozwoju, efektywności wykorzystania zasobów regionu i zakresu ich osiągnięcia.

Monitoring, o którym mowa powyżej dotyczy jednakże realizacji priorytetów i przypisanych im działań określonych w dokumencie programowym.